D. Isidori Hispalensis Episcopi De Summo Bono LIB. III, omni hominum generi quàm vtilissimi. Quibus vir ille diuinus per locos quosdam cõmunes res omnes cum humanas tum diuinas à philosophis ac theologis multis voluminibus ad summũ illum finem assequendum conquisitas & traditas compẽdio complexus est.

Iam primum fœdissimis atq; teterrimis mendis fidelissime repurgati, studio ac labore doctiss. viri Ioannis Aleaume Parisien. doctoris theologi.

PARISIIS

Apud Ioannem Roigny, via ad D. Iacobum, sub Basilisco & quatuor Elementis. 5

M. D. XXXVIII.

Candido lectori S.

Qualis quãtusq; vir fuerit Isidorus, summa integritatis laude quondam Hispalensis Episcopus, quantaq; in rebus diuinis & humanis pertractãdis cognitione & sciẽtia, cum alia multa opera, tũ maximè hi tres de Sũmo Bono libri apertissimè indicãt. Nihil enim mihi quidẽ ab eo videtur prętermissum, quod ad rerũ illustriũ cognitionẽ pertineret. Sic ille à deo, summo illo opifice exorsus, per cętera omnia discurrit, vt nihil, quod ad vllam rem vel vtilẽ cognitu, vel memoria dignã faceret, omisisse cẽseatur. Nã & omniũ hominũ ordines recensens, eorum cuilibet quasi certũ officiũ præscribit. Omitto incredibilem rerum omniũ varietatẽ, quibus notandis animus cuiusq; summa quadam voluptate afficiatur. Nam siue vitæ morumq; institutionem, siue diuinarum humanarumq; rerũ mirificam cõgeriem desideres, ea omnia hi libri cumulatissime suppeditabũt, adeò vt si te his diligenter dedideris, possis quacũq; de re proposita copiose & nonnulla etiam cũ admiratione disserere. Quos tamẽ ipsos ita misere deformatos, & iã prope ab omnibus propter infinitatem errorum derelictos, ad lucẽ reuocat exhibetq; Ioãnes Aleaume Theologiæ doctor sanè quàm eruditissimus: qui eos pristinæ integritati & perspicuitati eadem diligentia, qua nuper Petri Lombardi Sententiarum opus bonis omnibus instaurauit. A quo quidem, cum tam eximia voluntate ad consulendum ingenuis & studiosis semper fuerit, maiora quædam, magisque exquisita expectanda censeo. Vale.

❧RVBRICAE LIBRI I. de Summo bono S. Isidori Hispalensis episcopi.

Rubricæ Secundi Libri.

Rubricæ Tertii Libri.

ERRATA.

Folio 17,pag.1. verſ.7. prophetia.10, More enim ſuo. Fol.18.pag.2.verſ.1.ſunt morbi. Fol.19. pag.1.verſ.7.non qui ex.21,curſúq;.29, & ipſa. Fol.20,pag.2.verſ.21, agendum, nonnunq̃ feciſſe ſufficiet.Qui. Fol.21.pag.1,verſ.1.emundationẽ. 11,atq; in vna perſona.16,nominata, & caput.24, deleui vt nubem.26, non ad vnum hoc congruit. Hæc in tanta erratorum infinitate candide lector boni conſule.

D. ISIDORI HISPALENSIS EPISCOPI DE SVMMO BONO

LIBER I.

Quod deus ſummus & incommutabilis ſit. Cap. 1.

SVMMVM bonum Deus eſt, quia incommutabilis eſt & corrumpi omnino non poteſt. Creatura vero bonum, ſed nõ ſummum eſt, quia mutabilis eſt. Et dum ſit quidem bonum, nõ tamen eſse poteſt ſummũ. Quid eſt dei immortalitas, niſi eius incommutabilitas? Nam & angeli & animę immortales ſunt, ſed immutabiles non ſunt. Ideo ſolus deus dicitur immortalis, quia ſolus incommutabilis eſt. Nam anima moritur, dum deſerente deo de bono in malum mutatur: ſic & angelus eſt mutatus, dũ deſerto deo eſt lapſus. Quod materiam habet vnde exiſtat, mutabile eſt: quia de informi ad formã tranſit. Quod vero non habet materiã, immutabile eſt, ſicut deus vtiq; eſt. Bene ac ſubſtantialiter ſunt iſta in deo, id eſt, incorruptio, immortalitas, incõmutabilitas: inde & merito cũctæ præponitur creaturæ. Opus nõ

consilium apud deum credimus mutari, nec variari eum, quia per varia tẽpora diuersa præcipit, sed manẽs idem incommutabilis & æternus quid cuiq; congruũ esset tẽpori ab ipsa ęternitate in eius mãsit dispositione consilii. Non vsu nostro aliud deũ putari, aliud pulchritudinẽ eius, atq; aliud magnitudinem ipsius, sicut aliud est homo, aliud pulchritudo eius: quia desistente pulchritudine, homo manet. Ac per hoc qui ita intelligit deũ, corporeũ esse credit, dum pulchritudo & magnitudo dei ipse deus sit. Ideo deus dicitur simplex, siue non amittẽdo quod habet, seu quia non aliud est ipse, & aliud quod in ipso est. Inordinate dici seu cõferri vitiis ea quæ ordinate in deo sunt, vtpote simplicitas, quæ aliquãdo dicitur pro stultitia, & nõ est in deo, apud deum vero summa simplicitas est. Iuxta hanc regulam & cætera existimanda sunt.

¶Quòd immensus & omnipotens sit deus. Cap. 2.

NOn ideo cœlum & terrã implet deus vt contineant eum, sed vt ipsa potius cõtineantur ab eo. Nec particulatim deus implet oĩa, sed cum sit idem vnus, vbiq; tamen est totus. Nec ita putãdus est esse in omnibus deus, vt vnaquæq; res pro magnitudine portionis suæ capiat eum, id est, maxima maius & minima minus: dũ sit potius ipse totus in omnibus siue omnia in ipso. Omnipotentiæ diuinæ maiestas cuncta potestatis suę immẽsitate cõcludit, nec euadendi potẽtiã eius quis aditũ inuenire poterit, quia ille omnia circumquaq; constringit. Cuncta enim intra diuini iudicii potẽtiam coartantur, siue quę cõtinẽda sunt, vt salua sint: siue

quæ amputanda sunt, vt pereant. Nullatenus ergo dicimus posse effugere deũ quempiã. Qui enim eũ nõ habet placatũ, nequaq̃ euadet iratũ. Immensitas diuinæ magnitudinis ista est, vt intelligamus eũ intra omnia sed nõ inclusum, extra omnia sed nõ exclusum. Et ideo interiorem, vt om̃ia cõtineat: ideo exteriorem, vt incircunscriptæ magnitudinis suæ immẽsitate omnia concludat. per id ergo quod exterior est, ostenditur esse creator: per id vero ꝙ interior, gubernare omnia demõstratur. Ac ne ea quę creata sunt sine deo essent, deus intra om̃ia est. Verum ne extra deũ essent, deus exterior est, vt omnia concludantur ab eo. De cõsummatione alicuius facti dicitur perfectio. Deus autẽ qui non est factus, quomodo est perfectus? Sed hunc sermonẽ de vsu nostro sumit humana inopia, sicut & reliqua verba, quatenus id quod ineffabile est vtcũq; dici possit, quoniã de deo nihil digne humanus sermo dicit. Dũ localis nõ sit deus, localiter tamẽ in suis ambulat sanctis, dũ de loco in loco prędicat̃ ab eis. Nã deus qui nec loco mouetur nec tẽpore, in seruis tñ suis & tẽpore & loco mouetur, quoties ab eisdẽ localiter prędicatur. Dũ de deo nec secundũ quantitatẽ, nec secũdũ qualitatẽ, nec secundũ sitũ, nec secundũ habitũ, aut motũ aliquid digne dicatur: inest tñ ei quodãmodo latitudo charitatis qua nos & ab errore colligit, & continet in veritate. Inest ei & longitudo qua nos longanimiter malos portat, donec emendatos patriæ futuræ restituat. Inest ei & altitudo per quam omnem sensum suæ scientię immẽsitate exuperat. Inest ei & profundũ quo damnãdos inferius iusta æquitate disponens pręordinat.

¶Quòd inuisibilis sit deus. Cap.3.

CVm de deo loquens scriptura plerunque dicit,ecce deus,non quasi visibilem osten dit,sed vbique esse præsentem significat. Per id quod dicit, ecce dominus, magnitudinem diuinitatis eius nullus poßit sensus attingere,etiam nec angelicus,quanuis vsque ad parilitatem angelicam humana post resurrectionẽ natura proficiat, & ad contemplandum deum indefeßa consurgat. Videre tamẽ eius essentiam plene non valet, quam nec ipsa perfectio angelica in totum attingit scire, secũdum apostolum qui ait, Pax dei quæ exuperat oẽm sensum,vt subaudias etiã angelorũ.Sola enim trinitas sibi integre nota est, & humanitas à Christo suscepta quæ tertia est in trinitate persona, Intel ligibiliter quodam miro modo dei essentia sciri po test dum esse creditur. Opus vero eius quod vtique æquari ei non potest,& iudicia à nullo penitus sciũ tur.Dei secreta iudicia nõ posse sensu penetrari vel angelico vel humano,& ideo quia occulta sed iusta sunt,tãtũdem venerari ea opus est,& temere nõ dil cutere aut inquirere quis audeat,secundum apostolum qui ait, Quis enim cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit?

Quòd ex creaturæ pulchritudine cognoscitur creator. Cap.4.

SAEpe ad incorpoream creatoris magnitudinem creaturarum corporea magnitu do comparatur,vt magna considerentur ex paruis,& ex visibilibus inuisibilia æstimentur,at que ex pulchritudine factorũ effector operũ agnoscatur:non tamen parilitate consimili,sed ex quadã

ſubdita & creata ſpecie boni. Sicut opus vel ars in artificem retorquet laudem, ita rerum creator per creaturam ſuã laudatur. Et quanto ſit excellentior, ex ipſa operis conditione monſtratur. Ex pulchritudine circunſcriptæ creaturę pulchritudinem ſuam, quæ circunſcribi nequit, facit deus intelligi, vt ipſis veſtigiis reuertatur homo ad deum, quibus auerſus eſt. vt quia per amorem pulchritudinis creaturæ à creatoris forma ſe abſtulit, rurſum per creaturæ decorem ad creatoris pulchritudinẽ reuertatur. Quibuſdam gradibus intelligentiæ per creaturam progreditur homo ad intelligendum deum creatorem, id eſt ab inſenſibilibus ſurgens ad ſenſibilia, à ſenſibilibus ſurgens ad rationabilia, à rationabilibus ſurgens ad creatorem. Intelligibilia per ſe collaudant deum, irrationabilia & inſenſibilia non per ſe, ſed ꝑ nos dum ea conſiderantes deũ laudamus. Sed ideo dicuntur laudare ipſa, quia eandem laudem earum parturit cauſa. Dixerũt antiqui ꝙ nihil tam hebes ſit quod non ſenſum habeat in deum. Hinc eſt illud ꝙ ex ſilice duro ſcintilla excutitur. Et ſi ignis in ſaxo, vtiq; ibi ſenſus ſentitur vbi ſe vita non ſentit.

¶Quod ex noſtro vſu quædã ſpecies ad deũ referantur. Cap. 5.

NOſtro vſu deus zelare dicitur vel dolere. Horum enim motuũ apud deum perturbatio nulla eſt, apud quẽ tranquillitas ſumma eſt. Non ita eſt præcipitanda mentis ſententia vt credamus poſſe deo furoris vel mutationis accedere perturbationem, ſed ipſam æquitatem iuſtitiæ qua reos punit iracundiam ſacra lectio nominauit: quoniam quod iudicantis æquũ eſt, furor eſt, & indi

gnatio patiẽtis. Ita ergo intelligere opus eſt & alias paſsiones, quas de affectione humana ducit ſcriptura ad deum, vt & iuxta ſe incõmutabilis ſit credendus, & tamen pro cauſarũ effectibus vt facilius intelligatur, noſtrę locutionis & mutabilitatis genere appelletur. Tam clementer deus humanæ infirmitati conſulit, vt quia eũ ſicut eſt non poſsumus agnoſcere, noſtrę locutiõis more ſeipſum nobis inſinuet. Vnde & membrorum noſtrorum qualitatem habere deſcribitur, & paſsionum indigna dici de ſe voluit, quatenus ad ſua per noſtra nos traheret, & dũ condeſcendit nobis conſurgeremus ei.

¶ Quod ex rerum inferiorum ſimilitudine, & humanis motibus figuratur deus. Cap. 6.

MVltis modis deus ad ſignificandum ſe hominibus, de inferioribus rebus ſpecies ad ſe trahit, vt quia omnia videt dicatur oculus, & propter ꝙ audit omnia dicatur auris: pro eo autẽ ꝙ auertitur ambulat, pro eo ꝙ expectat ſtat. Sic & in cæteris horum ſimilibus ab humanis motibus trahitur ſimilitudo ad deũ, ſicut eſt obliuiſcẽs & memorans. Hinc eſt quod propheta dicit, Iurauit dominus exercituũ per animam ſuam: non ꝙ deus animã habeat, ſed hoc noſtro narrat affectu. Et alibi ſimili figura, & vermis & ſcarabeus intelligitur. Nec mirũ ſi vilibus ſignificationibus figuretur, qui vſq; ad noſtrarum paſsionum ſeu carnis contumelias deſcendiſse cognoſcitur. Nã & Chriſtus agnus non pro natura, ſed pro innocẽtia, & leo pro fortitudine non pro natura, & ſerpens pro morte, & ſapientia non pro natura ſcribitur. Nã & in propheta plauſtri portãtis fœnũ ſpecies ducitur ad deum. Et

hęc omnia ideo p figurã Christus,q̃a nihil est eorũ ad proprietatẽ substantię eius,quẽ reuera iuxta pro priã substãtiã inuisibilem esse & incorporeũ cõstat.

¶ Quòd non secundum essentiam,sed secũdũ similitudinẽ species dicũtur ad deum , neq; pro substantiæ proprietate,sed pro efficientiis causarũ rerũ species in ipso describuntur. Cap.7.

PLęrunq; de corporibus ad deũ sumuntur qualitatũ species , quę tamen in deo non sunt,quia in propria natura incorporeus est & incircũscriptus.Sed pro efficiẽtiis causarũ rerũ in ipso species scribũtur,dũ non secũdũ essentiã, sed secũdũ similitudinẽ species dicũtur ad deũ,neq; pro substãtię proprietate,sed pro efficiẽtiis causarũ. Vnde & creditur deũ nunquã visibiliter hominib⁹ apparuisse,nisi p assumptã creaturarũ speciẽ. Fallũtur quidã stultorũ dũ legunt ad imaginẽ dei factum esse hominẽ,arbitrãtes deũ esse corporeũ, dũ nõ caro.i.corpus,sed anima.i. spirit⁹ dei imaginẽ habeat. Nõ ergo esse corporis formã in deo credamus,qui hominẽ ad imaginẽ suã fecit, quia mentẽ nõ carnẽ ad similitudinẽ suã creauit. Cogita igitur quale corpus habeat veritas,& dũ nõ inueneris,hoc est deus. Facies dei in scripturis sãctis nõ caro, sed diuina cognitio intelligitur , ea ratiõe qua per faciẽ cõspectã quisq; cognoscitur.Hoc enim in oratione dicit̃ deo, Ostende nobis faciẽ tuã:ac sic dicatur,da nobis cognitionẽ tuã.Os dei vnigenitus eius est . Nam sicut pro verbis quæ per linguã fiũt sæpe dicimus illa & illa lingua,ita & pro verbo os dei ponitur , q̃a mos est vt verba ore formẽtur.Et si volueris genere locutiõis illo demõstrare quo is q̃ efficit p id qđ efficit̃

nominatur, bene os pro verbo ponis, ſicut linguam pro verbis, ſicut manus pro literis. Veſtigia dei ſunt quibus nunc deus per ſpeculum agnoſcitur. Ad perfectum vero omnipotẽs reperitur, dum in futuro facie ad faciem, quibuſq; electis præſentabitur, vt ipſam ſpeciem contemplentur, cuius nunc veſtigia comprehendere conãtur, & hoc eſt ꝙ per ſpeculum videri deus dicitur, ſic & cætera.

¶Quòd deo nulla temporum ſucceſsio aſcribatur. Cap. 8.

OMnia tempora præcedit diuina æternitas, nec in deo præteritum, præſens, futurumve aliquod creditur: ſed omnia preſentia in eo dicuntur, quia æternitate ſua cuncta complectitur. Alioquin mutabilis eſt deus credendus, ſi ei ſucceſſiones temporum aſcribuntur. Si ſemper aliqua eſſent cum deo tempora, non eſset tempus, ſed eſset ęternitas, nec mutarentur tempora, ſed ſtarent. Prę ſens, præteritum, & futurum, noſtrorum eſt habere non dei. Verbi cauſa, dicimus pro præſenti, teneo codicem, pro præterito tenui, pro futuro tenebo. Vniuerſitatem vero deus tenet, & pro tenuit & tenebit, tenet dicitur. Sed nec ipſorum angelorum diſceſsio acceſsiove eſt temporum. Nam duas eſse in creaturis res, quibus viciſsitudo temporum non valet, angelis ſcilicet propter quod incommutabili inhærent creatori: ſiue materię illi informi prius q̃ ex ea omnia iſta quæ temporaliter iam voluuntur, formarentur, nec ipſi vtiq; valebat tempus. Tempus igitur non ad eas creaturas quæ ſuper cœlos ſunt, ſed ad eas quæ ſub cœlo ſunt, pertinere cognoſcitur. Non enim angelis accedũt tempora vel ſuc-

cedunt, sed nobis qui sub cœlo versamur in hoc infimo mundo.

¶ De Temporibus. Cap. 9.

NVlla ante principium mundi fuisse tempora manifestum est: quia dum sit ipsum tempus creatura, in principio cũ mundo factũ esse credendum est. Ideo ergo principium dicitur, quod ex ipso cœpit rerum vniuersarum exordium. Nullum spatium corporaliter habent tẽpora, quia ante abscedunt pene q̃ veniãt. Ideoq; in rebus nullus status est temporum, quia celeri creaturę motu mutantur. Nec centum anni, vnum tempus est: nec vnus annus, vnum tempus est: nec vnus mẽsis, vnũ tempus est: nec dies nec hora: quia dũ hæc omnia particulis accedunt suis & decedũt, quomodo vnũ dicendum est quod non simul est? Vtrum sit præteritum futurumve tempus sicut præsens, quærendũ est. Et si est, scire oportet qualiter aut vbi est: sed aduerte cuncta & futura & præterita, & pręsentia in animo potius requirenda. Tria ista pręterita præsentia & futura in animo tantum inueniri possunt, præterita reminiscendo, præsentia contuẽdo, futura expectando. Speramus igitur aduenientia, intuemur præsentia, recolimus transcũtia. Hæc nõ ita in deo sunt, cui simul omnia adsunt.

¶ De mundo. Cap. 10.

MVndus ex rebus visibilibus, sed tamen inuestigabilibus constat. Homo autem ex rerum vniuersitate compositus, alter in breui quodãmodo creatus est mundus. Ratio mundi de vno consideranda est homine. Nam sicut per dimen-

ſiones ætatum ad finem homo vergit: ita & mundus per hoc quod diſtẽditur tempore deficit, quia vnde homo atq; mũdus creſcere videtur, inde vterq; minuitur. Fruſtra dicitur per tanta retro tempora deo vacanti nouã pro mũdo faciẽdo ortam fuiſſe cogitationem, quando in ſuo ęterno maneret cõſilio huius mundi conſtructio: nec tẽpus ante principium, ſed æternitas fuit. Tempus vero à ſubſtitutione creaturę, non creatura cœpit à tẽpore. Quidã aiunt, Quid faciebat deus anteq̃ cœlũ faceret? Cur noua voluntas in deo vt mundum conderet orta eſt? Sed noua voluntas in deo exorta non eſt, quia etſi in re mundus non erat, in æterna tamen ratione & conſilio ſemper erat. Dicunt quidam, quid ſubito voluit deus facere mundum, quem ante nõ fecit? voluntatem dei immutari arbitrantes, qui aliquando voluit quod aliquando nõ voluit. Quibus reſpondendum eſt, Voluntas dei deus eſt, quia non ipſe aliud eſt, aliud volũtas eius: ſed hoc eſt illi velle, quod ipſe eſt. Et quod ipſe eſt, vtiq; æternum & incommutabile eſt: hęc eſt ergo voluntas eius. Materies ex qua formatus eſt mundus, origine non tẽpore res à ſe factas præceſsit, vt ſonus cantũ: prior enim eſt ſonus cantu, quia ſuauitas cantilenæ ad ſonum vocis, non ſonus pertinet ad ſuauitatẽ: ac per hoc vtrunq; ſimul ſunt, ſed ille ad quẽ pertinet cantus prior eſt, id eſt, ſonus. Materia ex qua cœlũ terraq; formata eſt, ideo informis vocata eſt, quia nõdum ex ea formata erant, quæ formari reſtabant. Verum ipſa materia ex nihilo facta erat. Aliud eſt aliquid fieri poſse, aliud fieri neceſse eſse. Fieri neceſse eſt, quod deus naturis inſeruit. Fieri autẽ poſse

est,quod extra cursum inditum naturarum creator vt faceret quãdo voluit sibi reseruauit.Non ex hoc substantiam habere credendę sunt tenebræ: quia dicit dominus per prophetam, Ego dominus formans lucem,& creans tenebras : sed quia angelica natura,quæ non est præuaricata,lux dicitur,illa autem quæ pręuaricata est, tenebrarũ nomine nuncupatur. Vnde & in principio lux à tenebris diuiditur.Sed quia & hos & illos deus creauit, ideo dicitur,Formans lucem,& creans tenebras. Veruntamen bonos angelos non tantum creans, sed etiam formans:malos vero creans tantum,non formans. Hoc & de hominibus bonis malisq; accipiendum est.Post annumeratam cœli terræq; creaturã , ideo nominatur in Genesi spiritussãctus, vt quia superferri eũ dici oportebat,antè illa nominarẽtur quorũ creator spiritussãctus superferri diceretur. quod & Apostolus indicat,dum supereminentẽ viã charitatis demõstrat.Ideo superferri aquis sanctus dicitur spiritus,quia donũ est dei,in quo subsistẽtes requiescimus,atq; protegẽdo nos superfertur nobis. Vnaqueq; natura suo pondere nititur.Ignis autem & oleũ merito superiora semper appetũt, quia per ipsorũ figurã superferri vniuersæ creaturæ spiritus sanctus probat.Dies prior factus,angeli sunt:quorũ propter vnitatẽ insinuandã non dies primus,sed dies dictus est vnus.Et idcirco ipse repetitur semp in executione creaturæ. Quia dies, hoc est natura angelorũ,quãdo creaturã ipsam contẽplabat,quodãmodo vesperascebat:nõ aũt pmanẽdo in ei⁹ creaturę cõtuitu,sed laudẽ eius ad deũ referẽs,eãq; melius in diuina ratiõe cõspiciẽs,cõtinuo mane fiebat.

Si vero permaneret neglecto creatore in creaturæ aspectu, iam non vespera, sed nox vtique fieret. Dũ se creatura meli⁹ in deo quàm in seipsa nouerit, ipsa sui cognitio quæ maior in deo est, dies & lux dicitur. Cognitio vero sua in seipsa ad compensationẽ cognitionis illius quæ est in deo, quia lõge inferior est, vespera nominatur. Ideoq; post vesperam mane fiebat. Quia dum suam in se cognitionem sibi satisfacere non agnosceret, vt se plenius nosse potuisset, ad deum sese referebat creatura, in quo se diẽ agnoscendo melius fieret. non sic quẽadmodũ nos trãsitorie dicimus fiat aliquid, sic deus dixit, Fiat cælum in principio. Illud enim sempiterne in verbo vnico dictum est. Si transitorie dictum est à deo, fiat: erat vtiq; creatura aliqua, vnde iam talis fieret vox. Sed quia antequam diceret fiat, nulla extitit creatura, ipsum fiat quod dictum est, in æternitate verbi non in vocis sono enunciatum est. Non septies à deo visa, septiesque laudata est creatura: quæ antequã fieret, perfecte ab illo est visa, sed dum nos singula videntes laudamus, tanquam ipse videat lauderq; per nos, sicut illud, Non estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Proinde sicut ipse & per nos loquitur, ita videt & laudat per nos: sed per se perenniter ac sempiterne videt, per nos vero temporaliter. Attende vniuersaliter creaturam in principio valde bonam vocari, singulariter vero tantum bonam. Quia & membra corporis cum sint singula bona, maius tamen bonum faciunt, dum singula omnia valde bonum corpus efficiunt. Decor elemẽtorum omniũm in pulchro & apto consistit, sed pulchrum est quod per seipsum

est pulchrum, vt homo ex anima & mẽbris omnibus constans. Aptum vero est, vt vestimẽtum & victus. Ideoque hominẽ dici pulchrum ad se, quia nõ vestimẽto & victui est homo necessarius, sed ista homini. Ideo autem illa apta, quia non sibi sicut homo pulchra, aut ad se, sed ad aliud, id est ad hominẽ accommodata non sibimet necessaria. Hoc & de cæteris elementorum naturis dicendum. Cuncta quæ sunt & facta sunt, mira valde sunt, sed consuetudine viluerunt. Ideoque sic diuina scrutare opera, vt semper ea cogites immensa.

¶ Vnde malum. Cap. II.

MAlum à diabolo non est creatum, sed inuentum, & ideo nihil est malum, quia sine deo factum est nihil. Deus autem malum non fecit, non quia alicubi aut aliquando erat malum, vnde fieret diabolus, sed quia vitium est, dum esset angelus bonus, superbiendo factus est malus, & ideo recte dicitur ab eo inuentum malum. Nullã esse creaturã mali constat, quia natura omnis aut incommutabilis est, vt deus: aut commutabilis est, vt creatura. Malum vero ideo natura nulla est, quia accedẽdo in bonam naturam efficit eam vitiosam. Quod dũ discedit, natura manet, & malum quod inerat nusquam est. Ex eo quod vitium nocet naturæ, agnoscitur vitium naturam non esse, quia nihil quod naturale est nocet. Dum natura bona dãnatur propter voluntatem malam, ipsa voluntas mala testis est naturę bonæ, quæ intantum testatur eã esse bonam, vt illam deus pro malo non relinquat inultam. Creditur ab hæreticis mentem à deo, vitia

à diabolo fuiſſe creata, vnde & ab ipſis duæ naturæ bona & mala putantur. Sed vitia natura non ſunt & dum vere à diabolo ſint, non tamen creata ſunt. Quam ob cauſam permiſerit deus mala oboriri ſtatim, niſi vt ex contrariis malis bonæ naturæ decor emineret? Modus iſte etiam in verbis eſſe comperitur. Qui modus antithetō grece dicitur, quod latine oppoſitum vel contrapoſitum nominatur. Et fit pulchra locutio, quando mox contraria proſperis proferuntur. Ita & in rebus permixtum eſt malum, vt naturæ bonum ad comparationē excelleret mali. Fecit deus omnia valde bona, nihil ergo natura malum, quando & ipſa quæ in creaturis videntur eſſe pœnalia, ſi bene vtātur, & bona & proſpera ſunt, ſi male vtantur nocent. Ita ergo penſanda eſt creatura ex noſtro vſu non bona, nam ex ſua natura valde bona. Si radas ſupercilium hominis, paruam rem demis, ſed totius corporis ingeris fœditatem. Ita & in vniuerſitate creaturæ eſt, Si extremū vermiculū natura malū dixeris, vniuerſę creaturę iniuriā facis. Cuncta mala p peccatū primi hominis pro pœna ſunt trāslata in vniuerſum genus humanū. Proinde quæcunque videntur mala, partim nobis ſæuiūt origine, partim culpa. Mala dicūt multa in creaturis peruerſi, vt ignem quia vrit, vt ferrum quia occidit, vt feram quia mordet: ſed commoda ipſorum non intendēs homo accuſat in illis quod ſibi debet potius imputare, cuique pro peccato iſta effecta ſunt noxia, quæ illi omni ex parte fuerunt ante peccatum ſubiecta. Noſtro vitio non ſua natura nobis mala ſunt, ea quæ nobis nocent. Nam lux cum ſit bona, infirmis oculis noxia eſt, & tunc oculorum vitium

non lucis eſt. ſic & cętera. Cum creaturarum ſtimulis & elementorum aduerſitatibus homo verberatur, peccati hoc exigente pœna, vt ideo ſuperbiẽs homo ea quæ infra ipſum ſunt patiatur aduerſa. Vnde & in ſapientia legitur pro deo, Pugnabit cum eo orbis terrarum contra inſenſatos. Merito ergo peccatorum hoc actum eſt, vt naturaliter proſpera mutentur homini in aduerſa. Vnde & Salomon dicit, Creatura exardeſcit in tormentum aduerſus iniuſtos, & leuior eſt ad benefaciendum his qui in deo confidunt. Non erit caro ſubiecta animæ, nec vitiũ rationi, ſi animus non eſt ſubditus conditori. Tunc autem recte ſubiiciũtur nobis omnia quę ſub nobis ſunt, ſi nos ſubiicimur ei à quo nobis illa ſubiecta ſunt. Nam & quæ videntur ſubiecta eſſe ei qui deo ſubiectus nõ eſt, ille potius ſubiicitur ei qui ſuam voluntatem ſubiugat amori eorũ quę ſibi eſſe ſubiecta exiſtimat.

¶De angelis. Cap.12.

ANgelorum nomen officii eſt, non naturæ. Nam ſecundum naturam, ſpiritus nũcupantur. Quando enim de cælis ad annunciandum hominibus mittuntur, ex ipſa annunciatione angeli nominantur. Natura enim ſpiritus ſunt. Tunc autem angeli vocantur, quando mittuntur. Natura angelorum mutabilis eſt, quia ineſt illis mutabilitas in natura, ſed facit eos incorruptos charitas ſempiterna. Gratia dicimus non natura eſſe incommutabiles angelos. Nã ſi natura incõmutabiles eſsent, diabolus nõ vtiq; cecidiſſet.

Mutabilitati itaque naturæ suffragatur in illis contemplatio creatoris: inde & priuatus est apostata angelus dum fortitudinem suam non à deo, sed à se voluit custodiri. Ante omnem creaturam angeli facti sunt, dum dictum est, fiat lux. De ipsis enim dicit scriptura, Prior omnium creata est sapiētia. Lux enim dicuntur, participando luci æternę. Sapientia vero dicuntur, ingenitæ inhærendo sapientiæ. Et dum sint mutabiles natura, non tamen sinit eos contemplatio mutari diuina. Ante omnem creaturam mundi creati sunt angeli. & ante omnem creationem angelorum diabolus conditus est: sicut scriptum est, Ipse est principium viarum dei. Vnde & ad comparationem angelorū archangelus appellatus est. Primus em̄ creatus extitit ordinis prælatiōe, non temporis quantitate. Primatum habuisse inter angelos diabolum constat excellentia pręlationis: ex qua fiducia cecidit, ita vt sine reparatione laberetur. Cuius prælationis excellentiam propheta his verbis enunciat, Cedri non fuerunt altiores illo, in paradiso dei: abietes non adæquauerunt summitatem illius. omne lignum paradisi non est assimilatum illi, quoniam speciosiorem fecit eum deus. Distat conditio angelica à conditione hominis: homo enim ad dei similitudinem conditus est: archangelus vero qui lapsus est, signaculum dei similitudinis appellatus est, testāte domino per Ezechielem, Tu signaculum similitudinis plenus sapiētia, perfectus decore, in delitiis paradisi dei fuisti. Quāto enim subtilior est eius natura, tāto plenius extitit ad similitudinem diuinæ virtutis expressa. Prius de cœlo cecidisse diabolum creditur, quàm

homo conderetur.nam mox vt factus est,in superbiam erupit,& præcipitatus est de cœlo.Nam iuxta veritatis testimonium,ab initio mēdax fuit,& in veritate non stetit,quia statim vt factus est, cecidit. Fuit quidem in veritate conditus, sed non stando cōfestim à veritate est lapsus. Vno superbiæ lapsu, dum deo per tumorem se conferunt,& homo cecidit & diabolus.Sed homo reuersus ad pœnitētiam, deo se inferiorem esse cognouit: diabolus vero nō solum hoc contentus,quod se deo æqualem existimans cecidit,insuper etiā superiorē deo se fecit, secundum apostoli dictū,qui ait de Antichristo,Qui aduersatur & extollitur supra omne quod dicitur deus,aut quod colitur.Diabolus ideo non petit veniam,quia non compungitur ad pœnitentiam.Membra vero eius sæpe per hypocrisim deprecantur, quod tamen pro mala conscientia adipisci nō merētur.Discat humana miseria ꝙ ea causa citius prouocetur deus præstare veniam,dum infirmo compatitur homini: quia ipse homo traxit ex parte inferiori infirmitatē peccandi, hoc est ex carne qua inclusa anima detinetur.Apostatæ vero angeli ideo veniā nō habent,quia carnalis fragilitatis nulla infirmitate grauati sunt vt peccarent: Homines autē post peccatū idcirco reuertuntur ad veniā, propter ꝙ ex lutea materia pondus traxerunt infirmitatis. Ideo pro infirma carnis cōditione reditus patet homini ad salutē:sicut & Psalmista dicit, Ipse scit figmentum nostrū.Memento domine ꝙ terra sumus. Et iterum, Memorare, inquit,quę mea substantia. Postq̃ apostatæ angeli ceciderunt,cæteri perseuerātia æternæ beatitudinis solidati sunt. Vnde & post

cœli creationem in principio repetitur, fiat firmamentum. Et vocatum est firmamentum cœlum. nimirum ostendens ꝙ post angelorum ruinã, hi qui permanserunt firmitatem meruerunt ęternę perseuerantiæ & beatitudinis, quam antea minus acceperant. Vnde oportet agnosci ꝙ malorum iniquitas sanctorũ seruiat vtilitati. Quia vnde mali corruunt, inde boni proficiunt. Bonorum angelorum numerus, qui post ruinam angelorum malorũ est diminutus, ex numero electorum hominũ supplebitur: qui numerus soli deo est cognitus. Inter angelos distantia potestatum est, & pro graduum dignitate ministeria eisdem sunt distributa, aliique aliis præferuntur tam culmine potestatis quàm scientia virtutis. Subministrant igitur alii aliorũ præceptis, atque obediunt iussis. Vnde & ad prophetam Zachariam angelus angelum mittit, & quæcunque annunciare debeat præcipit. Nouem esse distinctiones, vel ordines angelorum sacræ scripturæ testãtur, id est, angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, cherubin, & seraphin. Horum ordinum numerum etiã Ezechiel propheta describit sub totidem nominibus lapidum, cum de primatu apostatæ angeli loqueretur, Omnis, inquit, lapis pretiosus operimẽtum tuũ: sardius, topazius, & iaspis, chrysolitus, & onyx, berillus, saphirus & carbunculus, & smaragdus. Quo numero lapidum ipsi ordines designati sunt angelorũ, quos apostata angelus ante lapsum quasi in vestimento ornamenti sui affixos habuit: ad quorum comparationem dum se clariorẽ cunctis aspexit, confestim intumuit, & cor suum ad superbiam

eleuauit. Angeli semper in deo gaudent non in se. Malus vero ideo est diabolus, quia non quæ dei, sed quæ sua sunt requisiuit. Nulla autem maior iniquitas quàm non in deo, sed in se velle quempiam gloriari. Angeli in verbo dei cognoscunt omnia antequam in re fiant, & quæ apud homines adhuc futura sunt. Angeli iam reuelante deo, nouerũt prę uaricatores. Angeli etiam sanctitate amissa, non tamen amiserunt viuacem naturæ angelicæ sensum. Triplici enim modo sciẽtiæ auctionũve vigẽt, subtilitate naturæ, experiẽtia temporũ, reuelatione superiorum potestatum. Quoties deus quocunq; flagello huic mundo irascitur, ad ministerium vindictæ apostatæ angeli mittuntur, qui tamen diuina potestate coercentur ne noceant quantum cupiũt. Boni autem angeli ad ministerium salutis humanæ deputati sunt, vt curas administrent mundi, & regant animas iussu dei, testante Apostolo, Nonne omnes, inquit sunt administratorii spiritus in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Angeli corpora, in quibus hominibus apparent, de superno aere sumunt, solidamque speciem ex cœlesti elemento induũt, per quam humanis obtutibus manifestius demonstrentur. Singulæ gentes præpositos angelos habere credũtur, quod ostenditur testimonio angeli Danieli loquentis, Ego, inquit, veni vt enunciarem tibi: sed princeps regni Persarum resistit mihi. Et post alia, Non est qui me adiuuet, nisi Michael princeps noster. Item omnes homines angelos habere probantur, loquente domino in Euangelio, Amen dico vobis, quia angeli eorum semper vident faciem patris

mei, qui in cœlis est. Vnde & Petrus in Act. Apost. cum pulsaret ianuam, dixerunt intus apostoli, Non est Petrus, sed angelus eius est. Si deum angeli contuentur & vident, cur Petrus apostolus dixit, In quem desiderãt angeli dei conspicere? Item si eum non contuentur nec vident, quomodo iuxta sententiam domini, angeli eorum semper vident faciem patris qui est in cœlis? Sed bene vtrunq; est. Nam veraciter credimus quod deum & angeli vident, & videre desiderant: & habent, & habere festinant: & amant, & amare nituntur. Sic enim videre desiderant, vt affectu desiderii non perfruantur. desiderium hoc necessitatem habet: necessitas ista pœnalis est: sed à beatis angelis omnis pœna longe est, quia nunquam simul pœna & beatitudo conueniunt. Rursum si eos dicimus dei visione satiari, satietas fastidium habere solet, & scimus illos dei visionem, quam & desiderant, fastidire non posse, quid ergo est nisi vt miro modo simul vtrunq; credamus, quia & desiderant, & satiantur? Sed desiderant sine labore, & satiantur sine fastidio. Ne enim sit in desiderio necessitas, desiderantes satiantur. Et iterum, ne sit in satietate fastidium, satiari desiderant. Vident ergo angeli faciem patris per satietatem, sed quia satietas ista fastidium nescit, angeli desiderant in eo prospicere semper. Vbicunque in scripturis sanctis, pro deo angelus ponitur, non pater, non spiritussanctus, sed pro incarnationis dispensatione solus filius intelligitur. Ante dominicæ incarnationis aduentum discordia inter angelos & homines fuit. Veniens autem Christus pacẽ in se & angelis & hominibus fecit. Eo quippe nato

clamauerunt angeli, In terra pax hominibus bonæ voluntatis. Per incarnationem igitur Christi non solum deo reconciliatus est homo, verumetiã pax inter homines & angelos reformata est. Discordia igitur ante aduentum Christi hominum & angelorum fuisse per id maxime agnoscitur, ꝙ in veteri testamento ab hominibus angeli despiciunt se salutari, quod in nouo testamento à Ioanne factum non solum reuerenter angelus non suscipit, verum etiam ne faciat, interdicit. Ob hoc homo in veteri testamento despicitur nec resalutatur ab angelo, eo quòd homo adhuc nondum transisset in deum. Suscipitur autem homo à deo, & reuerenter salutatur ab angelo. Nam & Mariam angelus Gabriel legitur salutasse: & Ioanni angelum salutanti ab eodem angelo dicitur, Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum & fratrum tuorũ. Per quod agnoscitur, per incarnationem dominicam, pacem hominibus fuisse & angelis redditam.

¶De homine. Cap.13.

OMnia sub cœlo propter hominẽ facta sunt: homo autem propter seipsum. Inde & omnia per figuram ad eius similitudinem referuntur. Communia homini omnia naturalia esse cum omnibus rebus, quę constant, & in homine omnia contineri, atq; in eo omnium rerum naturam consistere. Vniuersitatis creaturæ homo magna quædam portio est, tantoq; gradu est cæteris excellentior, quãto imagini diuinæ vicinior. Quãtum cæteris creaturis præstet homo dignitate virtutis, ex ipsa reuerentia dicitur creationis, dum per omnia dixit deus, fiat, & facta sunt. Creare vero ho

minem quadam æterni cõsilii deliberatione voluit dicens, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostrã. Quia enim boni sumus naturaliter conditi, culpæ quodammodo merito contra naturam mali sumus effecti. Sicut præsciuit deus hominem peccaturũ, ita & præsciuit qualiter illum per suam gratiam repararet, qui suo arbitrio deperire potuisset. Originaliter Adam & Eua simul creati sunt, specialiter vero postea mulier de latere viri formata est. pariter ergo conditi sunt vtriq; rationis ordine, nõ pariter temporis vnitate. Vir ad imaginem dei factus est, mulier ad imaginem viri formata est. vnde & illi lege naturæ subiecta est. Item vir propter semetipsum factus est, mulier ad adiutorium viri creata est. Homo propter peccatum tunc traditus est diabolo, quãdo audiuit, Terra es, & in terram ibis. Tunc enim dictum est diabolo, Terram manducabis. Vnde & propheta ait serpenti, puluis panis eius. Serpẽs em̃ diabolus est, puluis impii, & ipsi sunt cibus diaboli. Quia praua voluntate ad ima collabimur: recte ad bene agendum cum labore consurgimus: quod non ita esset, si delectatio flagitium primorum hominum non persuasisset, quibus ad bene viuendum tantũ velle sufficeret, & sine difficultate statim actio obtemperaret. Diuisio & pugna vt sit in hominis animo pœna peccati est ex primo homine in omnes eius filios propagata: vt qui noluit cũ deo esse vnitus, esset in seipso diuisus: & qui imperanti domino noluit esse subiectus, fieret sibimetipsi rebellis atq; cõtrarius. Vnde nec sibi poterit subiugari, si prius deo non fuerit subiugatus: sibiq; seruiet nolens, qui deo

noluit volens. Quàm variè per diuersa humanum defluxerit genus, dum se ab vna stabili semperque manēte diuinitatis soliditate subſtraxit. Nam dum opus quodlibet appetit, quasi ibi iam requiē mentis infigit. Sed dum ei non sufficit, mutata intentione ad alias atque alias actiones transit: dumque per diuersa requiem solidam quærit, nec inuenit, in labore miser & varietate viuit, & vacuus à requie manet. Quanuis eadem mutabilitas nō sit homini concreata, sed pro merito primæ præuaricationis illis accesserit: iam tamen naturalis facta est, quia originaliter à primo homine sicut & mors in omnes homines transit.

De anima ceterisq; sensibus. Cap. 14.

Vita corporis, anima: vita animę, deus. Et sicut corpus mortuum est sine anima, ita anima mortua est sine deo. Anima hominis non est homo: sed corpus quod humo factum est, id tantum homo est. Inhabitando autem in corpore anima, ex ipsa participatione carnis, hominis nomen accepit: sicut Apostolus interiorem hominem dicit animam, non carnem, conditam esse ad dei imaginē. Male ergo à quibusdam creditur animam hominis esse corpoream, quæ per id ad dei imaginem facta est, vt si non incōmutabilis vt deus esset, tamen incorporea vt deus existeret. Sicut angeli, & animę habent initium, finem vero nullum. Nam quædam in rebus temporalia sunt, quædam perpetua, quædā vero sempiterna. Tēporalia sunt quibus inest ortus & obitus. Perpetua quibus ortus non terminus. Sēpiterna, quibus nec ortus nec ter-

minus. Animam non esse partē diuinæ substantię vel naturæ: nec esse eam prius quàm corpori misceatur: sed tunc eam creari quando & corpus creatur, cui admisceri videtur. Philosophorum sententiæ dicunt esse animā prius quàm nascatur in corpore. Quod verum esse nullis approbatur iudiciis. Nam vtrū antea fuissemus, nec ipsi nouimus, nec quis hominum dicat habemus. Non est ergo quærendum, quod quęrendo magis est irridendum. Gētiles & hæretici de anima disputare conantur, sed quomodo de illa aliquid recte sentire possunt, qui authorem, ad cuius imaginem facta est, non nouerunt? Et ideo multa errore digna dixerunt. Mutabilis est anima non localiter, sed temporaliter suis affectionibus. Corpus autem & loco & tempore mutabile, quia & tēpore mutatur & loco variatur. Quod ad corpus mutatio locorum, hoc est ad animam mutabilitas cogitationum. Quæ varietas malæ motionis tunc menti inhæsit, quando ab æternorum contemplatione primus homo recedens in illo stare noluit à quo male recessit, & iusta damnatione inconstans per rerum raptus varietatē defluxit. Multum ex sua natura splendorē possidet anima, sed fuscatur commixtione carnis, qua re tenetur inclusa. Ex eius enim parte vertitur ad peccandi infirmitatē, Salomone dicente, Corpus quod corrumpitur aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem.

¶ De sensibus carnis. Cap. 15.

NOn virtute, non sensu corporis, sed ratione mentis excellimus animalibus cæteris. Pro rebus corporeis vtendis sufficit sensus car-

his non pro ſpiritalibus capiendis. Illecti autem homines vſu corporearum rerum nihil putant aliud eſſe præter quod carnis ſenſu concipiunt. Sicut præcellunt ſibi corporei ſenſus diuerſitate locorũ, ita ſibimet virtute ſentiendi præcellunt. Nam ſicut præſtantior eſt odoratus ſapore, & poſitione loci, & ſentiendi longinquitate: ſic auris odoratu: longius enim audimus quàm odoramus. & ſic oculi auribus: lõgius enim videmus quàm audimus. Animus autem loco & merito his vniuerſis ſenſibus ſu perfertur. In arce enim capitis conſtitutus, quod illi corporaliter non attingunt, iſte intellectualiter cõtuetur. Amplius excedit oculorum ſenſus cæteris ſenſibus: quandoquidem quæ ad alios pertinẽt ſenſus inde dicamus: veluti cum dicimus, vide quomodo ſonat, vide quomodo ſapit &c. Quemadmodũ oculus, ita & animus cætera videt, ſeſe non intuetur. Aliarum enim rerum origines, ſpecies, & magnitudines perſpicit: de ſe autem tanta veri ignorãtia inficitur, vt in his omnibus nihil certius cõtempletur. Homo qui miraris ſyderum altitudinem & maris profunditatem, animi tui abyſſum intra, & mirare ſi potes. Multa cogitantes ſine ſenſu carnis, & ſine imaginibus viuis, animo tantum cernentes intuemur, memoriaque mentis ibi eas ſingente tenemus. Multa quoque intelligimus ſenſu, quæ lingua explere non poſſumus. Innoxios eſſe infantes opere, non eſſe innoxios cogitatione: quia motum quem gerunt mente, nondum poſſunt explere opere, ac per hoc in illis ætas eſt imbecillis non animus. Ad nutum enim voluntatis nondum obtemperat illis fragilitas corporis: nec adeo opere noce-

re posſunt, ſicut cogitatione moueatur. Ex cauſa vocabulũſortita eſt cogitatio. Cogẽdo enim animã reminiſci quod memoriæ commendatum eſt, dicitur Cogitatio. Rerum omnium theſaurus memoria eſt, ipſa eſt enim cuſtos rebus inuentis, ipſa cogitatis. de qua ad liquidum difficile eſt aliquem diſputare, quia grandis eius perplexitas eſt, & animus ipſe eſt. Imago à ſenſibus corporis remota ſuæ ſpeciei ſimilitudinẽ relinquit in memoria: ſimilitudinem autem non per imagines ſicut cætera, ſed ſicut gaudiũ ſine imagine reminiſcimur. Dum obliuionẽ memoramus, non per ſeipſam adeſt. Quod ſi per ſeipſam adeſſet, vtique non obliuiſceremur. Communẽ hominis animaliumque eſſe memoriam, nullum autẽ animalibus irrationabilibus intellectum ineſſe niſi homini tantum prædito ratione. Cæteris enim in ipſa qualitate conſiderationis ſuæ ſenſus carnis non intelligentia mentis eſt.

¶De Chriſto filio dei Cap. 16.

FIlii dei perfecta natiuitas, nec cœpit eſſe nec deſiit. ne pręterita ſit, ſi deſiit: & ne imperfecta ſit, ſi adhuc fit: ſed ſic æterna ſit & perfecta, quatenus in ea natiuitate æternitas & perfectio habeatur. Ex vtero virginis minor dicitur patre Chriſtus, videlicet iuxta humanam aſſumptionem, non iuxta diuinitatem. Chriſtus & in forma ſerui, ſeruus: & in forma ſerui, non ſeruus. In forma quippe ſerui, domini ſeruus: & in forma ſerui, hominum dominus. Chriſtus in forma ſerui propter conceptionis excellentiam dominus eſt homi-

num:quia & si suscepit carnem,non tamen ex carnis libidinosa contagione. Mediator dei atque hominum homo Christus Iesus nequaquam alter in humanitate,alter in deitate est:sed in vtraque natura idem vnus est. Nec purus homo conceptus est, nec purus homo editus est ,nec postea meritum vt deus esset accepit, sed deus verbum manente incõmutabili essentia,quæ illi cum patre & spiritu sancto est coæterna , assumpsit carnem pro salute humana,in qua & impassibilis pati,immortalis mori, & æternus ante secula temporalis posset ostendi.

Mediator dei & hominum homo Christus Iesus, quanuis aliud ex patre , aliud ex virgine: non tamẽ alius ex patre, alius ex virgine: sed ipse æternus ex patre , ipse temporalis ex matre: ipse qui fecit,ipse qui factus est : ipse de patre sine matre,ipse de matre sine patre:ipse conditoris templum,ipse cõditor templi:ipse author operis,ipse opus authoris : manens vnus de vtroque , & in vtraque natura,nec naturæ copulatione confusus , nec naturæ distinctione geminatus . Ideo deus in homine venit, quia per seipsum ab hominibus cognosci non potuit. Sed vnde nobis consuluit , inde despectionem tulit : quia infirmitatem , quam pro nobis suscepit , homo superbus despexit . Ob hoc infirma & stulta mundi elegit , vt fortiora & sapientiora per quæ non cognoscebatur, confunderet.Sicut cibum fortem inualidus infans capere non potest , nisi à matre prius editus,in lactis succũ vertatur,vt quod in cibo non potuit vti,sugendo potetur in lacte per carnẽ,ita & nos dũ essemus infirmi ad conspiciẽdã verbi æternitatẽ, factũ est ipsum verbũ caro,vt enu

triti per carnẽ fortioresq; effecti cibũ solidum .i. verbum domini cum patre sempiternũ cõtẽplando vt angeli satiemur. Propria dei dona esse, quibus nos nobis reos esse ostẽdit, qui dum iaceremus sub reatu culpæ, iustos nos esse credebamus. Venit medicus, patefecit vulnus, composuit semetipsum, & de sua morte nobis medicinã aptauit, vt nõ esset ostensor tantum vulneris, sed & sanator. Primũ ad Israel venit Christus sicut & ait, non sum missus nisi ad oues quę perierunt domus Israel. Ad populũ Israel prius venit, sed ꝙ nõ essent credituri propheta non tacuit dicẽs, Primus ad Sion dicet assum, & Hierusalẽ euãgelistã dabo: & vidit, & nõ erat neq; extitit quisquam qui iniret consiliũ, & interrogatus respõderet verbũ. Sed quia ad gẽtes trãsiuit, sequitur, Ecce seruus meus suscipiã eũ, electus meus, cõplacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritũ meũ super eũ, iudicium gentibus proferet. Quanuis ordinẽ nostræ liberationis omnis nescierit diabolus, sciuit tamẽ ꝙ pro saluatione hominũ Christus aduenit: sed ꝙ sua idem nos morte redimeret, ignorauit, vnde eũ occidit. Nam si ille Christũ per mortẽ redimere humanũ genus scisset, non eũ vtiq; peremisset. Quod nouerit diabolus pro salute humani generis Christum venisse, Euangelii testimonio docetur, quem vt vidit, cognoscendo pertimuit dicẽs, quid nobis & tibi fili dei? venisti ante tẽpus perdere nos. Christus sicut peccatũ qđ pœna dignũ est nõ admisit, ita pœnã peccati nostri suscepit, vt ꝑ indebitã pœnã suã, debitã ablueret culpã nostrã: vt ꝑhoc amitteret diabolus, qui reos tenebat, dũ vnũ interfecit, qui nihil peccati admiserat. Ideoque quos quasi iuste tenuit

amisit,quia iniuste redẽptorẽ nostrũ occidit. Illusus est diabolus morte domini quasi auis. Nam ostensa Christus suæ carnis mortalitate,quã interimendam ille appetebat,abscõdit diuinitatẽ,vt laqueũ quo eũ velut auẽ improuidã prudẽti irretiret decipula. Nã si innoxius Christus nõ occideretur, homo diabolo addictus per prçuaricationẽ,non absolueretur. Diabolus dum in Christo carnẽ humanitatis impetit q̃ patebat quasi homo,diuinitate eius captus est quę latebat. Est enim in Christo hamus diuinitatis,esca autem caro,linea genealogia,quę ex euãgelio recitatur. Tenẽs vero hanc lineã deus pater est,de quo Apostolus,Caput Christi deus. Et Lucas lineã generationis Christi ab imis ad summa contexens inchoat à Ioseph,& cõsumat in deũ dicẽs,q fuit Heli,perficiẽs lineã generis ait,qui fuit dei. Ideo dominus in inferuũ descẽdit, vt his qui ab eo nõ pœnaliter detinebãtur,viã aperiret reuertẽdi ad cælos,iuxta testimoniũ Isaiæ dicẽtis, Posuisti profundũ maris viam vt trãsirent liberati. viã quippe Christus in in profundnm maris posuit,cum in infernũ descendens, sanctis iter ad cœlos reuertendi mõstrauit. Sãcti ex tẽpore resurrectionis Christi statim vt de corpore exeunt,mox ad cœlestẽ habitationem ascendunt,quod antiquis patribus non dabatur. Nã ante aduentum saluatoris,quanquam sine pœna supplicii,tamen non in cælo,sed in inferno sanctorũ animæ tenebãtur:pro quib. absoluẽdis dominus in infernũ descẽdit. Christus in cælum ascẽdens discessit quidẽ carne,sed præsens est maiestate,secũdũ illud quod ipse ait,Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Sedet Christus ad dexte-

rã patris,non vt dexterã corporeã habeat pater,ſed dextera patris beatitudo eſt,ſicut ſiniſtra miſeria.

¶De ſancto ſpiritu. Cap.17.

SPiritus ſanctus creator eſt ſicut pater, & verbum teſtante propheta,Spiritus domini fecit me, & ſpiraculum omnipotentis viuificauit me. Spiritus ſanctus patris,& filii eſt. & inde vnum ſunt pater & filius, quia nihil habet pater quod nõ habet filius.Non enim res vna & duorum conſubſtantialis poterit ſimul ab eis procedere, & ſimul ineſſe,niſi vnũ fuerit à quibus procedit. Spiritus ſancti pignus accepit eccleſia, vt per eũ in vno corpore vnum fierẽt credẽtes, per quem pater & filius vnũ eſſentialiter ſunt,ipſo ſaluatore ad patrem dicente,Vt ſint vnũ ſicut & nos ſumus. Chriſtus non tantum à patre, ſed etiã à ſpiritu ſancto ſe miſsum teſtatur,dicente propheta, Accedite ad me & audite. Non à principio in abſcondito locutus ſum vobis, ex tempore antequã fieret ibi eram, & nũc dominus miſit me,& ſpiritus eius. Spiritus ſanctus,pro eo ꝙ conſolator ſit paracletus nũcupatur. Nã latine paracleſis cõſolatio dicitur. Et reuera dũ dona ſacramẽtorũ diſtribuit, conſolationem animę præbet. Credo equidem ꝙ magnam lætitiã ſentit qui aliquid reuelãte ſpiritu dicit.Donum ſancti ſpiritus in membris eccleſiæ ſigillatim diuiditur, & in ſingulis ſingula dona tribuuntur.Chriſtus autẽ omnem plenitudinem gratiarũ habuit,de quo ita legitur,Plenus gratia & veritate. In Chriſto ergo omnis plenitudo gratiarum eſt. Nam ſingulis electis ſingula dona tribuũtur. In ſpiritu ſancto omnis gratia donorũ conſiſtit. Ipſe enim prout vult gratiarũ

dona largitur, aliis dans ſermonem ſapientię, aliis fi dem, atque vnicuique virtute ſpiritus ſancti diuiſio gratiarum tribuitur, & in omnibus idem vnus habetur. Ipſe enim etiam ineffabilia docet quæ proferre humanus ſermo non poteſt. Ante aduentum do mini tantum prophetæ & pauci ex omni populo iuſti donum ſancti ſpiritus merebantur, poſt aduen tum autem domini ſpiritus ſanctus cunctis eſt credentibus diſtributus, iuxta quod per prophetam dominus loquitur, dicens, Et erit in nouiſsimis diebus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnē, & prophetabunt filii veſtri & filiæ veſtræ. Cunctis enim nunc gētibus gratia ſancti ſpiritus tradita eſt, neque in paucis aut in populo Iſrael, ſed in omni credentium multitudine ſpiritus ſancti gratia manet. Aliquando non dignis & reprobis dona ſpiritus ſancti cōferuntur, ſicut Saulo data eſt prophetia & Balaā. Vnde & multi in fine dicturi ſunt, domine virtutes in tuo nomine fecimus, quibus dicturus eſt dominus, Neſcio vos vnde eſtis. Chriſti aduē tum non tantum plebis Iudææ ſancti prophetantes expectauerunt, ſed fuiſse etiam in nationibus pleroſq; ſanctos viros prophetiæ donum habētes, quibus per ſpiritum ſanctum Chriſtus reuelabatur, & à quib⁹ eius expectabatur aduētus ſicut Iob, ſicut Ba laam, qui Chriſti vtique prædicauerunt aduentum. Conuerſio gentium veteri populo latebat, ſed tamē in conſilio Dei erat vt fieret, & iam tunc à ſanctis prophetis occulte per ſpiritum ſanctum prędicabatur aduentus Chriſti, ſicut dicit propheta, Cum appropinquauerint anni cognoſceris, dum aduenerit tempus oſtenderis. Nunc vero reuelatū patet quod

tũc carnalibus latebat, ſpiritualibus vero notũ erat, nondum tamen manifeſte dicebatur, eo quod tempus oſtenſionis non eſset.

❡De lege. Cap. 18.

Via per quam itur ad Chriſtũ, lex eſt, per quã vadũt iuſti ad deũ: & vt eſt, intelligũt eã. Sãctarum ſcripturarũ altitudo, quaſi mõtes paſcuę ſunt, ad quos dum quiſq; iuſtorũ conſcendit, ſe paſcuę indeficiẽtis refectionẽ inuenisse cõgaudet. In ſcripturis ſanctis quaſi in mõtibus excelſis & viri perfecti habẽt ſublimia intelligẽtiæ, quibus greſſus contẽplationis quaſi cerui erigant: & ſimplices quaſi parua animalia inueniũt modicos intellectus, ad quos humiles ipſi refugiant. Scriptura ſacra infirmis & ſenſu paruulis ſecũdũ hiſtoriã humilis videtur in verbis: cũ excellẽtioribus autem viris altius incędit, dũ eis ſua myſteria pãdit. ac per hoc vtriſq; manet cõmunis, & paruulis & perfectis. Scriptura ſacra pro vniuſcuiuſq; lectoris intelligẽtia variatur ſicut manna, quæ populo veteri pro ſingulorũ delectatione varium dabat ſaporem. Iuxta ſenſuum capacitatem ſingulis ſermo congruit. Et dum ſit pro vniuſcuiuſque intellectu diuerſus, in ſe tamen permanet vnus: ideo in libris ſanctis quædam obſcura, quædã apta reperiũtur, vt intellectus lectoris & ſtudiũ augeatur. Nã ſi cuncta paterẽt, ſtatim intellecta vileſcerẽt. Rurſus ſi cuncta clauſa exiſterent, confeſtim differentiam gignerent. Ne ergo de obſcuris deſperatio fiat, ea quæ manifeſta ſunt ſatiant: & ne de intellectis faſtidiũ exiſtat, ea quę clauſa ſunt, deſiderium excitãt. Nam pleraq; quãtomagis latent, tantomagis deſiderium præbent. In ſcripturis ſan-

ctis sæpe ea quæ futura sunt,quasi facta narrantur, sicut est illud,Dederunt in escam meam fel, & potauerunt me aceto. Sed cur futura quasi præterita scribũtur:nisi quia quæ adhuc faciẽda sunt in opere,iam facta sunt in diuina prędestinatione?Nobis igitur temporaliter accidũt, quæ à cõditore omnibus sine tempore prouidentur.Propterea propheta rerum futurarũ gesta præterita pręsentibus miscet rebus,vt ita credantur illa futura,quemadmodum ista cernuntur esse completa. Memor enim suorum per præsentia de futuris loquitur: sicut in persona Ierusalem,de ecclesia ; & sicut in persona Effraim,de hæreticis.Pro factis diuinis plerunque & dicta ponuntur:idcirco,quia nõ operatione manuum deus,sed dicẽdi imperio operatur, sicut scriptum est, Dixit,& facta:mandauit, & creata sunt. Quod in scripturis sacris vna bis repetitur sentẽtia,aut confirmationis causa est,aut mysterii, sicut lex & gratia,sicut initium & perfectio,sicut bonum & melius. Lex diuina tribus distinguitur partibus, historia , præceptis , & prophetis. Historia est in his,quæ gesta sunt.Præcepta,in his quæ iussa sunt. Prophetia,in his quæ futura pronunciata sunt.Lex diuina triplici sentienda est modo.Primo,vt historice:secundo,vt tropologice: tertio, vt mystice intelligatur.Historice nanq; iuxta literã:tropologice, iuxta moralem sententiã:mystice, iuxta spiritalem intelligentiam. Ergo sic historice oportet fidem tenere,vt eam & moraliter debeamus interpretari & spiritualiter intelligere. Tria & septem pręcepta sunt:sed tria ad amorem dei pertinent,septem, ad homines.Illa tria quæ ad amorem dei pertinẽt,

in vna tabula scripta fuerunt, reliqua septem in secunda: in prima tabula trium mandatorũ, hoc primum est, Diliges dominum deum tuum. In secunda, Honora patrem tuũ & matrem. Hinc est quod & saluator scribę interroganti, quod pręceptũ est primum in lege? ait, Audi Israel, dñs deus tuus, deus vnꝰ est. hoc primũ est. Secũdũ vero simile est huic, diliges ꝓximũ tuũ sicut te ipsum. Vnũ nãq; ꝑceptũ de prima tabula dixit, qđ ad dei ꝑtinet amorẽ, alterũ vero de alia tabula qđ ad hoĩs ꝑtinet dilectionẽ.

¶De ecclesia & hæresibus. Cap. 19.

GEmina est ecclesię pulchritudo: vna, quam hic bene viuẽdo cõsequitur: altera, per quã illic ex retributione glorificabitur. Ecclesiæ propter Christum geminæ tribulationes existunt, id est, siue quas à Paganis pertulit in martyribus, siue quas ab hæreticis perfert in diuersis concertationibus. Vtrasq; autem per gratiam dei exuperat, partim ferendo, partim resistendo. Sancta ecclesia catholica sicut male viuentes in se patienter tolerat, ita male credentes à se repellit. Sancta ecclesia contra gentilium atque hæreticorum pertinaciam summopere sapientiam & patientiã opponere studet. sed exercetur eius sapientia cũ tentatur verbis: exercetur patientia, cũ tentatur gladiis. Nunc enim persecutionibus appetitur, nunc falsis asseruonibus lacessitur. Causa prauitatis hæreticæ, doctrinis est propagata ecclesia, nam antea simplici tantum fide vigebat. Hæreticorum igitur occasione propagati sunt doctores in fide, & per acumina hęresum ecclesiæ magistri creuerunt. Nam tunc clarius manifestatur veritatis assertio, quando patuerit quæ-

libet dissensio. Sancta ecclesia ideo dicitur catholica, pro eo quòd vniuersaliter per omnem sit mundum diffusa. Nam hæreticorũ ecclesiæ in partibus mundi coartãtur: hæc vero in toto orbe diffusa expanditur, Paulo atteſtãte apoſtolo, Gratias, inquit, ago deo meo, pro omnibus vobis, quia fides veſtra annũciatur in vniuerso mundo. Hæreses autem in aliquo angulo mundi, aut in vna prouincia inueniuntur versari. Ecclesia vero catholica, sicut per totum mundum extenditur, ita & omnium gentilium societate conſtruitur. Qui sunt hæretici, nisi qui relicta dei ecclesia priuatas elegerunt societates? De quibus dominus dicit, Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi siſternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Causa hęresis, ob quam rem fit? Ad exercitationẽ fidei. Via vero per quã fit, obscuritas eſt diuinarum scripturarum, in qua caligantes hæretici aliud quàm se res habeat, intelligunt: nec esse possunt, quia id ipsum quod exiſtunt, hæreses iam non sunt. Male enim sentiendo esse iam desierũt, ad nihilũ enim tendunt. Hæretici ingenti ſtudio mẽdacia sua discũt, & labore vehemẽti ne in vnitatẽ ecclesię veniãt, decertãt: de qbus per prophetã cõgrue dicit, Docuerũt linguã suã loqui mẽdaciũ, & vt inique agerẽt, laborauerũt. Dũ vicissim hæretici mutuo se lacerãt, qñ alterutrũ se in ꝓprias sectas inducũt, sic tñ inuicẽ sese colligũt, vt cõtra ecclesiã pari erroris spiritu decertent. Et qui ab inuicẽ diuisi sunt in aduersitate ecclesię, simul exiſtunt vniti: eisq; q pro eo ꝙ tantũ valeãt, hæreses videtur habere veritatẽ, hoc respondendum eſt, Non ideo

ſaluti præponendi ſunt modi, quia plerunq; ita generaliter mundum occupant, vt parum ſaluti loci relinquant.

¶De hæreticis. Cap. 20.

NOn poſſe hæreticos habere veniã, niſi per eccleſiam catholicam: ſicut & amici Iob nõ per ſe placare deum potuerunt, niſi pro eis Iob ſacrificium obtuliſſet. Opera bona, quæ hæretici faciunt, & iuſtitia illorum, nihil eis prodeſt: teſtante domino per Hieremiam, Quia mei oblitus es, ecce ego annunciabo iuſtitiam tuã, & opera tua nõ proderunt tibi. Hæretici quãuis legem & prophetas adimpleãt, ex eo tamẽ ꝙ catholici nõ ſunt, non eſt deus in eorum conuentibus: ipſo domino teſtante, Si ſteterint Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Eiice eos à facie mea, & egrediantur. Per Moyſem quippe & Samuelẽ, legẽ accipe & prophetas: quos q̃uis hæretici opere implere contẽdant, propter erroris tamen impietatẽ à vultu dei proiiciuntur, & à iuſtorum cõuentibus ſeparantur paganus & hæreticus. ille, quia nunquam fuit cum dei populo: iſte, quia receſſit à dei populo, vterq; recedẽtes à Chriſto ad diaboli pertinent corpus. Qui ab idololatria ad iudaiſmum vel hæreſim tranſeunt iuxta prophetam, De malo ad malum egreſſi ſunt, & dominũ nõ cognouerunt, quia de infidelitatis errore in errorem alium tranſierunt. Cuius doctrinam quiſquis ſequitur, huius & filius nuncupantur. ſicut & propheta Amoreum patrem & Cetheam matrẽ eſſe Iſrael dominus dicit, non vtiq; naſcendo ſed imitando. Sic & in meliorem partem filii dei nuncupantur,

qui præcepta dei custodiunt.. Vnde & nos non natura, sed adoptione clamamus, dicentes, Pater noster, qui es in cœlis. Non solum tamen natiuitate, sed etiam imitatiõe filios posse alicuius vocari. Nam Iudæi secundũ carnẽ filii Abrahæ, secũdum vero conuersationẽ filii diaboli nuncupãtur: ac per hoc sunt semen Abrahæ, qui eius imitantur fidem, qui ex eius generati sunt carne. De errore auctoris trahitur à quibusdam & nomen & culpa: vt ipsius vocabulo censeatur, cuius errorem insequitur: sicut ecclesiæ Pergami in apoc. dicitur, Habes tenentes doctrinam Balaam & Iezabel. Doctrinã igitur Balaam dicitur habere propter imitationem, nõ propter pręsentiam corporalem.

¶ De gentilibus philosophis. Cap. 21.

Philosophi gentium, non sicut oportet, deũ quærentes, in angelos ceciderũt præuaricatores, factusq; est illis mediator diabolus ad mortem, sicut nobis Christus ad vitam. Multũ mũdi philosophi prædicantur in dimẽsione temporũ, cursusq; syderum, ac discussione elementorũ, & tamẽ hoc non nisi à deo habuerũt. Volando enim superne, vt aues, aerem: & emergẽtes in profundum, vt pisces, mare: & vt pecora gradientes, terram descripserunt. veruntamen tota mente auctorem eorum intelligere noluerunt, quare non possunt animalia bruta interrogare, quia nesciunt ratiocinari. Ideo non dissimiles gentiles homines animalibus extiterunt, qui talia non considerantes, & ipsis amplius diligentes, vsq; ad eorum cultum euanuerũt. Via Christus est. Si quis in ea non graditur, non est quomodo veniat ad deum. Philosophi autem mun

di vtiq; deum cognouerunt,ſed quia diſplicuit illis humilitas Chriſti, in inuio tranſierunt, & non in via. Ideoque euaneſcentes gloriam dei in mendacium mutauerunt, & rectitudinem viæ relinquentes in anfractus inciderunt errorum. Primum vnicuiq; eſt ſcire quid appetat: ſecũdum vero eſt, vt id quod appetit, apprehendat. Imperfecta quippe ſapientia eſt, quo tẽdas, ſcire, & neſcire iter per quod expediat ire. Quid enim prodeſt, ſi quis famis tempore vbertatis regionem videat, & viam per quam ad illam pergat, ignorat? Ecce patriã quiſq; quęrit, ſed viam perdidit, errando graditur nõ proficiẽdo. quãtoq; plus ambulat, tanto magis ab eo qđ quęrit, elongatur. Qui viam regiam, hoc eſt Chriſtum deſerit, etſi videat veritatem, à longe videt, quia niſi per viam non eſt quomodo ad eam propinquet. Quod ſi gradiẽs per deſertum leonem incurrerit, ſemetipm̃ redarguat, dũ in diaboli faucib⁹ hæſerit.

¶De differentia teſtamentorum. Cap. 22.

Quidam ideo non recipiunt vetus teſtamentũ pro eo, ꝙ aliud in tẽpore priſco, aliud agatur in nouo. Non intelligentes ꝙ deus quid cuiq; congruerit tempori, incognita quadam diſtributione conceſſerit. ſicut in lege imperat nuptias, in euangelio virginitatem commẽdat. in lege oculum pro oculo auferre, in euangelio alteram præbere percutiẽti maxillam. Sed illa pro tempore fragili populo, iſta vero perfecto: vtraque tamen pro tempore ſua quæque conuenientia commodans. Et tamen pro iſta mutatione nõ eſt credẽdus deus mutabilis, ſed potius inde admirabilis prędicandus eſt, quia manens incommutabilis quid cuique,

vt diximus, tempori cõmodum fuit,magna cũ distributione concesſit.Sub veteri teſtamento,minoris culpę erant peccata, quia in eo nõ ipſa veritas, ſed vmbra veritatis aderat. Nam in teſtamento nouo præceptis altioribus, veritate manifeſta facta, quædã quæ in illo populo vmbræ veritatis deſeruierant,deſerenda nobis præcipiuntur. Illic enim fornicatio & retributio iniuriæ permiſsa ſunt, nec nocebant: in teſtamento autẽ nouo,graui animaduerſione damnantur,ſi admittantur.

¶De ſymbolo & oratione. Cap.23.

F Idei ſymbolum & dominica oratio, pro tota lege paruulis eccleſię ad cœlorũ regna ſufficit capeſsenda. Omnis enim latitudo ſcripturarum in eadem oratione dominica & ſymboli breuitate concluditur Vnde & propheta Eſaias dicit, Abbreuiationẽ audiui à domino deo exercituum,ſuper vniuerſam terram. Attendite & audite eloquium meum.Sed hęc abbreuiatio, aut illud intelligitur,quod dominus dicit omnem legẽ, & prophetas in duobus pręceptis dilectonis dei,& proximi pendere: aut propter ipſam orationem dominicam vel ſymboli breuitatẽ,in quibus, vt prædictum eſt,omnem ſcripturæ coartari cernimus latitudinem.

¶De baptiſmo & communione. Cap.24.

S Olam eccleſiam catholicam habere baptiſmum ad ſalutem Zacharias proph. teſtatur,In die,inquit,illa erit fons patẽs domus Dauid, & habitantibus in Ieruſalem, in ablutionẽ peccatoris & mẽſtruatę.Domus quippe Dauid & Ieruſalẽ Chriſti eccleſia eſt, in qua manat fõs in

ablutionem peccatorum. Hæretici autem id solum imaginaria ostentatione faciunt, ideoq; illis baptismus non ad remissionem peccatorum, sed ad supplicii testimonium datur. Pro solo reatu originali luunt in inferno nuper nati infantuli pœnas, si renouati per lauacrum nõ fuerint. Proinde qua causa nuper natus damnatur infans, si non regeneratur? quia originis noxietate perimitur. Cur paruuli peccato originali carẽtes per baptismũ, & necdum proprium habentes delictum, à bestiis pœnisq; cęteris laniantur? Hæc igitur causa est. Baptismus enĩ à pœna ęterna, non à præsentis vitę supplicio liberat. Quod si à pœna præsenti homines liberarẽtur per baptismum ipsum putarent baptismi pręmium non illud æternum. Ergo soluto reatu peccati manet tamen quædã temporalis pœna, vt illa vita feruentius requiratur quę erat à pœnis omnibus aliena. Nullus negat fidelium etiam post baptismum, quo peccata delentur, quotidie quãdiu in isto seculo sumus, ad deum nos debere conuerti. Quod quamuis sine intermissione sit quotidie agendũ nouum, quantum fecisse sufficiet. Quia in maternis vteris sunt, ideo cum matre baptizari nõ possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam nõ est, renasci secundum Christum non potest. Neq; enim dici regeneratio in eo poterit, quem generatio non præcessit. Qui intra ecclesiam, non ex dignitate ecclesiæ viuunt, sed fidem quam verbo tenẽt, operibus destruunt, de ipsis legitur, Multiplicati sunt super numerum, vt subaudias, in regno reproborũ. Qui scelerate viuunt in ecclesia, & communicare non desinunt: putantes se tali cõmunione munda-

ri:discant nihil ad emendationem sibi proficere, dicēte propheta, Quid est ꝙ dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? Nūquid carnes sanctæ auferunt à te malitias multas? Et Apostolus, Probet, inquit, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

¶De septem regulis. Cap. 25.

SEptem esse inter cætera regulas locutionū sanctarum scripturarum quidam sapientes dixerunt. ¶Prima regula est de dn̄o, & eius corpore: qui de vno, aut ad vnū loquit̃: atq; in ꝑsona, modo caput, modo corpus ostendit, sicut Esaias ait, Induit me vestimēto salutari, quasi sponsum decoratum, coronatum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. In vna enim persona duplici vocabulo nominata est, caput. i. spōsum, & ecclesiam. i. sponsam manifestauit. Proinde notandū in scripturis, quando specialiter caput describitur, quando & caput & corpus: aut quādo ex vtroque transeat ad vtrunq;, aut ab altero ad alterum: sicq; quid capiti, quid corpori conueniat, prudēs lector intelligat. ¶Secūda regula est de corpore dn̄i vero & permixto. Nam videntur quędam vni conuenire personæ, quod tamen nō est vnius, vt est illud, Puer meus es tu, ecce deleui nubē, iniquitates tuas, & sicut nebulam peccata tua: conuertere ad me, & redimam te: ad vnum cōgruit. Nam altera pars est cui peccata deleuit, cū dicit, Puer meus es tu: & altera, cui dixit, Conuertere ad me, & redimam te. Qui si conuertantur, eorum peccata delentur. Per hanc enim regulam sic ad omnes loquitur scriptura, vt boni redarguantur cum malis, & mali lau-

dentur cum bonis. Sed quid ad quem pertineat, qui prudẽter legerit, discet. ¶ Tertia reg̃la est de litera & spiritu, id est, de lege & gratia. lege, per quã pręcepta facienda admonemur: gratia, per quã vt operemur, iuuamur. vel quod lex non tantum historice, sed etiam spiritaliter sentienda sit. Nanq; & historice oportet fidem tenere, & spiritaliter legẽ intelligere. ¶ Quarta regula est de specie & gñe, per quam pars pro toto, & totum pro parte accipitur, veluti si vni populo vel ciuitati loquatur deus, & tamen intelligat̃ omnem cõtingere mundũ. Nam licet aduersus vnam ciuitatẽ Babyloniã, per Esaiã dominus comminetur, tamẽ dum cõtra ecclesiam loquitur, transit ad genus de specie, & cõuertit contra totum mundum sermonem. Certe si non diceret aduersus vniuersum orbem, non adderet infra generaliter, & disperdam omnem terram, & visitabo super orbis mala, & cætera quæ sequuntur ad internitionem mũdi pertinentia. Vnde & adiecit, Hoc est consilium, quod cogitaui super omnẽ terram, & hęc est manus eius extensa super omnes gẽtes. Item postquam sub persona Babyloniæ arguit vniuersum mundum, rursus ad eandem quasi de genere ad speciẽ reuertitur dicens quæ eidẽ ciuitati specialiter cõtigerũt, Ecce ego suscitabo sup̱ eos Medos. Nam regnante Balthasar à Medis est obtẽta Babylonia. Sic & in on⁹ Aegypti ex p̱sona eiusdem, totum vult intelligere mundum, dicendo, Et cõcurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios, regnum aduersus regnum, cum Aegyptus nõ multa regna, sed vnũ habuisse describit̃ regnũ. ¶ Quita regula est de tẽporibus, per quã aut pars maior

tēporis per partē minorē, aut pars minor tēporis p partē maiorē inducit, ſicut eſt de triduo dn̄icæ ſepulturæ, dū nec tribus plenis diebus ac noctibus iacuerit in ſepulcro, ſed tamē à parte totū triduū accipitur. Vel illud, q̄ quadringētis annis p̄dixerat de⁹ filios Iſrael in Aegypto ſeruituros, & ſic inde egreſſuros: qui tamen domināte Ioſeph Aegypto dn̄ati ſunt, nec ſtatim poſt quadringentos annos egreſsi ſunt, vt fuerat repromiſsū, ſed quadringētis triginta pactis ab Aegypto receſſerūt. Eſt & illa de tēporibus figura, p quā quędā quę futura ſunt, quaſi iā geſta narrātur, vt eſt illud, Foderūt manus meas & pedes meos, dinumerauerūt om̄ia oſsa mea, & diuiſerūt ſibi veſtimēta mea, & his ſimilia, in qb⁹ futura tanq̄ ſi iā facta ſint ita dicūtur. Sed cur quæ adhuc faciēda erāt, iā facta narrātur? Quia quæ nobis adhuc futura ſunt, apud dei ęternitatē iam facta ſunt. Quapropter quādo aliquid faciendū eſse pronunciatur, ſm nos dicitur: quādo vero quæ futura ſunt iam facta dicuntur, ſm dei ęternitatem accipienda ſunt, apud quem iam omnia facta ſunt, quę futura ſunt. ¶ Sexta regula eſt de recapitulatione. Recapitulatio enim eſt, dū ſcriptura redit ad illud, cuius narratio iam trāſierat, ſicut cum filios filiorū Noe ſcriptura cōmemoraſset, dixit illos fuiſse in linguis & gentibus ſuis, & tamen poſtea quaſi hoc etiam in ordine temporum requiritur. Et erat, inquit, omnis terra labium vnū, & vox vna omnibus erat. Quomodo ergo ſecundum ſuas gentes, & ſecundū ſuas linguas erant, ſi vna lingua erat omnibus, niſi quia ad illud quod iam tranſierat, recapitulando eſt reuerſa narratio? ¶ Septima regula eſt

de diabolo & eius corpore,quia sæpe dicũtur ipsi⁹ capitis, quæ suo magis conueniunt corpori : sæpe vero eius videntur dicta membrorum, & non nisi capiti congruunt. Ex nomine quippe corporis intelligitur caput, vt est illud in euangelio , de zizaniis tritico admixtis,dicente domino,Inimicus homo hoc fecit:hominem ipsum diabolum vocãs: & ex nomine corporis caput designãs.Item ex nomine capitis significatur corpus,sicut in euangelio dicitur,Duodecim vos elegi,sed vnus ex vobis diabolus est,Iudam vtiq; indicans, quia diaboli corpus fuit.Apostata quippe angelus omniũ caput est iniquorũ,& huius capitis corpus sunt omnes iniqui: sicq; cum mẽbris suis vnus est , vt sæpe quod corpori eius dicitur, ad eum potius referatur : rursum quod illi,ad membra iterum ipsius deriuetur.

¶De martyrio. Cap.27.

DEi seruus aduersitate vlla non frãgitur, sed se pro veritatis defensione vltro certamini offert,nec vnq̃ pro veritate diffidit.Sæpe ex discipulis ad martyrium eliguntur,qui suos doctores ad coronam pręcedunt: & qui sunt ordine postremi,fiunt nonnunquam in certamine primi. Vir sanctus vltro se in agone pro certamine debet offerre iustitiæ,sed tamen si agonis fructum videt vberrimũ,non debet declinare laboris periculum. Quod si maior est labor,q̃ animarum lucrum,declinandus est labor,quem minimum comitatur augmentum.Vtrunq; enim fecit apostolus, qui & periculis se vltro dedit,vbi maximum animarum lucrum vidit:& sapiẽter se à periculo abstulit,in quo iniquiorem laborem q̃ lucrum esse prospexit. Vl-

tro se Paulus ad Ephesum periculis obtulit, quia potius periculo lucrum vidit. Damasci autem ideo à periculo subftraxit semetipsum, quia nullum periculi ipsius arbitratus eft fructum. Disce quomodo se ad martyrium offerat quisq; vltro, vel quomodo iuxta sententiam dei cingatur ab altero, & quo non vult ipse ducatur: nisi ꝙ & propter gloriam futurā de certamine iustus gaudet, & propter passionis violentiā refugit subire quod dolet. Accipe exēplū adeūdi sub trepidatione martyrii, de vsu bellandi, in quo exercitatus quisq; in prælio, & per audaciā certamen aggreditur, & per timorem cunctatione mouetur. Item accipe exemplum martyrii, de reparatione humani corporis ad salutem: dum quisque & de spe reparatiōis gaudet, & de incisionibus seu amarissimis poculis mœret.

¶ De sanctorum miraculis. Cap. 28.

ET si apostolis virtus data eft signorum propter fidem gentium nutriēdam, ecclesiæ tamen data eft virtus operum propter eandē fidem ornandam. Et tamen in ipsis apostolis plus erat mirabilis virtus operum, quàm virtus signorū. Ita & nunc in ecclesia plus eft bene viuere, q̃ signa facere. Quod nunc ecclesia nō ea miracula faciat, quę sub apostolis faciebat, ea causa eft, quia tunc oportebat mundum miraculis credere, nunc vero iam credentem oportet bonis operibus coruscare. Nam ideo tunc signa fiebant exterius, vt interius fides roboraretur. Iam in fide miracula quicūq; requirit, vanā gloriam, vt laudetur, quęrit. Scriptū eft enim, Lingue in signum sunt, nō fidelibus, sed infidelibus. Ecce signum nō eft fidelibus necessarium,

qui iam crediderunt,ſed infidelibus vt conuertantur. Nam Paulus pro non credentium infidelitate patrem Publii de infirmitate febrium virtutibus curat: infirmantem vero Timothæum fidelem, non oratione,ſed medicinaliter tẽperat: vt noueris miracula pro incredulis,non pro fidelibus fieri. Anteq̃ Antichriſtus appareat, virtutes ab eccleſia & ſigna ceſsabũt,quatenus eam quaſi abiectiorẽ perſequatur audacius. Ob hanc vtilitatem ceſsabunt ſub Antichriſto, ab eccleſia miracula & virtutes, vt per hoc ſanctorum clareat patientia, & reproborum,qui ſcandalizabuntur,leuitas oſtẽdatur, & perſequentium audacia fortior efficiatur.

¶De Antichriſto & eius ſignis. Cap.28.

OMnis qui ſecundum Chriſtianæ profeſsionis normam,aut non viuit, aut aliter docet Antichriſtus eſt. Pleriq; autem Antichriſti tempora non viſuri ſunt, & tamen in mẽbris Antichriſti inueniendi ſunt. Anteq̃ veniat Antichriſtus multa ei9 mẽbra præceſſerũt,& prauæ actiõis meri to caput proprium præuenerũt ſecundum Apoſtolũ,qui iam iniquitatis myſterium operari illum affirmat,etiam anteq̃ reueletur. Magnitudo ſignorũ fiet ſub Antichriſto,vt electi ſi fieri poteſt in errorẽ mittantur. Sed ſi electi,quo modo ſunt in errorẽ mittendi?Ergo ibunt in errorẽ titubationis ad modicũ,pro multitudine prodigiorũ,nõ tamẽ deiiciendi ſunt à ſtabilitate ſua terrorũ impulſu,atq; ſignorũ. Vnde & ideo ponitur,ſi fieri poteſt, quia electi perire nõ poſsunt,ſed cito reſipiſcẽtes cordis errorẽ religione coercebũt,ſciẽtes prędictũ à dño eſse, vt dũ hoc fecerint aduerſarii,nõ cõturbẽtur ſancti. Tam mira facturus eſt prodigia & ſigna,dũ vene-

rit Antichristus, vt etiam electis quoddã cordis gignatur scrupulũ, quod tamẽ cito exuperet in illis ratio, per quã sciẽt in deceptionẽ reproborũ, & electorũ probationẽ eadẽ fieri signa. In quo tẽpore per patientiã gloriosi erunt sancti, nõ per miracula, sicut martyres fuerũt priores. Illi enim & persecutores sustinebunt & faciẽtes prodigia. Proinde & durius bellum sustinebunt: quia nõ solũ contra persequentes, sed etiam miraculis coruscantes dimicaturi sunt. Grauius sub Antichristi tẽporibus, contra ecclesiã desęuiet synagoga, q̃ in ipso aduẽtu saluatoris Christianos est persecuta. Dũ in martyres diabolus iã exercuerit crudelitatẽ magnã etiã ligatus, crudelior erit tamẽ Antichristi tẽporibus quãdo etiã erit soluendus. Nam si tanta ligatus facere potuit, quanta solutus faciet? Quanto propinquius finem mundi diabolus videt, tanto crudelius persecutiones exercet, vt quia se continuo damnandum conspicit, socios sibi multiplicet, cũ quibus gehẽnæ ignibus addicatur. Quãto breue tempus videt sibi restare diabolus, vt damnetur, tanto in magna persecutionis ira mouetur, diuina iustitia permittente, vt glorificentur electi, sordidentur iniqui, & vt diabolo durior crescat damnationis sententia.

¶De resurrectione. Cap. 29.

INchoatio pacis sanctorum est in hac vita, non perfectio. Tunc autem erit plenitudo pacis, dum ad dei contemplationem absorpta carnis infirmitate conualuerint. Resurrectio mortuorum, vt Apostolus ait, in virum perfectũ, in mẽsurã ætatis plenitudinis Christi futura est, in ætate, sc3 iuuentutis, quæ profectu nõ indiget, & absq; inclinatiõe defectus in pfectione ex vtraq; parte &

plena eſt,& robuſta. Qui nunc filiorum dei nomine homines fideles vocantur, tamen ex eo quod hanc ſeruitutem corruptionis patiuntur adhuc iugo ſeruitutis addicti,ſũt accepturi plenam dei filiorum libertatem dum corruptibile hoc induerit incorruptionem. Nunc deus per ſpeculum agnoſcitur:in futuro autem quiſque electus facie ad faciem præſentabitur,vt ipſam ſpeciem contempletur quã nunc per ſpeculum videre conatur. In hoc electorum numero ad dexteram pertinentium, & reproborum qui ad ſiniſtram ituri ſunt, eccleſiam Dei compleri, in fine autem ſicut zizania à frumento diſiungi.

¶De iudicio. Cap.30.

IVdicii diem nouit Chriſtus,ſed in euangelio dicere & ſcire diſcipulos noluit. Nam dum dicit idem dominus per prophetam,Dies vltionis in corde meo,indicat ſe non neſcire, ſed nolle indicare. De domo domini ſicut ſcriptum eſt incipit iudicium , quando electi,id eſt domus dei hic per flagella iudicantur. impii vero illic ad damnationem iudicandi ſunt. Vnde & ſequitur, Si autem primum à nobis, quis finis eorum qui non crediderunt? Ad diſtricti examẽ iudicis nec iuſtitia iuſti ſecura eſt niſi pietate diuina , vt & ipſa iuſtitia qua quiſque iuſtus eſt deo iuſtificante iuſtificetur. Alioquin apud deum,& ipſa peccatũ eſt. Inde eſt quòd ait Iob,Innocentem & impium ipſe conſumet. Cõſumitur quippe à deo innoxius, quando ipſa innocentia liquidius requiſita,& diuinæ innocentię cõparata nihil efficitur,niſi & ibi miſericordiæ pietate homo iuſtificetur. Cõſumitur item à deo impius

quādo examinis diuini ſubtilitate requiritur,eiuſq; detecta impietas iudicata dānatur.Conſumitur innoxius,& impius ſimul fine carnis,non pœna damnationis. Doctus pariter & indoctus moriuntur, ſed morte carnis,non pœna damnationis. Omnia autem pergunt ad vnum locum,dum morte corporali in terram & iuſtus & impius reuertuntur. Retributio autem diſsimilis ſicuti per eundem Salomonem dicitur, Quid plus habet ſapiens à ſtulto, niſi ꝙ illuc pergit vbi vita eſt? Ergo omnes in terram pariter redeunt. Nam vbi vita eſt,non pariter pergunt. Gemina punitur ſententia impius: dum aut hic pro ſuis meritis, mentis cæcitate percutitur ne veritatem videat: aut dum in fine damnabitur, vt debitas pœnas exoluat. Geminum eſt diuinū iudicium: vnum,quo & hic iudicantur homines & in futuro: alterum,quo propterea hic iudicātur, ne illic damnētur. Ideoq; quibuſdam ad purgationem temporalis proficit pœna: quibuſdam vero hic inchoat damnatio, & illic perfecta ſperatur perditio. In iudicio reprobi humanitatem Chriſti in qua iudicatus eſt videbunt, vt doleant: diuinitatem vero eius non videbunt,ne gaudeant. Quibus enim diuinitas oſtenditur, vtiq; ad gaudiū demōſtratur. Pro diuerſitate conſcientiarum & mitis apparebit in iudicio Chriſtus electis, & terribilis reprobis. Nam qualem quiſq; conſcientiam tulerit:talem & iudicē habebit,vt manēte in ſua trāquilitate Chriſto, illis ſolis terribilis appareat,quos conſcientia in malis accuſat. Duę ſunt differentiæ vel ordines hominū in iudicio,hoc eſt electorum & reproborum,qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorū ordo vnus

est qui cum domino iudicat,& alius qui iudicatur: vtriq; tamen cũ Christo regnabunt.Similiter ordo reproborũ partitur in duobus, dum iniqui intra ecclesiam sunt,mali iudicandi sunt & damnandi:qui vero extra ecclesiã inueniendi sunt, nõ sunt iudicãdi,sed tantum damnandi.Primus igitur ordo eorũ, qui iudicantur & pereunt, opponitur illi ordini bonorum de quo sunt qui iudicantur & regnant. Secundus ordo eorum,qui non iudicantur & pereũt, opponitur illi ordini perfectorũ:in quo sunt hi qui nõ iudicãtur & regnãt.Tertius ordo eorũ qui iudicãtur & regnãt:illi ordini est cõtrarius,de quo sunt qui iudicantur & pereunt. Quartus ordo eorũ qui nõ iudicantur & regnãt, opponitur illi cõtrario ordini,in quo illi sunt qui nõ iudicantur & pereunt.

¶De Gehenna. Cap.31.

Duplex damnatorum pœna est in gehenna, quorum & mentem vrit tristitia, & corpus flamma,iusta vicissitudine, vt qui mente tractauerunt quod perficerent corpore,simul & animo puniantur & corpore. Ignem gehennæ ad aliquid lumen habere,& ad aliquid nõ habere:hoc est habere lumen ad damnationẽ, vt videãt impii vnde doleant:& non habere ad consolationem,ne videant vnde gaudeant. Apta fit cõparatio de camino trium puerorum ad exemplum ignis gehennæ.Nam sicut ille ignis non arsit ad trium puerorum supplicium.& arsit ad comburenda ligamina vinculorum:ita ignis gehẽnæ & lucebit miseris ad augmentum pœnarum, vt videant vnde doleãt, & nõ lucebit ad consolationem,ne videant vnde gaudeant.Inter huius vitæ & futurę infelicitatis mise-

riam multa discretio est. Illic enim & miseria est propter cruciationem dolorũ, & tenebræ propter lucis auersionem: quorũ vnũ in hac vita, id est, miseria est, aliud nõ est, in inferno autem vtrunq; est.

De Pœnis impiorum. Cap. 32.

Sicut fasciculi lignorum ad combustionem de similibus colligantur, ita in iudicii die similis culpæ rei, suis similibus iungentur, vt ex æquo pœna constringat quasi in fasciculũ, quos actio similes fecit in malum. Sicut vnusquisq; sanctus in futuro iudicio pro quantitate virtutum glorificabitur, ita & vnusquisque impius pro quantitate facinorum condemnabitur: nec deerit in supplicio futuro damnationis ordo, sed iuxta qualitatem criminum discretio erit pœnarum (propheta firmante) De charorum quoque suorũ suppliciis additur etiã pœna defunctis: sicut apud inferos diuitis sermo prędicat euangelicus. sicut pro augendo Iudæ supplicio, dicit etiam Psalmista, Commotione moueantur filii eius & mendicent. Impii ex hoc durius in iudicio puniendi sunt mentis dolore, ex quo visuri sunt iustos glorię beatitudinem meruisse. Cunctis videntibus est præcipitandus diabolus: quãdo sub aspectu omnium bonorum angelorũ & hominũ cum eis qui de parte eius erunt in ignem æternũ mittẽdus est. Dũ sublatus fuerit diabolus vt damnetur, multi electi qui in corpore sunt inueniẽdi, domino ad iudiciũ veniẽte metu cõcutiẽdi sunt, vidẽtes tali sentẽtia impiũ esse punitũ: quo errore purgãdi sunt, quia si q̃d eis ex corpore adhuc peccati remãserit, metu ipso quo diabolũ damnari cõspiciunt, purgabuntur. Hinc ait Iob, Cum sublatus

fuerit,timebunt angeli & territi purgabuntur. Multos posse perire ex eis in die iudicii, qui nunc electi esse videntur & sancti (dicente propheta,) Vocabit dominus iudiciũ ad ignem, & deuorabit abyssum multam, & comedet partem domus. Pars quippe domus deuorabitur, quia illos etiam infernus absorbebit, qui nunc se in præceptis cœlestibus gloriantur, de quibus dominus dicit, Multi dicent mihi in illa die, Domine domine, nonne in nomine prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Discedite à me, qui operamini iniquitatem, nescio qui estis.

¶De Gloria sanctorum. Cap.33.

NOn faciet in futurum cor miserum iustorũ ex compassione damnatorum condolendi affectio. Vbi enim erit sanctorum de dei cõtemplatione gaudium, vt tristitiæ nullus tribuatur introitus. Sicut comparatus color candidus nigro colori fit pulchrior, ita & sanctorum requies comparata damnationi malorum gloriosior erit. Sic iustitia iniustitię, sic virt⁹ vitio. Crescit ergo sanctorũ gloria, dum debita damnãtur impii pœna. Post resurrectionẽ sanctis carne promissa, est cœlorũ ascẽsio (dicente ad patrem Christo,) Volo vt vbi ego sum, & ipsi sint mecum. Si enim membra capitis sumus, & vnus in se & in nobis est Christus: vtique vbi ipse ascendit, & nos ascensuri sumus.

LIB. I. FINIS.

Incipit liber II.

❡De Sapientia. Cap.I.

O Mnis q ſm deũ ſapiẽs eſt, beatus eſt. Beata vita cognitio diuinitatis eſt. Cognitio diuinitatis virtus boni operis eſt: virtus boni operis, fruct⁹ ęternitatis eſt. Nullus autẽ magis ſapiẽs q̃ quẽ docuerit deus. Excelſior eſt rebus omnibus Sapientia: nec eſſe poteſt vlla iuſtitia ſine prudentia. Qui ſecundum ſeculum ſapiens eſt, ſecundum deum ſtultus eſt. Vnde & propheta, Stultus, inquit, factus eſt omnis homo à ſciẽtia ſua. Primum eſt ſcientiæ ſtudium, quærere deũ: deinde honeſtatem vitæ cum innocentiæ opere. Nullus ſapientiam dei plene recipit, niſi qui ſe ab omni abſtrahere actionum cura contendit. Vnde & ſcriptũ eſt, Sapientiam ſcribe in tempore otii, & qui minoratur actu ipſe percipiet eam. Non ad paruæ intelligentiæ arcem peruenit, qui ſcit ſecreta dei ſe penetrare non poſſe. Tunc autem deum recte cognoſcimus, quando eũ perfecte ſcire non denegamus. Interdum quædam neſcire cõuenit. Nullus autem in culpa maior eſt, q̃ ille qui deum neſcit. Inueſtigationem veri multorum eſt quærere, ſed paucorũ eſt inuenire. Ea autem quæ ſupra hominis intelligẽtiam ſunt, ſcrutanda non ſunt. Quicquid ſupra hominis intellectum eſt, quærendum non eſt. Conſi-

lio autē diuino seruandū est, vt hoc credatur esse iustitia, quod diuinę placuerit volūtati. Nō enim poterit esse iniustū, quod iusto cōplacet iudici. Omnis sapientia ex scientia & opinatione consistit. melior est autē ex scientia veniens, q̃ ex opinatione sententia. Nam illa vera est, ista dubia. Ad maioris culpæ cumulum pertinet, scire quenq̃ quod sequi debeat, & sequi nolle quod sciat. Vnde & domin⁹, Seruus, inquit, sciēs voluntatem domini sui, & non faciēs, digne plagis vapulabit multis. Et Iacobus, Scienti, inquit, bonū & nō faciēti, peccatū est. Simplicitatē cū ignauia, vocari stultitiā: simplicitatē vero cū prudentia, vocari sapientiā. Vtile est multa scire & recte viuere. Quòd si vtrunq; nō valemus, melius est vt bene viuēdi studiū q̃ multa sciēdi sequamur. Nō pertinere ad beatitudinē consequendam scientiam rerū, nec esse beatū multa scire, sed esse magnū beate viuere. Nihil prodesse homini scire prudētiā cū ignorātia dei: & nihil obesse sciētibus deū, ignorātiā mūdi. Perfecte autē scit qui prius deū, & ista nō pro se, sed pro deo scit. Nihil obesse cuiq̃ si per simplicitatē aliquā de elemētis indigne sentiat, dūmodo de deo vera pronūciet. Nā quāuis de incorporeis corporeisque naturis nequeat quisq; disputare, beatum tamē illum facit vita recta cum fide.

¶De Fide. Cap. 2.

NOn posse ad veram beatitudinem peruenire nisi per fidem. Beatum autem esse qui & recte credendo bene viuit, & bene viuendo fidē rectam custodit. Deus si creditur, merito inuocatur & quęritur, ac per hoc tunc perfecte laudatur, quando inuocatur & creditur. Non tantum

id credendum est quod sensu carnis dignoscimus, sed magis etiam quod intellectu mētis cōspicimus, id est, deū. Sine fide nemo potest placere deo. Omne enim quod nō est ex fide, peccatū est. Fides nequaq̃ vi extorquetur, sed ratione atq; exemplis suadetur. A quibus autē exigitur violēter, pseuerare in eis nō potest, exēplo, vt ait quidā, nouellæ arboris, cuius si quis cacumē violēter impresserit, & demū dū laxatur, in id quod fuerat cōfestim reuertitur. Sicut homo libero arbitrio cōditus sua spōte diuertit à deo, ita ex propria mētis cōuersiōe credēdo recurrit ad deū, vt libertas agnoscatur arbitrii per propriā voluntatē, & beneficiū gratiæ per acceptā fidei veritatem. In corde respicit deus fidē, vbi se non possunt homines excusare, qui ore simulant veritatis professionē, & corde retentant erroris impietatē. Sicut nihil proficit fides quę ore retinetur, & corde non creditur, ita nihil profutura est fides quæ corde tenetur si ore nō profiteatur. De tali eñ fide propheta ita quosdā obiurgat dicēs, Periit fides, ablata est de ore eorū. Fides eñ quę corde credit, cōfessione oris ad salutē profertur. Vacuā esse sine operibus fidē, & frustra sibi de sola fide blāditur, q bonis operibus nō ornat. Qui crucē portat, debet & mundo mori. Nā ferre crucē & mori, mortificare seipsum est: ferre, & nō mori, simulatio hypocritarū est. Qui per fidem cognitionē dei habēt, & operibus obscurantur, exemplum Balaā sequūtur, qui cadēs opere apertos oculos habuit per contemplationis fidē. Carnales fidem nō pro virtute animi, sed pro commodo quęrere tēporali. Vnde & dñs dicit, Quæritis me nō qa vidistis signa, sed qa mādicastis de pa

nibus meis. Christianus malus dum secundũ Euan gelii doctrinam nõ viuit, etiam ipsam fidem, quam verbo colit, oborta tentatione facile perdit. Multi fi de tantum Christiani sunt, opere vero à christiana doctrina dissentiunt. Multi quoq; fidem Christi ex corde non amant, sed humano terrore eandem per hypocrisim tenere se simulant. Et qui esse non possunt aperte mali per terrorem, ficte boni noscũ tur. Amatores mundi repugnant aliquando pro fi de, & aliis quidem proficiunt: ipsi vero amore terreno implicati cœlestia non requirunt, sed verbo tantum fidem defendunt. Quidam pro fide etiam hęreticos insequuntur, sed per arrogãtiam eos qui intra ecclesiam sunt cõtemnunt. Aduersarios quidem fidei cõfutant pro infidelitate: sed fideles premunt face superbiæ.

¶De Charitate. Cap. 3.

Quanuis nonnulli fide atq; operibus sanctis esse videantur participes: tamẽ quia priuan tur à charitate fraternæ dilectionis, nullum habent incrementum virtutis. Nam sicut ait Apostolus, Si tradidero corpus meum ita vt ardeã, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Sine amore charitatis, quanuis quisq; recte credat, ad beatitudinem peruenire non potest: quia tanta est charitatis virtus, vt etiam prophetia & martyrium sine illa nihil esse credantur. Nullum præmiũ charitate pẽsatur. Charitas enim virtutũ omnium obti net principatum. Vnde & vinculũ perfectionis cha ritas ab Apostolo dicitur: eo ꝙ vniuersæ virtutes eius vinculo religentur. Dilectio dei morti compa ratur, dicẽte Salomone, Valida est vt mors dilectio:

idcirco quia ſicut mors violenter ſeparat animam à corpore: ita & dilectio dei violenter ſegregat hominem à mũdano & carnali amore. Qui dei præcepta contemnit, deum non diligit. Neq; enim regem diligimus, ſi odio leges eius habemus. Tenenda eſt cum ſanctis viris vnitas charitatis: & quanto ſe quiſq; ſubtrahit mundo, tanto opus eſt, vt ſe aſſociet bonorũ cõſortio. Charitas in dilectione dei & proximi conſtat. Seruat autem in ſe dilectionẽ dei, qui à charitate nõ diuiditur proximi. Qui à fraterna ſocietate ſecernitur, à diuinæ charitatis participatione priuatur. Nec poterit deũ diligere qui noſcitur in proximi dilectione errare. Chriſtus deus eſt & homo. Totum ergo Chriſtum nõ diligit qui hominem odit. Bonorum diſcretio eſt non odire perſonas, ſed culpas: & recta dicta pro falſis non ſpernere, ſed probare. Qui imperfecti ſunt in dei amore, ſæpe ſe à vitiis ſeparare diſponunt: ſed ponderere vitiorũ grauati, rurſus ad ea vitia, quæ optant relinquere, reuoluuntur.

De Spe. Cap. 4.

Qui male agere non deſiſtunt, vana ſpe, indulgentiam de dei pietate requirũt. Quam recte quærerent, ſi ab actione praua ceſſarent. Metuẽdum valde eſt, vt neq; per ſpem veniæ quam promittit deus, perſeuerãter peccemus: neq; quia iuſte peccata diſtringit, veniam deſperemus: ſed vtroq; periculo euitato & à malo declinemus, & de pietate dei veniã ſperemus. Omnis quippe iuſtus ſpe & formidine nitet: quia nunc illum ad gaudium ſpes erigit, nunc ad formidinem terror gehẽnæ adducit.

¶De Gratia. Cap. 5.

INterdum peccantibus nobis deus dona sua nõ retrahit, vt ad spem diuinæ propitiationis mens humana cõsurgat. Nam nõ potest conuersum spernere, qui peccãtem suis beneficiis prouocat ad se redire. Confessionẽ hominis non esse humanæ virtutis. Nam si confessionẽ boni operis nõ in nobis deus operatur, cur per prophetã dicitur, confessio & magnificentia opus eius? Ab illo enim nobis oĩa bona gratia prçueniẽte donãtur. Nã nihil boni operis dedimus, per quod cõfessionẽ fidei accipere meremur. Profectus hominis, donũ dei est. Nec à se potest quisquã, sed à dño corrigi. Non eñ quicq̃ boni habet propriũ homo, cuius via nõ est eius (testãte propheta,) Scio dñe quia nõ est hoĩs via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos. Sciant liberi arbitrii defensores nihil posse homines in bonũ sua præualere virtute, nisi diuinæ gratiæ sustentẽtur iuuamine. Vnde per prophetã dñs dicit, Perditio ex te tua Israel, tñ in me auxiliũ tuum. quasi diceret, vt pereas tuo merito, vt salueris meo auxilio. Hoĩs meritũ, supña gratia nõ vt veniat inuenit, sed postq̃ venerit facit: atq; ad indignã mentẽ veniens facit in ea meritũ quod remuneret, quç solũ inuenerat quod puniret. Quid enim ex se ille latro meruit, qui de faucibus inferni crucẽ ascendit, de cruce paradisum adiit? Reus quidem ille & fraterno sanguine venit cruẽtus, sed diuina gratia in cruce mutatus. Sciẽdum quòd & nostra sit iustitia in his quæ recte agim⁹: & dei gratia, eo quòd eam mereamur. Hæc enim & dãtis dei, & accipientis est hominis. sicut & panem nostrum di

cimus, quem tamen à deo accipere postulamus. Spiritalis gratia non omnibus distribuitur, sed tantummodo electis donatur. Non enim omniũ est fides, quam quidem etsi plurimi suscipiunt, opus tamen fidei nõ consequũtur. In diuisione donorũ diuersi percipiũt diuersa dei munera: non tamẽ cõceduntur vni omnia, vt sic pro humilitatis studio ꝙ alter adiuuetur in altero. Nam ꝙ in Ezechiele animalium alę altera ad alterã percutiuntur, virtutes designantur sanctorũ, mutuo sese affectu prouocãtium, atq; alterno exemplo inuicẽ sese erudiẽtium. Munera gratiarũ alia isti, alia vero donant illi. Nec dãtur ita habere vni, vt nõ egeat alterius. Posse fieri non est dubiũ, vt hi quos quidã virtutũ excellentia antecedunt, dei repentina præuẽti gratia, quosdam cõpendio sanctitatis pręueniãt. & dũ sint conuersione postremi, subito efficiũtur virtutis culmine primi. Dũ quisq; aliquod donũ accipit, nõ appetat amplius q̃ quod meruit: ne dũ alterius mẽbri officiũ arripere tẽtat, id quod meruit perdat. Conturbat enim corporis ordinẽ totũ, qui nõ suo cõtentus officio subripit alienũ. Mali dona ideo ad dãnationem accipiũt, quia illis non ad dei laudẽ, sed ad suã vanitatẽ vtũtur. Bonis male vtũtur, q ea quæ à deo illis donata sunt, in malos vsus assumũt, sicut ingeniũ, sicut & cætera dei dona. Multis dei donis gaudemus, quę nos ab eo percepisse cognoscimus. Nã quod sapiẽtes sumus, ꝙ diuites, ꝙ potentes existimus, nõ alterius, sed potius diuino munere sumus. Vtamur ergo optime diuinis beneficiis, quatenus & deum non pœniteat dedisse, & nobis accepisse sit vtile. Sicut auferre deus dicitur homini do-

nū aliquod,quod homo nō habuit,id eſt, quod acci pere non meruit,ſic & obdurare dicitur deus homi nem,non eius faciendo duritiam,ſed non auferendo eam,quam ſibi ipſe nutriuit.Non aliter & obcę care dicitur quoſdam deus, non vt in eis eandē ipſe cæcitatem faciat: ſed ꝙ pro eorū inutilibus meritis cæcitatem eorum ab eis ipſe non auferat. Pleriſque dei dona dantur,perſeuerantia vero doni nō datur. Et inde eſt quod quidam principia habent conuer ſionis bona,fine vero malo clauduntur.Electi vero & conuerſionis dona accipiunt, & perſeuerantiam doni.Ea ergo cauſa eſt quod quidam & bene incipiunt,& bene finiunt.

De Prædeſtinatione. Cap.6.

Gemina eſt prædeſtinatio, ſiue electorū ad requiem,ſiue reproborū ad mortem. Vtraq; agitur diuino iudicio, vt ſemper electos ſuperna & interiora ſequi faciat:ſemperque reprobos vt infima & exteriora delectētur,deſerēdo permittat. Sicut ignorat homo terminū lucis & tenebrarum,vel vtriuſq; rei quis finis ſit:ita plenius neſcit quis ante ſuum finem luce iuſtitię præueniatur, vel quis peccatorum tenebris vſq; in ſuum terminū obſcuretur,aut quis poſt lapſum tenebrarum cōuer ſus reſurgat ad lucem. Cuncta hęc deo patent,hominibus vero latent,quanuis iuſtorum conuerſatio in hac vita probabilis ſit, incertum tamen hominibus eſse ad quem ſint finē prædeſtinati, ſed omnia reſeruari futuro examini.Mira diſpoſitio eſt ſupernæ diſtributionis,per quam hic iuſtus amplius iuſti ficatur,impius amplius ſordidatur. malus ad bonū aliquando cōuertitur,& bonus ad malum aliquādo

reflectitur. Vult quis esse bonus & non valet, vult alter esse malus & non permittitur interire. Datur ei ꝙ sit malus qui vult esse bonus. alius nec vult nec datur ei vt sit bonus. Iste nascitur in errore & moritur: ille in bono quo cœpit vsq; ad finem perdurat. Tandiu in bono iste stat, quousq; cadat: ille male diu viuendo in fine saluatur, respectusque conuertitur. Vult prodesse in bono iustus, nec præualet. vult nocere malus & præualet. Iste vult deo vacare, sed seculo impeditur. ille negotiis implicari cupit, nec perficit. Dominatur malus bono, & iusto. & bonus dãnatur pro impio, impius honoratur pro iusto. & in hac tãta obscuritate non valet homo diuinam scrutari dispositionem, & occultum prædestinationis perpendere ordinem.

¶De Conuersis. Cap. 7.

NOn inchoãtibus pręmium promittitur, sed perseuerãtibus. Scriptũ est enim, Qui perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Tũc enim placet deo nostra conuersio: quando bonum quod inchoamus perseuerãti fine complemus. Nã sicut scriptum est, Væ his qui sustinentiam perdiderunt, id est opus bonum non consummauerunt. Indulgentia peccatorum sciendum, vbi, quando vel qualibus datur. Vbi quippe, nisi intra ecclesiam catholicam? Quando, nisi ante venturi exitus diem? Quia ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Qualibus, nisi conuersis, qui per humilitatẽ ad paruulorum transeunt imitationẽ? de quibus dicitur, Talium est enim regnũ cœlorũ. Nemo perpẽdere potest, quanti sit põderis iniustitia, vel quãti fulgoris radio iustitia clareat, nisi qui prius toto mẽ

tis nisu cõuertatur ad deum,quatenus ipso lumine, quo illustratur,& suã fœlicitatẽ agnoscat,& lumen quod cæco corde nõ intuebatur intelligat.Tũc aũt inattingibilem intelligi posse iustitiã, dũ eã quisq; sequi cõuersus tẽtauerit.quia lux non intelligitur nisi cũ videtur.Iudiciũ quod in hominis potestate cõsistit,cõuersionis est gratia,per quã nosmetipsos iudicamus,quãdo flẽtes mala nostra punimus, & bono,quod ex deo nobis est,solidius inhęremus.Tripartitus describitur esse vniuscuiusq; cõuersi profectus,id est,primus corrigẽdi à malo. secundus faciẽdi bonũ.tertius cõsequẽdi boni operis pręmiũ. Nã quod ait propheta,Solue fasciculos deprimentes,mali est emẽdatio.quod vero adiecit,Frãge esurienti panem tuũ,operis boni est actio. In eo vero qđ subiũgit, Tũc erũpet quasi mane lumẽ tuũ,operis boni est retributio.Ergo nõ ꝓficit facere bonũ, nisi correctũ fuerit malũ.Nec poterit quisquam ad contemplationem dei proficere,nisi se prius in bonis studuerit actibus exercere. Multis modis terret deus homines,vt vel sero cõuertantur,atq; exinde magis erubescãt,ꝙ tãdiu expectati sunt,vt redirẽt.Nam nũc minis,nũc plagis, nũc reuelationibus quosdã cõcutit,vt qui voluntate cõuerti despiciũt,cõmoti terroribus corrigantur. Pleriq; ex sola mẽtis deuotione cõuertuntur ad deũ:nonnulli vero coacti plagis conuertuntur, qui ex deuotione nõ conuertebantur. Iuxta illud psalmi dicentis,In freno & chamo maxillas eorũ constringe,qui non approximãt ad te. Pleriq; autẽ dũ deuotione nõ cõuertuntur,plagæ stimulis feriũtur:qui tamẽ nec sub verbere sentiunt, vt aliquatenus corrigantur, sicut

Aegyptus cui & pœnas dedit, & emẽdare nequiit. De talibus enim ait propheta, Percußisti eos & nõ doluerunt, attriuisti eos & renuerunt suscipere disciplinam. Nonnulli viri seculares elatione mentis tumentes, postmodum conuersi ad deum, religiosa sequuntur obediẽtia Christum: & qui antea celsitudine mundiali tumebant, postea ipsam elationem in studio humilitatis commutãt. Quidam sunt qui iam secrete conuersi sunt, quorum conuersio quia non procedit ad publicum, apud existimationem humanã quales fuerũt, tales adhuc esse putantur, iam tamen in dei oculis surrexerunt. Item quidam adhuc humano iudicio stare cernũtur: iam tamen in oculis dei ceciderunt. Multi apud homines reprobi sunt, & apud deum electi. item multi apud homines electi putãtur, & apud deũ reprobi existunt, Salom. dicente, Vidi impios sepultos, qui cum adhuc viuerent in loco sancto erant, & laudabãtur in ciuitate quasi iustorũ operum. Nullus ergo se putet electũ, ne forte iã apud deũ sit reprob⁹

¶De Primordiis conuersorum. Cap. 8.

TRimodum genus est cõuersionis ad deum; inchoationis cum dulcedine, medietatis cũ labore, perfectionis cum requie. Sed tamen plerunq; alii incipiunt à dulcedine, alii à tentationum amaritudine. Omnis cõuersus ante ex fletu inchoet peccatorum, & sic transeat ad desiderium supernorũ. Prius enim lachrymis purganda sunt vitia quæ gessimus, & tunc mundata mentis acie id quod quærimus mentis gaudio contemplemur: vt dũ antea flendo peccati à nobis caligo detergitur, mundatis cordis oculis libere superna inspician-

tur. Ante necesse est timore conuerti ad deum, vt metu futurarum pœnarum carnales illecebræ deuincãtur. Deinde oportet abiecto timore ad amorem vitæ æternę transire. Perfecta enim charitas foras mittit timorem. qui autem timet, pœnam habet, & non est perfectus. Vnde & Apostolus, Non enim inquit, accepistis spiritum seruitutis iterũ in timore, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem scilicet iã non peccati pœna seruos comprimit, sed amor iustitiæ liberos reddit. Necesse est omni conuerso, vt post timorem consurgere ad charitatem dei debeat quasi filius, ne semper sub timore iaceat quasi seruus. tunc enim amorem nostræ conuersionis ostendimus, si denuo vt patrem diligimus, quẽ prius seruili mente vere vt dominũ formidabamus. Primordia conuersorum blandis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiant, exterriti ad priores lapsus recurrant. Qui enim cõuersum sine lenitate erudit, exasperare potius quàm corrigere nouit. Cõuersus quisq; antea ab opere corrigendus est, postea vero à cogitatione: vt prius refrenet prauum actum, deinde appetitum ac delictum, vt quod iam in opere non apparet, in cogitatione nequaquã perduret. Omnis noua conuersio adhuc pristinę vitæ habet commixtionem, propterea nequaquam ea virtus procedere ad hominum oculos debet, donec conuersatio vetus, funditus ab animo extirpetur. Quisquis ex deteriore iam melior esse cœpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriã corruat, quàm prius cum per lapsum vitiorum iacebat.

¶De Conflictu conuersorum. Cap.9.

Quisq; cōuersus si mox omnes carnis stimulos calcare cupiat,& summa virtutum subire contendat: si adhuc forte aliqua aduersa de carnis molestiis tolerat,non frangatur,quia dispensator bonorum nouit aduersitates reprimere vitiorum,successione virtutum. Tunc magis grauari se quisq; impulsu vitiorū agnoscit, dum ad cognitionem dei accesserit: sicut populus Israel grauiori onere ab Aegytiis premitur, dum per Moysen diuina illi cognitio aperitur. Vitia enim ante conuersionem quasi pacem in homine habent: quādo autem expelluntur,acriori virtute consurgunt. Fiunt autem inimica conuerso quæ peccatori prospere blandiebantur: atq; item fiunt blanda cōuerso,quę peccatori aduersa extiterunt. Multos habet conflictus dei seruus ex recordatione operum pręteritorum: multiq; post conuersionē etiam nolentes motum libidinis sustinent. quod tamen ad damnationem non tolerant,sed ad probationem,sc; vt semper habeant pro excutienda inertia hostem,cui resistant,dummodo non consentiant. Vnde & nouerint serui dei se etiā à peccatis iam esse mundatos: sed tamen cogitationum turpium adhuc interpellatione pulsari. Ante conuersionem pręcedit turba peccatorum,post conuersionem sequitur turba tentationum. Illa se obiiciunt ne ad deū cōuertamur: ista se ingerunt ne liberius cordis oculis deum cernamus. Vtriusq; tumultus insolentiā nobis gignit, intentionemq; nostrā sæpe fraude multimoda intercludit. Vtile est dei seruo post cōuersionem tentari,quatenus à tempore negligentiæ sollicitātibus

vitiis ad virtutes animum per exercitium præparet meritorum.

¶De remiſsa conuerſione. Cap.10.

MVltos remiſsa conuerſio in priſtinos errores reducit, ac viuendi tempore reſoluit: horum ergo exempla quiſq; conuerſus euita, ne dum timorem dei à tempore incipis, rurſus mũdanis erroribus immergaris. Tepidus in cõuerſione otioſa verba & vanas cogitationes noxias eſse non conſpicit. quòd ſi à torpore mentis euigilauerit, ea quę leuia exiſtimabat, confeſtim quaſi horrẽda atque atrocia pertimeſcit. Fraus & deſidia in omni bono opere formidanda eſt. Fraudem vero facimus deo, quotiens de ipſius donis & muneribus gloriam propriam, & humanã laudem appetimus, & de bono opere noſtro noſmetipſos non deũ laudamus. Deſidiam vero agimus quoties per torporem languide ea quę dei ſunt operamur. Om̃is ars ſeculi huius ſtrenuos amatores habet, & ad exequẽdum promptiſsimos. & hoc proinde fit, quia præſentem habet operis ſui remunerationem. Ars vero diuini timoris pleroſq; habet ſectatores languidos, tepidos, pigritię inertia congelatos, ſed hoc proinde ꝙ labor eorum non pro pręſenti, ſed pro futura remuneratione differtur. Ideoq; dum eorum laborem mercedis retributio non ſtatim conſequitur, ſpe ipſi pene diſsoluta langueſcũt. Vnde & magna illorum gloria pręddicatur, qui bonæ conuerſionis principia augmento ſolidiore conſumant, atq; eo ad promerendam retributionem clariores præparantur, quo firmius duri itineris labores & inchoãt & conſumant. Quidam primo conuerſionis calo-

re ad virtutes ſeſe accingunt, accedente vero progreſsu dum immoderate terrenis rebus incumbũt, puluere infimi appetitus obſcurantur. vnde & dominus de bonis ſeminibus in ſpinis iactatis dicit, Quod autem cecidit in ſpinis, hi ſunt qui audiunt verbum dei, & à ſolicitudine ſeculi vel fallacia diuitiarũ ſuffocant verbũ, & ſine fructu efficiuntur. Nuper cõuerſi nequaquam debẽt in curis exteriori bus prouehi. Nam ſi implicentur, confeſtim quaſi plantata arbuſcula, & necdum radice pręfixa, concutiuntur pariter & areſcunt. Valet interdum conuerſis pro animæ ſalute mutatio loci. Plerunq; ẽm dum mutatur locus, mutatur & mẽtis affectus. Cõgruum eſt enim inde etiam corporaliter auelli, vbi quiſq; illecebris deſeruiuit: nã locus vbi praue quiſque vixit, hoc in aſpectu mentis opponit, quod ſemper ibi vel cogitauit vel geſsit.

¶De exemplis ſanctorum. Cap. II.

AD conuerſionem ſeu correctionem mortalium, multum proſunt exempla bonorum. Mores enim inchoantiũ non queunt proficere ad bene viuendum, niſi perfectorũ informentur exemplis patrum. Reprobi autem non attendũt documenta bonorũ, quæ imitentur in melius, ſed proponũt ſibi exẽpla malorũ, quibus ad ſuorũ morum peruerſitatẽ vtãtur in peius. Ob hanc vtilitatẽ ſcribũtur ſanctorũ ruinę & reparationes, vt ſpẽ faciãt ſalutis humanæ, ne quiſquã poſt lapſum pœnitendo deſperet veniã, dũ conſpicit ſanctorũ reparationẽ fuiſſe etiã poſt ruinã. Sciant flagitio dediti ad quã vtilitatẽ eorũ exẽpla proponãtur ſanctorũ. ſ. vt aut ſint q̊s imitent̃ ad reparationẽ, aut certe ex eorũ

cõparatione durius de inobedientia puniãtur. Propterea virtutes ſanctorum ad exemplum noſtrum deus propoſuit, vt quanto de imitatione eorum cõferri poſsunt nobis iuſtitiæ prçmia, tanto de perſeuerantia mali ſint grauiora tormẽta. Si enim ad boni incitamentum diuina, quibus admoneremur præcepta deeſsent, pro lege nobis ſanctorum exempla ſufficerent. At contra dum & nos deus præceptis ſuis admoneat, & vitæ ſanctorum boni operis nobis exẽpla proponat, nulla eſt iam de reatu excuſatio: quia & lex dei ad aures noſtras quotidie pulſat, & factorum documenta bonorum cordis noſtri intima prouocant. Et ſi prauorum ſæpe ſecuti ſumus exempla, cur non imitemuur ſanctorum digna & deo placita facta? Et ſi apti fuimus imitari iniquos in malum, cur pigri ſumus imitari iuſtos in bonum? Orandus eſt deus, vt virtutes quas præparauit ſanctis ad coronam, nobis ad profectum ſint poſitæ non ad pœnam. Proficient autem ad profectum noſtrũ ſi tot exempla voluerimus imitari virtutũ. Certe ſi ea potius auerſati q̃ imitati fuerimus, ad damnationem noſtram erunt, qui ea legẽdo implere neglexímus. Multi vitam ſanctorum imitantur, & de moribus alterius effigiem virtutis ſumũt: tanquam ſi imago quælibet intẽdatur, & de eius ſimilitudine ſpecies picta formetur, ſicq; fit ad imaginem ſimilis ille qui ad ſimilitudinem viuit imaginis. Qui ſanctum virum imitatur, quaſi exemplar aliquod intuet̃, ſeſeq; in illo quaſi in ſpeculo proſpicit, vt adiiciat quod deeſſe virtutis agnoſcit. Minus enim ſeipſum homo ex ſemetipſo conſiderat: ſed dum alterum intendit, id quod minus eſt lumi-

nis adiicit. Perfectorum est iam virorũ non quemlibet sanctorum imitando, sed ipsam veritatẽ intuendo, ad cuius imaginem facti sunt iustitiam operari. Et hoc indicat quod scribitur, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinem nostram: quia ipsam intelligendo imitatur diuinitatem, ad cuius factus est similitudinẽ. Iste ergo tãtus est, vt non egeat homine demonstratore iustitiæ, sed ipsam contemplãdo imitetur iustitiam. Exempla sanctorum quibus ædificatur homo, varias faciũt consectari virtutes, humilitatis ex Christo, deuotionis ex Petro, charitatis ex Ioanne, obedientiæ de Abraham, patientiæ de Isaac, tolerãtiæ de Iacob, castimoniæ de Ioseph, mansuetudinis de Moyse, constantiæ de Iosue, benignitatis de Samuele, misericordiæ de Dauid, abstinẽtiæ de Daniele, sic & cætera facta priorũ, quo labore, quo moderamine, quáve intentione vel cõpunctione gerantur, vir sanctus imitando considerat.

¶De compunctione cordis. Cap. 12.

Compunctio cordis est humilitas mentis cũ lachrymis exoriens de recordatione peccati & timore iudicii. Illa est conuersis perfectior compunctionis affectio, quæ omnes à se carnalium desideriorum affectus repellit, & intentionem suam toto mentis studio in dei cõtemplationem defigit. Geminam esse compũctionem, qua propter deum anima cuiusq; electi afficitur, id est, vel dum operum suorum mala considerat, vel dum desiderio æternæ vitæ suspirat. Quatuor esse qualitates affectionum, quibus mens iusti tædio salubri compungitur, hoc est, memoria præteritorum fa-

cinorum,recordatio futurarum pœnarum,conside ratio peregrinationis suæ in huius vitæ longinquitate,desideriũ supernæ patriæ,quatenus ad eã quãtotius valeat peruenire. Quisq; dũ peccatorũ memoria compungitur ad lamẽta,tunc dei se præsentia sciat visitari:quando id quod se admisisse recolit, interius erubescit,suoq; iudicio pœnitendo iam punit.Nam tunc Petrus fleuit,quãdo in eum Christus repexit.Vnde & Psalmista,Respexit,inquit,& cõmota est & contremuit terra. Gressus dei sunt in corde hominis interioris,quãdo bona desideria surgunt vt calcentur mala. Quãdo ergo ista in corde hominis fiunt, sciendum est tunc esse deũ per gratiam cordi humano præsentem, vnde se tunc magis homo acuere ad compunctionem debet,quando sentit deum interius operantẽ.Quomodo mens hominis iusti ex vera cõpũctiõe rapiatur, & qualiter infirmata reuertat̃, degustatæ lucis magnitudine,illũ nosse posse qui iã aliqd exinde gustauit.Sũt qui nõ ex vera cordis cõpunctione sui accusatores fiũt,sed tm̃ ad hoc esse se peccatores assignãt,vt ex ficta humilitate cõfessiõis locũ inueniãt sanctitatis.

¶De Confessione peccatorum & Pœnitentia. Cap.13.

EX eo vnusquisq; iustus esse incipit, ex quo sui accusator extiterit. Multi autem contrà semetipsos peccatores fatentur, & tamẽ semetipsos à peccato nõ subtrahũt.Magna iam iustitiæ pars est semetipsum nosse,homo ꝙ prauus est, vt ex eo diuinę virtuti subdat̃ humilius, ex quo suã infirmitatem agnoscit.Bene se iudicat iustus in hac vita,ne iudicetur à deo dãnatione perpetua.Tũc au

tẽ iudiciũ de se quisq; sumit, quãdo per dignã pœnitentiam sua praua facta condemnat. Amaritudo pœnitentiæ facit animum & sua facta subtilius discutere, & dona dei quę contempsit flendo commemorare. Nihil autem peius q̃ culpã agnoscere, nec deflere. Duplicem habere debet fletum in pœnitentia omnis peccator, siue quia per negligẽtiam bonum nõ fecit, seu quia malum per audaciã perpetrauit. Quod em̃. oportuit nõ gessit, & gessit quod agere non oportuit. Ille pœnitentiã digne agit, qui reatũ suũ satisfactione legitima plangit, cõdemnando sc; ac deflendo quę gessit, tanto in deplorando profusius, quanto extitit in peccato procliuius. Ille pœnitentiam digne agit, qui sic præterita mala deplorat, vt futura iterũ non cõmittat. Nam qui plangit peccatum, & iterum admittit peccatum, quasi si quis lauet laterẽ crudum, quem quantomagis lauerit, tanto amplius lutũ facit. Quanuis quisq; sit peccator & impius si ad pœnitentiam conuertatur, cõsequi posse veniã creditur. Nullus enim de bonitate dei dubitat, sed sola accipientium prauitas conferri sibi indulgẽtiam abnegat. In hac vita tantum pœnitentiæ patet libertas, post mortẽ vero nullam correctiõis esse licentiã. Vnde & dñs dicit, Me oportet operari opera ei⁹ q me misit donec dies est? Veniet autẽ nox quãdo nemo potest operari. Hinc & propheta, Date, inqt, dño deo nostro gloriã anteq̃ cõtenebrescat, id est, anteq̃ mors ęterna pręueniat. In hac vita dũ estis, deũ per pœnitentiã glorificate. Adhuc in hoc seculo pœnitentiam operantibus dei misericordia subuenit. In futuro autem iam nõ operamur, sed rationem nostrorũ operũ ponimus,

Per id deteriorantur plerunq; iniqui, ꝙ per patientiam dei spatium accipiunt emẽdandi: quia illi mora viuendi non vtuntur ad pœnitẽtiam, sed ad peccandi vsurpant audaciam. A malo autem in deterius vadit, qui tempus sibi ad pœnitendum indultum, ad libertatẽ praui operis vertit. Festinare debet ad deum pœnitẽdo vnusquisq; dum potest, ne si dum potest noluerit, cũ tarde voluerit, omnino non posit. Proinde propheta ait, Quærite dominũ dũ inueniri potest, inuocate eũ dum prope est. Et vbi inueniri potest, nisi in hac vita, in qua etiã & prope est omnibus inuocãtibus se? Nam tũc iam longe erit quando dixerit, Ite in ignem æternum. Modo autem nõ videtur & prope est: tunc videbitur & prope non erit: quia & videri poterit, & nõ poterit inueniri. Si quando quisque peccare potest, pœnitet, vitamq; suã viuens ab omni crimine corrigit, non dubium ꝙ moriens ad ęternam transeat requiem. Qui autem praue viuendo pœnitentiam in mortis agit periculo: sicut eius damnatio incerta est, sic remissio dubia. Qui ergo cupit certus esse in morte de indulgentia: sanus pœniteat, sanus perpetrata facinora defleat. Sunt qui pœnitentibus securitatem cito pollicẽtur, quibus bene per prophetam dicitur, Curabant contritionẽ filiæ populi mei cum ignominia dicentes pax, & nõ erat pax. Cum ignominia igitur curat contritionem, qui peccanti & non legitime pœnitenti promittit securitatẽ. Vnde & sequitur, Confusi sunt quia abominationem fecerunt, id est, confusi sunt nõ pœnitendo, sed pœnas luendo. Aliter enim confunditur coram iudice reus, dum plectitur, atq; aliter qui de malo opere

erubescens corrigitur. Ille enim, quia reprehensus est, confunditur: iste, quia se malum fecisse memoratur. Quanuis per pœnitentiam propitiatio peccatorum fit, sine metu tamen homo esse non debet, quia pœnitentis satisfactio diuino tantum pensatur iudicio nõ humano. Proinde quia miseratio dei occulta est, sine intermissione flere necesse est. Neque enim vnquã oportet pœnitẽtem habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit: negligẽtia autem sæpe incautum ad vitia transacta reducit. Dum per pœnitentiam expulsa fuerint ab homine vitia, si forte post hęc intercedente securitate quęlibet culpa subrepserit, confestim delectationes pristinæ vitiorũ mẽtẽ auidius irrepũt: pulsantesq; hominẽ in cõsuetis operib⁹ grauius pertrahũt: ita vt sint nouissima hominis illius peiora priorib⁹.

¶De Desperatione peccantium. Cap. 14.

NOn per locorum spatia, sed per affectum bonum vel malum itur receditur ve à deo. Neq; enim gressu pedum, sed gressu operũ vel morũ elongamus vel propinquamus ad deũ. Perpetrare flagitium aliquod, mors animæ est: cõtemnere pœnitentiam & permanere in culpa, descendere in infernum post mortem est. Ergo peccare ad mortẽ pertinet, desperare vero in infernũ descendere. Vnde & scriptura ait, Impius dum in profundum malorum venerit, contemnit. Sæpe diabolus eos quos conuerti ad pœnitentiam aspicit, immanitate scelerum percussos ad desperationem deducit: vt subtracta spe veniæ, trahat in diffidentiam quos non potuit retinere perseuerantes in culpa. Sed pœnitens præuidere debet callidas contra se hostis insidias,

ſicq; dei iuſtitiam metuat, vt tamen q̃uis in magnis ſceleribus de miſericordia eius confidat. Amplius lętatur deus de anima deſperata, & aliquãdo cõuerſa, q̃ de ea quę nunq̃ extitit perdita: ſicut de prodigo filio q mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuẽtus eſt, de cuius regreſsu magnum fit gaudiũ patris. Nõ aliter corã deo & angelis copioſius eſt gaudiũ de eo qui à periculo liberatur, q̃ de eo qui nũq̃ nouit peccati periculum. Quãto enim cõtriſtat res perdita, tanto magis ſi fuerit inuẽta lętificat: ſicut in euangelio, Paſtor ille exultat qui perditã ouem inuentã humeris ſuis gaudens reportat. Nullus deſperare debet veniã, etiã ſi circa finẽ vitæ ad pœnitentiam cõuertatur. Vnumquẽq; enim deus de ſuo fine, nõ de vita præterita iudicat. Hoc quippe & legis teſtimonio edocetur: ꝙ homo de ſuo extremo iuſtificatur, quãdo deus pro aſini primogenito ouẽ iuſsit offerri, hoc eſt immunditiã vitæ prioris mutandã per innocentiã boni finis. Vnde & cauda iubetur offerri in hoſtiã, id eſt, vita extrema in pœnitẽtiã. Multi ſuperna reſperſi gratia in extremis ſuis ad deum reuertuntur per pœnitentiã, & quęcũque mala geſserũt, quotidianis fletib⁹ purgãt, atq; in bonis factis mala geſta cõmutant, quibus iuſte totum quod deliquerãt ignoſcit, quia ipſi quod male geſſerũt, pœnitendo cognoſcunt. In vita hominis finis quęrẽdus eſt: quoniã deus non reſpicit quales antea viximus, ſed quales circa finem vitæ erimus.

¶ De his qui à deo deſeruntur. Cap. 15.

DEſerente deo, nullum pœnitere, deo reſpiciente ſua vnumquenq; facta videre & plãgere, & vnde ceciderit cogitare. Nõnulli au

tem ita despiciũtur à deo, vt deplorare mala sua nõ posſint etiam ſi velint. Conſilio immundorum ſpirituum, hoc eſt, quia ipſis negatũ eſt poſt pręuaricationem regredi ad iuſtitiam, obſerare aditum pœnitentiæ hominibus cupiunt, ne vel ipſi reuertãtur ad deum: eosq; ſocios in perditione habere cõtendunt, quibuſcunq; fraudibus inſiſtentes, vt aut deſerantur à deo, aut flagelli immanitate deſperẽt. Ingemiſcẽdum eſt iugiter, & poſtpoſita ſecuritate lugẽdum: ne dei ſecreto & iuſto iudicio deſeratur homo: & perdendus in poteſtate dæmonum relinquatur. Nam reuera quem deus deſerit, dæmones ſuſcipiunt. Dominici contemptores præcepti, ſtatim vt auertuntur à deo, à malignis ſpiritibus occupantur, à quibus etiam vt mala faciant perſuadentur. Hinc eſt illud propheticum, Inimicos dei perſequũtur tenebræ, quæ intelliguntur dæmones. Vnde & in pſalmo legitur, Immiſsiões per angelos malos. Quidam reproborum in poteſtate dęmonum occulto dei iudicio & iuſtiſsimo rediguntur. Eſaia teſtãte, Ipſe miſit eis ſortẽ, & manus eius diuiſit eis eam in menſura, vſq; in æternũ poſsidebunt eam. Quidam electorũ dimittuntur diuina iuſtitia incidere in errorẽ peccati: ſed tamen miſeratione eius reducti denuo cõuertũtur. De talibus eñ per prophetã dominus loquitur, & dimiſi eũ & reduxi eũ, & reddidi ei conſolationẽ. Nõnunq̃ etiam reuertẽs deus ad hominẽ quẽ deſeruerat, rurſus affligens viſitat: & per lamenta lachrymarũ ac pœnitentiæ afflictionem à peccatis expurgat (dicente Iob ad deum,) Propter ſuperbiã, inquit, quaſi leænam capies me, reuerſusq; mirabiliter me crucias.

Reuertens enim deus hominẽ cruciat: quando quẽ peccantem deſeruerat, flagellando iterũ viſitat. Malis actibus contra nos amplius cœleſtem iracundiã nequaquam prouocare debemus, quin potius ſi pœnitendo digna deo acta geſſerimus, ſæueritatẽ eius in clementiam cõmutabimus. Nam ille qui nos malos tolerat, non dubium eſt ꝙ conuerſis clementer ignoſcat. Nam ꝙ ſeruatur nobis tempus pœnitentię vt nõ ſimul morte obruamur pręcipiti: ſed detur locus ſatisfactionis, hoc totum de dei procedit clemẽtia, vt nos non damnet crudeliter, ſed expectet ad pœnitentiam patienter.

¶De his qui ad delictum poſt lachrymas reuertuntur. Cap. 16.

IRriſor eſt nõ pœnitens q adhuc agit quod pœnitet: nec videtur deũ poſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus. Canis reuerſus ad vomitum, eſt pœnitens ad peccatũ. Multi enim lachrymas indeſinẽter fundunt, & peccare nõ deſinũt. Quoſdam accipere lachrymas ad pœnitentiã, & effectum pœnitentiæ non habere, quia inconſtãtia mentis nũc recordatione peccati lachrymas fundunt, nũc vero reuiuiſcente vſu ea quæ fleuerãt iterando cõmittunt. Qui & præterita vult plãgere, & actionibus ſecularibus incubare, iſte iuſtam mundationem non habet, quoniam adhuc agit quę pœnitẽdo deflere poſsit. Eſaias peccatoribus dicit, Lauamini, mundi eſtote. Lauatur itaq; & mũdus eſt, qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lauatur & non eſt mũdus qui plangit & geſsit, nec tamen deſerit, & poſt lachrymas ea quæ defleuerat repetit. Sic deniq; alibi animam pœnitentem

atq; iterum delinquentem ſermō diuinus increpat dicens, Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. Quiſquis ergo culpas præteritas plorat, hunc neceſſe eſt modum teneat: vt ſic admiſſa defleat, ne iterũ flenda committat. Væ mihi miſero Iſidoro, qui & pœnitere retro acta negligo, & adhuc pœnitenda committo.

¶De Peccato Cap. 17.

Duobus modis peccatum cōmittitur, id eſt, aut vi cupiditatis, aut metu timoris: dũ vel quiſque vult adipiſci quod cupit, vel timet ne incurrat quod metuit. Quatuor modis committitur peccatum in corde, quatuor perpetratur ex opere. Admittitur corde ſuggeſtione dæmonum, delectatione carnis, cōſenſione mentis, defenſione elationis. Committitur opere, nunc latēter, nunc palã, nũc conſuetudine, nunc deſperatione. Iſtis ergo gradibus & corde delinquitur, & opere malitia perpetratur. Tribus modis peccatũ geritur, hoc eſt ignorantia, infirmitate, induſtria, periculo autem pœnarum diuerſo. Ignorantię nanq; modo peccauit in paradiſo Eua: ſicut Apoſtolus ait, Vir non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit, Ergo Eua peccauit ignorantia, Adã vero induſtria: quia non ſeductus, ſed ſciens prudenſque peccauit. Qui vero ſeducitur, quid conſentiat euidēter ignorat. De infirmitate autem Petrus deliquit, quãdo ad metum interrogantis ancillæ Chriſtũ negauit, vnde & poſt peccatum amariſsime fleuit. Grauius eſt infirmitate q̃ ignorantia quenq̃ delinquere: grauiuſque induſtria, quàm infirmitate peccare. Induſtria nanq; peccat, qui ſtudio ac deliberatione men

tis malum agit:infirmitate autẽ qui casu vel pręcipitatione delinquit. Nequius autẽ de industria peccant,qui non solum non bene viuunt,sed adhuc & bene viuẽtes si possunt à veritate diuertũt.Sunt eñ qui ignoranter peccant, & sunt qui scienter.Sunt etiam & qui pro ignorantiæ excusatione scire nolunt,vt minus culpabiles habeantur:qui tamen seipsos nõ muniunt,sed magis decipiunt. Nescire eñ simpliciter ad ignorantiam pertinet: noluisse vero scire,ad contumacem superbiam.Volũtatem quippe proprii domini velle nescire, quid aliud est q̃ velle dominum superbiendo contemnere ? Nemo igitur se de ignorantia excuset: quia deus nõ solum eos iudicat,qui à cognitione sua reuertũtur,sed etiã & illos qui nescierũt (testãte eodẽ dño per prophetã,)Disperdã,inquit, homines à facie terrę, & eos qui auertuntur post tergũ domini: & qui nõ quęsierunt dominũ, nec inuestigauerũt eum. Et Psal.Effunde,inquit, iram tuã in gẽtes quę te nõ nouerũt.

¶De leuioribus peccatis. Cap.18.

MVlti vitã sine crimine habere possunt, sine peccato nõ possunt. Nã q̃uis in hoc seculo magna iustitiæ quisque claritate resplendeat,nunquã tamẽ ad purũ peccatorũ sordibus caret(Ioanne apostolo testante,qui ait,)Si diximus quia peccatũ non habemus, ipsi nos seducimus,& veritas in nobis nõ est. Quędam sunt facta similia peccatis:sed si bono animo fiant, nõ sunt peccata, vtpote potestas,si nõ se vlciscẽdi cupiditate,sed magis corrigendi studio vlciscatur in reum,qui delinquit.Item sunt peccata leuia, quæ ab incipientibus quotidiana satisfactione purgãtur:quę tamẽ à per-

fectis viris velut magna crimina euitãtur. Quid autẽ homines peccatores de magnis ſceleribus agere debent, quando etiam perfecti leuia queq; delicta quaſi grauiſsima lugent? Non ſolum grauia, ſed & leuia ſunt cauẽda peccata. Multa enim leuia vnum grãde efficiũt: ſicut ſolent ex paruiſsimis guttis immenſa flumina creſcere. Numeroſitas enim in vnũ coacta exũdantẽ efficit copiã. Peccata quę incipiẽtibus leuia ſunt, perfectis viris grauia reputãtur. Tãto enim maius cognoſcitur eſſe peccatum, quãto maior qui peccat habetur. Creſcit enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorũ: & ſæpe ꝙ minoribus ignoſcitur, maioribus imputatur.

¶ De Grauioribus peccatis. Cap. 19.

EXperimento vel contemptu minorum peccatorum maiora cõmitti peccata, vt durius feriantur pro magnis ſceleribus qui de paruis corrigi noluerunt. Iudicio autẽ diuino in reatũ nequiorẽ labũtur, qui diſtingere minora facta ſua cõtemnunt. Multi à crimine in crimẽ corruũt: quia dei cognitionẽ habentes, timorẽ eius negligunt: & quem nouerunt per ſcientiã, per actionem non venerantur. Ideoq; cęcantur diuino iudicio punienda committere, & in pœnam commiſsi facinoris, facimus deterius addere. Sæpe peccatum alterius peccati cauſa eſt, quod committitur cum aliud ex ipſo quaſi ſua ſoboles oritur: ſicut fieri ſolet, naſci libidinem ex nimia ventris ingluuie. Pœna vero peccati peccatum admittitur, quando pro merito cuiuſq; peccati, deo deſerente in aliud peccatum deterius itur, de quo amplius qui admiſerit ſordidetur. Ergo præcedens peccatũ cauſa eſt ſequẽtis pec

cati, sequens vero peccatũ pœna est præcedẽtis delicti. Præcedentia itaq; peccata sequentium sunt criminum causa, vt illa quæ sequuntur sint præcedentium pœna. Præcedentium peccatorum pœna, ipsa vocatur induratio veniens de diuina iustitia. Hinc est quod ait propheta, Indurasti cor nostrum ne timeremus te. neq; enim quicũq; iusti sunt à deo impelluntur vt mali fiant, sed dum mali iam sunt, indurantur vt deteriores existant, sicut & Apostolus dicit, Quoniam veritatem dei non receperunt, vt salui fierent, immisit illis deus spiritũ erroris. Facit ergo deus quosdã peccare, sed in quibus talia iã peccata præcesserint, vt iusto iudicio eius mereãtur in deterius ire. Alia quippe peccata præcedẽtibus aliis pecccatis prolabuntur in pœnam quã peccata mœrentur. Quædã de ira dei veniunt peccata, quæ pro merito aliorum compensantur peccatorum. Vnde & propheta, Ecce, inquit, tu iratus es & non peccauimus, in ipsis fuimus semper: tanquam si diceret, Quia semper in peccatis fuimus, iratus es vt deterius peccaremus. Quid enim sit iram dei mereri, qd vero prouocare, prudens lector debet scire. Grauior est nanque ira quæ prouocatur, quàm ea quæ meretur. Nam meremur, quando ignorãdo peccamus: prouocamus, quando scimus bonũ facere, nec volumus. Nũc iram dei dum viui sumus vitare possumus. Timeamus ergo ne veniente illo terrore iudicii, sentiri posſit, vitari non posſit.

¶De manifestis occultisq; peccatis. Cap. 20.

Maioris est culpæ manifeste q̃ occulte peccare. Dupliciter enim reus est qui aperte delinquit, quia & agit & docet. De talibus

Esaias dicit, Et peccata sua quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. Multi enim publicè delinquentes sine vllo pondere sua flagitia prædicant, nec vlla vtuntur sceleris verecũdia. Quædam enim iam iustitiæ portio est, iniquitatem suam homini abscondere, & in semetipso de peccatis propriis erubescere. Peccatum perpetrare crimen est, peccatum prædicare clamor est. De quo etiam dicit Apostolus, Et clamor auferatur à vobis cũ omni malitia, id est, cũ ipsis peccatis. Ex eo ipso quo quisq; peccatum quod agit non abscondit, iudicii iam esse indicium: quia non erubescitur, nisi de consciẽtiæ reatu. Ergo & hoc ipso quo quisq; de facto suo erubescit, ipse sibi iam iudex fit.

¶De Peccati amore. Cap. 21.

A Liud est non peccare amore dilectionis dei: aliud timore supplicii. Qui eñ amore charitatis dei nõ peccat, horrescit omne malum amplectendo iustitiæ bonum: nec eum delectat peccatum etiã si sceleris impunitas promittatur. Qui vero sola pœna supplicii in se vitia reprimit, quanuis non expleat opus peccati: viuit tamen in eo voluntas peccandi, doletq; sibi illicitũ quod lex prohibere dignoscitur. Ille ergo mercedem boni operis percipit, qui amando iustitiam facit, non is qui eam solo metu pœnarum inuitus custodit. Quidã & diligunt peccatum, & faciunt: quidam diligunt tantum, & non faciunt: pleriq; vero faciũt tãtum, & non diligunt. Nonnulli peccatum non faciunt, & tamen iustitiam odiunt. Grauius autem peccat, qui non solum peccatum diligit, sed & facit: quàm qui non facit, & diligit: grauiusq; interdum qui di-

ligit & non facit, q̃ qui facit & odit. Grauiſsimum eſt non ſolum facere, ſed & diligere peccatum. Nã ſunt quidam qui confeſtim peracto flagitio cõfundũtur: & ſunt qui nõ ſolum nõ dolent geſsiſſe malũ, ſed etiã de ipſo malo opere gloriantur. Sicq; ad cõparationẽ mali fit deterius, dum de vitiis gratulantes extolluntur in peius. De talibus ait Salomõ, Qui lętantur cum male fecerint & exultant in rebus peſsimis.

De peccandi neceſsitate. Cap. 22.

INterdum ꝙ mali ſumus, neceſsitate potius nõ volũtate exiſtimus. Vertẽda eſt autẽ neceſsitas mali in voluntatẽ boni. Pleriq; non voluntate, ſed ſola neceſsitate peccant: pertimeſcẽtes tẽporalẽ inopiã. Et dũ pręſentis ſeculi neceſsitatẽ refugiũt, à futuris bonis priuantur. Item nõnulli peccatũ voluntate nõ neceſsitate cõmittunt, nullaq; coacti inopia exiſtunt iniqui, ſed tantum gratis cupiũt eſſe mali. Neq; enim ipſam rẽ amãt quã appetunt, ſed ipſa tantũ peccati malitia delectãtur.

De peccandi conſuetudine. Cap. 23.

MElius eſt peccatũ cauere q̃ emendare. Facilius enim reſiſtimus hoſti, à quo nõdum victi ſumus, quàm ei à quo iã ſuperati ac deuicti cognoſcimur. Omne peccatũ anteq̃ admittatur amplius pertimeſcitur. Quãuis autem graue ſit, dũ in vſu venerit leue exiſtimatur, & ſine vllo metu cõmittitur. Iſtis fomitibus quaſi quibuſdã gradibus coaleſcit omne peccatũ. Cogitatio nãq; praua delectationẽ parit, delectatio conſenſionẽ, conſenſio actionem, actio conſuetudinem, conſuetudo neceſſitatem: ſicq; his vinculis homo implicatus quadã

catena vitiorum tenetur aſtrictus:ita vt ab ea euelli nequaquam valeat,niſi diuina gratia manum iacentis apprehẽdat. Peccatum admittere, cadere eſt in puteum:conſuetudinem vero peccandi facere, os putei eſt coanguſtare,ne is qui cecidit valeat exire.Sed interdum etiam tales deus liberat,dum eorum deſperationem ad conuerſionem libertatis cõmutat. Ipſo enim miſerante peccata dimittuntur, quo protegente fit ne in deterius peccando eatur. Nequiſsimum eſt peccare,peius eſt peccandi conſuetudinem facere.Ab illo facile,ab hoc cum magno labore reſurgitur,dum malæ conſuetudini repugnatur. Male agendi conſuetudinem receſsum eſse propheta aſserit in profundũ, cuius vſu quaſi quadam lege homo tenetur aſtrictus: vt etiam quando non vult, peccatum admittat. A lapſu vero cito reſurgere, non eſt in profundum ire. Apoſtolus legem peccati dicit eſse in membris ſuis,quę lex conſuetudo eſt, quam peccando concipimus, & non ab ea cum volumus diſcedimus: quia iam neceſsitatis vinculo per cõſuetudinem retinemur. Multum veri amor agit in homine: ſed reſultat caro malæ conſuetudinis lege. Bene autem audacter pro bona conſcientia exultat, qui valenter in ſe reprimit quod inſolenter impugnat. Frequenter peccare cauendum eſt: nam hoc ipſo quòd de malo noſtro plerunque deus nobis ſalutem operatur,quanto mirabile eſt,tanto perrarũ eſt. Propterea metuendum eſt confidere ita ſaluari, ne forte dum expectamus à vitiis ſanari, & vitia multiplicemus, & ſalutem non adipiſcamur. Ergo ſtudeamus aut non cadere, aut cito conuerſi à lapſu

consurgere. Omnino peccare cauẽdum est. Quod si humana fragilitate peccatum subrepserit, confestim erit corrigendum, quod nequiter sentitur cõmissum. Cito enim corrigitur culpa, quæ cito cognoscitur: tardius autem sanatur vulnus, quod iam putrescẽtibus membris longo post tempore curationibus adhibetur. Iteratio peccati grauior est, sicut est si morbus super morbum veniat, sicut si imber super imbrem occurrat. Mora peccandi immanitatẽ facit sceleris. Vnde & propheta, Væ, inquit, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatũ. Trahit enim iniquitatem vt funiculum, qui tardat conuerti ad deũ. Trahere enim iniquitatem, est moram facere in iniquitatibus. Vnde & Psalmista, Prolongauerunt iniquitates suas: dominus iustus concidet ceruices peccatorum.

¶De peccati recordatione. Cap. 24.

B Onũ est homini semper ante oculos propria adhibere delicta, secundum Psal. sententiam, Et peccatum meum ante me est semper. Sicut enim non oportet reminisci peccati affectum: sic semper necesse est vnumquẽq; suum in deflendo commemorare peccatum. Apud iustum recordatio peccati facit tædium animi. Qui autem luxuriæ & cupiditati subditi sunt, cõtumaci superbia etiã de ipso peccati opere gloriantur. Serui dei tãta recordatio esse debet peccati, vt ea q̃ gessit semper lachrymãs cõfiteat̃. Vnde & psalmus dicit, Cõuersus sum in erumna, dum configitur spina. Peccatum meum cognitum tibi feci. Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitias meas domino. Supra

enim dixerat, Quoniã tacui: hoc est, non sum confessus: inueterauerũt omnia ossa mea dum clamarem tota die. Quid ergo tacuisse se pœnitet, nisi cõfessionem peccatorum? Quid clamasse se dolet, nisi defensionem malorũ? Qui ergo peccatorũ suorũ defensor extiterit, necesse est vt pœnitendo accuset quod superbiens praue admisit.

¶De Cogitatione. Cap. 25.

Ipartita est causa peccandi, id est, operis & B cogitationis, quorum vnum iniquitas dicitur quod opere gerit: aliud iniustitia quod cogitatione admittitur. Prius autem actio resecanda est, postea cogitatio. Prius praua opera, postmodum desyderia: vicissim autẽ & à cogitatione opera procedunt, & ab opere cogitatio nascitur: quãuis etsi ab opere malo quisq; vacet, pro solius tamẽ prauæ cogitationis malitia non erit innocens. Vnde & dominus per Esaiam, Auferte, inquit, malum cogitationum vestrarum ab oculis meis. Nõ enim solum factis, sed & cogitationibus delinquimus, si eis illicite occurrentibus delectemur. Sicut vipera à filiis in vtero positis lacerata perimitur: ita nos cogitationes nostræ intra nos enutritæ occidunt, & concepto interius vipereo veneno consumunt, animamq; nostram crudeli vulnere perimũt. Non est arbitrii nostri cogitatiões prauæ suggestionis præuenire: jacere autem in animo cogitationẽ, nostræ attinet voluntati. Illud ergo ad culpam nõ redigitur, istud culpæ propriæ imputatur. Nã cogitationes illicitas occurrere, dæmonũ est: cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. Plerunque fieri solet, vt immundæ corporalium rerum species, quas

didicimus,noſtris mentibus opponantur, & nolentes eas cogitemus:quantumque ab eis aciem mentis auertere nitimur,tanto illæ ſe magis animo ingerunt, obſcœniſque in nobis motibus obrepunt. Sed fit hoc pro conditione mortali,quã meruit primus homo in pœnam ſui peccati. Dum vnuſquiſque diuina illuminatione præuenitur,ſtatim moleſtiis turpium cogitationũ pulſatur. Sed dei ſeruus iudicio timoris dei earum tentamenta à ſemetipſo reiicit, boniſq; contrà obiectis cogitationibus turpes à ſe repellit. Magna obſeruãtia circa cordis eſt cuſtodiam adhibenda,quia aut bonæ aut malæ rei ibi conſiſtit origo. Nam ſicut ſcriptũ eſt, Ex corde exeũt cogitatiões malę. Ideóq; ſi prius prauæ cogitationi reſiſtimus,in lapſum operis nõ incurrimus. Nõ eſt timendũ ſi bona malaq; in cogitationẽ veniãt,ſed magis gloriandũ eſt,ſi mens mala à bonis intellectu rationis diſcernat. Itẽ nihil iuuat ꝙ inter bonum & malum ſenſu prudentiori diſcernimus niſi opere aut mala cogitata caueamus, aut bona intellecta faciamus.

¶De Conſcientia. Cap.26.

HVmana conditio dum diuerſis vitioſitatibus mentẽ conturbat,etiã ante pœnas gehennæ per incõditũ animæ appetitũ iam pœnas cõſcientiæ patitur.Omnia fugere poterit homo præter cor ſuum. Nõ enim poteſt à ſe quiſq; recedere. Vbicũq; enim abierit reatus ſui conſciẽtia illũ non derelinquit. Quãuis humana iudicia ſubterfugiat omnis qui mala agit:iudiciũ tamẽ cõſcientię ſuæ effugere nõ poteſt. Nã & ſi aliis celat quod egit, ſibi tamẽ celare nõ poteſt qui plene nouit malum eſſe

quod gessit. Duplex fit ergo in eo iudicium, quia & hic suæ consciētiæ reatu punitur, & illic perpetuali pœna dāнatur. Hoc enim significat, Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum. Abyssus enim abyssum inuocare, est de iudicio suæ conscientiæ ire ad iudiciū damnationis perpetuæ. In voce cataractarum, id est in prædicatione sanctorum.

¶De Intentione mentis. Cap. 27.

O Culus hominis, intentio operis eius est. Si ergo intentio eius bona est, & opus intentionis ipsius bonū est. Alioquin malæ intētionis etiam si bonum in factis opus appareat, bonum tamen iam non est, quoniam ex sua intentione aut probatur bonum, aut reprobatur indignum. Bona est ergo intētio quæ propter deum est: mala vero quę ꝓ terreno lucro aut vana gloria est. Qui opus bonum bona intentione non faciunt per hoc magis cæcantur opere, per quod illuminari poterunt. Vnusquisq; bonum opus quod agit intentione bona agit, quoniā pro mala intentione plerūq; opus bonū quod agimus perdimus, & minus à culpa vacamus. Sępe quæ apud hominum iudiciū bona patent, apud examen diligentissimi & acutissimi iudicis reproba deteguntur. Ideoq; omnis sanctus veretur ne forte bonum quod agit pro aliqua animi intentione in oculis dei reprobum sit.

¶De sensibus carnis. Cap. 28.

P Er sensus carnis morbus irrepit menti. Vnde & per prophetā dominus dicit, Omnes cogitationes terræ ab Aquilone venient, & ponet vnusquisq; soliū suum in introitu portarum Ierusalē. Regna Aqlonis vitia sunt, quę sedes suas

in portis ponunt, quando per sensus carnis labem animæ ingerunt, ideoque in ipsis portis, id est, in ipsis sensibus regnant. Neque enim aliunde pecca mus nisi videndo, audiendo, attrectando, gustando atque tangẽdo. Vnde & alias dicitur, Intrauit mors per fenestras nostras. & alibi, Et extranei ingredie bantur per portas eius, & super Ierusalem mittebãt sortem. Extraneos quippe immundos esse spiritus, qui tanquam per portas ita per sensus carnis animam irrepunt, & eam illecebrando deuincunt.

¶De Sermone. Cap. 29.

DVm quędam parua vitiorum verba nõ euitamus, in magno linguæ prolabimur crimine: & dum facta quædam non grauia libere ac sine metu cõmittimus, ad potiora scelera & horrenda peccandi consuetudine labimur. Sicut plerunq; multiloquiorum stultitia reprehenditur, ita rursus nimis tacentium vitia denotantur. Illi enim satis laxãdo linguam in leuitatis vitio defluunt, isti nimis retinendo ab vtilitate torpescũt. Imperiti sicut loqui nesciunt, ita tacere non possunt. Mente enim ineruditi, ore loquaces, verbis perstrepũt, sensu nihil dicunt. Sicut falsitatis crimina à perficientibus pertimescuntur, ita otiosa verba à perfectis viris vitantur. Nam sicut ait quidam, Sicut pro otioso verbo ratio ponitur, ita pro sermone iniusto pœna exoluit. Vani sermones in ore Christiani esse nõ debent. Nam sicut mali mores in bono colloquio corriguntur, ita praua colloquia bonos mores corrumpunt. Custodia ori ponitur, dum quisque non se iustum, sed quod magis verum est, peccatorẽ fatetur. Manum super os ponit, qui bonis operibus

linguę excessum operit. Manum super os ponit, qui malæ locutionis culpas bonę actionis velamine tegit. Loquens quæ ad dominũ pertinent, nec faciẽs, etsi inutilis sibi est, audientibus tamen prodest. Qui de sapientia laudari se affectant, loquentem prophetam attendant, Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & corã vobismetipsis prudentes. Recte ex sententia dicit, qui veram sapientiam gustu interni saporis sentit. A sentiendo enim sententia dicitur. Ac per hoc arrogantes, qui sine humilitate dicũt: de sola scientia dicunt, non de sententia. Ille enim sapit, qui recte & secundum deum sapit. In suam dicunt contumeliam doctores, si dum sint ab eis dicta sapienter, nimium tamen eloquenter. Horret enim sapientia spumeum verborum ambitum, ac fuco mũdialis eloquentiæ inflatis sermonibus perornatum. Quidam curiosi delectantur audire quoslibet sapiẽtes, non vt veritatem ab eis quærant, sed vt facundiã sermonis eorum agnoscãt: more poetarum, qui magis compositionem verborum quàm sententiã veritatis sequuntur. Qui bonum sine charitate dicit, tanquã æs aut cymbalum sonum facit aliis, ipse tamen sibi manet insensibilis. Quadrimoda est dicendi ratio, qua præuidendũ est, quid, cui, quando, vel quomodo aliquid proferatur. Item quadrimoda est sentiẽdi ratio, qua aut bene sentiẽdo q̃d bene proferatur: aut nil sentiendo, nil dicitur: aut parum sentiendo loquacitas sola ostentatur: aut optime sentiendo non eleganter profertur quod intelligitur. Item quadripartita est loquendi ratio, qua vel bonum bene, vel malum male, seu bonũ male, vel malum bene profertur. Bonum quippe bene loquitur,

qui ea quę recta sunt,humiliter annũciare videtur. Malum male loquitur,qui quodlibet flagitiũ psuadere conat̃.Bonũ male loqtur qui quodcũq; rectũ arrogãter prædicare sentitur. Malũ bene loquitur, qui aliquod narrando vitiũ detestatur,vt ab eo homines auertãtur.Corde bene loquitur,qui charitatem nõ dissimulat. Ore bene loquitur, qui veritatẽ annũciat. Factis bene loquitur,qui alios bonis exẽplis ędificat.Corde male loquit̃,qui interius cogitationes noxias meditatur,& cogitat. Lingua male loquitur, qui pro eo quod male agit flagellatur & murmurat.Factis male loquitur,qui male viuendo exemplis suis alios ad praue viuendũ informat.Semel bene loquit̃, qui se pœnitẽdo redarguit. Bis bene loquit̃,qui bene viuẽdo & alios instruit. Semel male loquitur,qui post vitiũ cito nõ corrigitur.Bis male loquitur,qui male viuit & male docet. Itẽ bis male loquitur,q & male cogitat,& male refert cogitata.Itẽ bis male loquitur, qui & bonũ quod debuit nõ egit,& malũ qđ nõ oportebat admisit.Mali mala respõdent pro bonis,& aduersa ꝓ optimis. Boni bona respondent pro malis, & prospera pro aduersis.Aduersus conuitiũ linguæ fortitudo adhibenda est patientiæ,vt tentationis verba, quæ foris impugnãt tolerantiæ virtute deuicta discedant.Nõ omnis qpatitur probra iustus est:sed qui pro veritate ab aliis innocẽs patitur, ille tantummodo iustus est.Inter vituperationes linguæ, & opprobria hominum iusto se remedio mens iusti corroborat, vt tanto solidius in deum figatur interius, quanto exterius ab humanis spernitur sensibus. Qui illatas sibi contumelias tranquillo animo prodit, dolorem

cordis aperit, & virtus quod feruet in animo, facile reiicit. Vulnera enim mentis aperta cito exhalant, clausa nimis exulcerant. Qui dolorē iniuriæ clauso pectore tegit, quanto amplius per silentium linguam premit, tanto acriorē dolorem intrinsecus nutrit. Vnde & vere quidam poetarum gentilium dixit, Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis. Cęcus enim langor vehemens est, ac nimius, quia tacitum viuit sub pectore vulnus.

¶De Mendacio. Cap. 30.

Mendaces faciunt vt nec vera dicentibus credatur. Reddit enim sæpe hominē multa falsitas etiam in veritate suspectum. Sæpe vera promittit, qui falsa dicturus est, vt cum primum acquisierit fidem, ad reliqua mendacia audiētes credulos faciat. Multis videtur vera esse quæ falsa sunt, & ideo non ex deo, sed ex suo mendacio loquuntur. Nonnunquam falsitas veriloquio adiūgitur, & plerunque à veritate incipit, qui falsa confingit. Latēt sæpe venena circumlita melle verborum, & tandiu deceptor veritatem simulat, quousque fallendo decipiat. Nonnunquā peius est mendaciū meditari q̃ loqui. Nam interdum quisq; incautus solet ex præcipitatione loqui mendacium: meditari autem nō potest nisi per studiū. Grauius ergo ille ex studio mētiri ꝓhibetur, q̃ is qui ex pręcipitatione sola mētitur. Summopere cauendū est omne mendaciū q̃uis nonnunq̃ sit aliquod mēdacii genus culpę leuioris, si quisq; pro salute hominum mentiatur. Sed scriptū est, Os quod mentitur occidit animā, & perdes eos qui loquuntur mendaciū. Hoc quoq; mēdacii gen⁹ pfecti viri summope

fugiunt, vt nec vita cuiuſlibet per eorum fallaciam defendatur, ne ſuæ animæ noceāt, dū præſtare alienæ carni nituntur: quanquā hoc ipſum peccati genus facillime credamus relaxari. Nā ſi quælibet culpa ſequenti mercede purgatur, quanto magis hæc facile abſtergitur quam merces ipſa comitatur. Multa mentiuntur multaq; fingunt homines propter humanā laudem: ſicq; fit vt & iſti mentiendo pereāt, & eos quos laudant ad vanæ gloriæ ruinam perducant. Sicut bene ſibi conſcius non metuit alienæ linguæ conuitium, ita & qui laudatur ab alio, nō debet errorē alienæ laudis attendere, ſed magis vnuſquiſque teſtimonium conſcientiæ ſuæ quærat, cui plus ipſe pręſens eſt, quàm ille qui eum laudat. Opus enī ſuum vnuſquiſque probet, vt ait Apoſtolus. Et tunc in ſeipſo tantum quiſque gloriam habebit, id eſt, occulte in ſua conſcientia, nō palam in aliena lingua. Perfecti, qui alta radice fundati ſunt, etſi flamine laudis, ac vituperationis vtcunq; quaſi ventorū interdum curuentur impulſu, funditus tamen non deiiciūtur, ſed protinus firmitate radicis ad ſe redeūt. Bona mens ad malum nec pręmiis nec terroribus vincitur. Nam iniqui terrorem blanditiis miſcent, vt aut oblectatione quenquam decipiant, aut terroribus frangant. Qui laudatur, in auditorum amore inſeritur: ſed ſi veraciter & non ficte laudetur, hoc eſt ſi vera ſunt quę de illo dicuntur.

¶ De Iuramento. Cap. 31.

Sicut mentiri non poteſt qui non loquitur, ſic periurare nō poterit qui iurare non appetit. Cauēdam igitur eſſe iurationem, nec ea vtendum, niſi in ſola neceſſitate. Non eſt contra

dei præceptum iurare, ſed dum vſum iurandi facimus, periurii crimen incurrimus. Nonnunquam ergo iuret, qui periurare timet. Multi dum loquuntur iurare ſemper delectantur, dum oporteat hoc tantũ eſse in ore, eſt eſt, non non. Amplius enim quàm eſt & non eſt, à malo eſt. Multi vt fallant periurant, vt per fidem ſacramenti, fidem faciant verbi: ſicq; fallendo dum periurant & mentiuntur, hominem incautum decipiunt. Interdum & falſis lachrymis ſeducti decipimur, & creditur dum plorãt, quibus credendum non erat. Plerunque ſine iuramento loqui diſponimus, ſed incredulitate eorum, quę non credunt quod dicimus, iurare compellimur: taliq; neceſsitate iurandi conſuetudinem facimus. Sunt multi ad credendum pigri, qui non mouentur ad fidem verbi. Grauiter autem delinquunt, qui ſibi loquentes iurare cogunt. Quacunq; arte verborum quiſq; iuret, deus tamen qui conſciẽtię teſtis eſt, ita hoc accipit, ſicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autẽ reus fit, qui & dei nomẽ in vanum aſsumit, & proximum dolo capit. Non eſt obſeruandum iuramentũ, quo malum incaute promittitur, veluti ſi quiſpiam adulterę perpetuo cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius eſt enim non implere ſacramentum, q̃ permanere in ſtupri flagitio. Iurare dei eſt illa prouidentia qua ſtatuit non conuellere ſtatuta. Pœnitentia autem dei, rerum permutatio eſt: non pœnitere autem, ſtatuta nõ reuocare, vt eſt illud, Iurauit dominus & non pœnitebit eum, id eſt qui ſtatuit non mutabit.

¶De Vitiis. Cap.32.

R Ecedẽs homo à deo ſtatim vitiorũ traditur poteſtati,vt dum patitur infeſta vitia, reuertendo,vnde ceciderat reſipiſcat. Et ſi ſancti toto animi niſu contẽdunt ſuperare vitia,nec extinguunt:quid agũt hi qui non ſolum nõ odiunt vitia, ſed toto ea amore ſectantur?Satis delicate ſe palpat qui vult ſine labore vitia ſuperare, dũ peccati legẽ quam ſibi deſeruiendo vitiis fecit,ſine violentia doloris reſecare nõ poſsit.Perfecte renũciat vitio, qui occaſionẽ euitat in perpetrãdo peccato.Nã ſi velis tantundem nõ peccare,& data occaſione peccaueris:tu tibi & reus & iudex es,qui & cõmiſsa dãnas, & damnata cõmittis.Se autẽ iudice reus eſt, qui vitia & accuſat & perpetrat.Quędã vitia dũ nõ perfecte vitãtur ſuos in ſe faciũt relabi auctores. Nam ſi vnum vitium diſtricte vitetur, & alia negligãtur, inanis labor eſt.Nõ enim poteſt in vnius obſeruatiõe virtutis fortiter perdurare, cuius alia vitia dominãtur in corde.Nõnunq̃ hominẽ ſua vitia perſequuntur:quia nimirũ qui prius volendo ea ſibi fecit ſocia,poſtea ſentit etiã nolens ſtimuloſa.Nõnulli non antea in errorẽ vitiorum labuntur,niſi prius interioris rationis perdiderint oculos,ſicuti Samſon non antea ab Allophylis ad erroris ligatus eſt machinã, niſi poſtq̃ ei ſunt lumina oculorum extincta:quidã vegetati mẽtis ratione vitiorũ ſuperãtur incurſu: ſicq; deinde intentionẽ bonorũ operũ perdũt,ſicut rex Babylonis in oculis Sedechię pri⁹ filios ipſius interfecit,& ſic poſtea oculos ei⁹ euulſit,ac per hoc poſt malorũ operũ conſuetudinem, & interpretationẽ bonorũ perit quorũdã & ratio.

¶Quod ex vitiis vitia, & ex virtutibus virtutes oriuntur. Cap.33.

SIc gignũtur ex peccato peccata, vt dum nõ euitantur parua, incidatur in maximis: & dum defenduntur admiſsa, nec lamentantur, ex flagitio ad ſuperbiam itur. Vnde fit vt & duplicati ſit criminis reus qui admittit ſcelera per voluntatem, & defendit ea per contumaciæ tumorem. Sic vitio vitium gignitur, ſicut virtus virtute concipitur. Ex vitio enim gignitur vitium ſicuti Dauid, qui nondum euitauit adulterium, perpetrauit & homicidium. Item virtus virtute concipitur, ſicut per veritatem euangelicæ prædicationis virtutem martyrii apoſtoli meruerunt. In cordibus ſeculariter viuentium inuicem ſibi ſuccedunt vitia, vt dum vnum abierit ſuccedat aliud iuxta Iohel. prophetæ teſtimonium, qui ait, Reſiduum erucæ comedit locuſta, & reſiduum locuſtæ comedit brucus, & reſiduum bruci comedit rubigo. Per id ergo iſta ſub vitiorum allegoria colliguntur, quia ſequitur, Expergiſcimini ebrii & flete. Aliquando vtiliter peccatur in minimis vitiis, vt maiora vtilius caueãtur. Lege Paulum apoſtolum, minora permittentem peccata, ne maiora perpetrentur. Veraciter autem ſanantur vitia quæ virtutibus, & non vitiis excluduntur. Quorundam autem quædam latentia vitia tunc apparent, quando ab aliis vitiis deſinunt.

¶De male vſis virtutibus. Cap.34.

INterdum & male vſæ virtutes ex ſe vitia gignũt, quod fit p immoderatũ animi appetitũ, cui nõ ſufficit donũ qđ meruit, niſi indę

aut laudes aut lucra damnanda quęsierit.Interdum virtutes vitia gignunt,dum aliquando pro tempore oportuno minime relaxantur:sicq; fit,vt quæ loco congruo virtutes sunt,incongruo vitia deputentur:veluti si pro fratris aduentu canonicum non soluatur ieiunium.Virtutum igitur discretionem à Paulo apostolo sume,qui ad tempus egit quod agendũ esse omnino prohibuit.Item quędam virtutes dũ discretionem non seruant,in vitia transeunt. Nam sępe iustitia dum suum modum excedit, crudelitatis seuitiam gignit:& nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit: & zeli studiũ dum plus est quàm oportet in iracundiæ vitium transit:& multa mansuetudo torporis segnitiem gignit. Prudentis autem viri discretio solerter prospicit, ne bonum intemperanter agat,& de virtute in vitium transeat. Item apud quosdam ex virtute vitium gignitur, dum quisque de castitatis & abstinentiæ meritis gloriatur. Nam & qui eleemosynam vanæ gloriæ causa impartit, ex virtute vitium facit. Sed & is qui de sapientia arrogantiam habet, & qui pro iustitia pręmium appetit,& qui aliquod donum dei quod meruit in suam laudem conuertit,aut in malos vsus assumit, procul dubio virtutem in vitium transfert.Homines de virtutibus vitia nutriunt ex quibus pereant.Iterũ deus arte potentissima ex nostro vitio virtutes format, quibus nos ab iniquitate reformet.

¶De simulatis virtutibus. Cap.35.

QVędam vitia species virtutũ pręferunt,ideoque pernitiosius suos sectatores decipiũt,quia se sub velamine virtutum tegunt.Nam vitia quæ statim virtutibus contraria apparent,cito dum

in palam venerint emandantur, propter quod sequaces eorũ de talibus criminibus erubescunt. Carnales autem plerunque per insensibilem mẽtis cæcitatem nõ agnoscunt vitium esse culpabile, quod dignum videtur damnatione. Item quædam vitia species virtutum esse videntur, sed tamen virtutes non sunt. Nam interdum sub prætextu iustitiæ crudelitas agitur, & putatur esse virtus, quod nimirum est vitium: sicut & remissa segnities mansuetudo esse creditur, & quod agit torpens negligentia, putatur agere indulgentia pietatis. Nõnunquam etiam virtutẽ largitatis imitatur vitium prodigæ effusionis, & virtutem parcitatis tristis tenacitas imitatur, & vitium pertinaciæ absconditur sub virtute constantiæ. Item timor sub specie obedientię occultatur, & dicitur virtus humilitatis, quod tamẽ vitium est timoris. Sed & procacitas vocis pro veritatis libertate accipitur, & vitium pigritiæ quietis virtutẽ imitatur. Porro vitiũ inquietudinis virtutẽ se vult vocari solicitudinis: & præcipitationis facilitas feruor boni studii creditur, & bene agendi tarditas cõsilii mora esse videtur: dum tamen ista sit virtus, illa vitium. Tali igitur exemplo vitia species virtutũ imitantur, & tamen se nonnulli esse iustos confidunt, vnde maxime reprobantur. Aptum exemplũ vitiorum de latronis specie sumitur. Nam sicut ex insidiis latro prodit, seque iter agentibus iungit, fingẽs se socium donec decipiat improuisum, & dum subito eruperit ad exitum latro manifestus ostenditur: ita se miscent interdum periculose virtutibus vitia, quousque omnem operis efficaciam in suis vsibus rapiant, vt anima quæ sibi erat pla-

cens de virtutibus,deceptam se conspiciat vitiis damnabilibus.

¶De appetitu virtutum. Cap.36.

AD virtutes difficile cõsurgimus,ad vitia sine labore delabimur. Ista enim prona, illa ardua sunt. Grãdes enim sudores perpetimur, vt ad cœlum conscendere valeamus. Quemadmodum ad virtutum tendentes culmen non à summis inchoant,sed à modicis,vt sensim ad altiora pertingant:ita & qui delabuntur ad vitia,nõ statim à magnis criminibus incipiunt,sed à modicis assuescũt, & sic in maximis proruũt. sicut paulatim homo à minimis vitiis in maximis proruit:ita à modicis virtutibus gradatim ad ea quæ sunt excelsa conscẽdit. Qui autẽ inordinate virtutes cõprehẽdere nititur, cito periclitatur. Hæc est causa in rerum natura, vt quæcunq; velociter ad profectum tendunt,sine dubio celeriter finiãtur: sicut herbæ,quę tãto festinius pereunt,quãto celerius crescunt. At vero cõtrà arbores alta radice fundatæ ideo perdurant diutius, quia gradatim ad profectũ perueniunt. Nihil prodest admixto malo agere aliquid bonum:sed prius est cohibendũ à malo,deinde exercendum bonum. Hoc enim indicat propheta cum dicit, Quiescite agere peruerse,discite benefacere. Prius vitia extirpanda sunt in homine, deinde inserendæ virtutes. Nam cohęrere & coniungi nõ potest veritas cum mendacio,pudor cum petulantia,fides cum perfidia,castitas cũ luxuria. Quædam sunt summæ virtutes,quædam vero mediæ. Fides, spes, & charitas summæ virtutes sunt. Nam à quibus habentur,vtique veraciter habentur. Aliæ vero virtutes mediæ

ſunt,quia & ad vtilitatẽ & ad perniciẽ poſſunt haberi:ſi de his arrogãter quiſq; tumuerit, vtpote doctrina,ieiuniũ,caſtitas,ſcientia, ſiue tẽporales diuitiæ,de quibus ſcilicet & bene operari poſſumus & male.Quiſquis ex deteriore iam melior eſſe cœpit, caueat & de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per virtutes corruat, q̃ prius ex lapſu vitiorũ iacebat.Quem deus iuſtificat,ne iterũ ſe de virtutibus erigat,quædam illi virtutũ dona tribuit deus,quædã retrahit, vt dũ mẽs de hoc quod habet erigitur, igiť de hoc quod nequaq̃ habere cognoſciť,humilietur.Quiſquis,dono cœleſtis gratiæ inſpiratus ad virtutes erigitur ſi forte moderantis dei manu aliqua aduerſitate reprimitur, ne de acceptis virtutibus attollatur frangi non debet,quia & hoc ipſum ꝙ plagis humiliatur, æquanimiter procul dubio virtutis eſt magnę.

De pugna virtutum aduerſus vitia. Cap.37.

TVnc ſe viri ſancti veracius à vitiorum colluuione detergunt,dum ab eis cõtra ſingula vitia virtutes ſingulæ opponũtur. Interdum vitia cum virtutibus ad vtilitatem confligunt, vt ipſo certamine vel mens exerceatur, vel ab elationis concurſu animus reſtringatur. Aduerſus impetus vitiorum contrariis virtutibus eſt pugnandum. Contra luxuriam enim cordis eſt adhibenda munditia: contra odium dilectio eſt præparanda: contra iracundiam patientia proponenda. Porro contra timorem fidutiæ adhibenda eſt virtus, contra torporem cœli prælium. Triſtitię quoque gaudium, accedię fortitudo, auaritiæ lar-

gitas,ſuperbiæ humilitas opponenda eſt: ſicq; ſingulæ virtutes naſcentia contra ſe vitia reprimunt, ac tentationũ motus virtute diuinę charitatis extinguunt:libidinem abſtinentia domat. Nam quantum corpus inedia frangitur,tanto mens ab illicito appetitu reuocatur.Aduerſus iram tolerãtia dimicat, ira autem ſemetipſam necat: ſuſtinendo autem patientia victoriam portat. Triſtitiæ mœrorem ſpes æterni gaudii ſuperat,& quem turbata mens de exterioribus afficit, dulcedo interioris tranquilitatis lenit. Aduerſus inuidiã præparetur charitas, & aduerſus irę incendia manſuetudinis adhibeatur trãquillitas.Superbiam autẽ diaboli imitantur ſuperbi:aduerſus quã opponitur humilitas Chriſti qua humiliantur elati. Principalium autem ſeptem vitiorũ regina & mater ſuperbia eſt, eademq; ſeptẽ principalia multa de ſe parturiunt vitia:quæ ita ſibimet quadam cognatione iunguntur, vt ex altero alterum oriatur.Sicut princeps ſeptem vitiorũ ſuperbia nos eorum poteſtatibus ſubdit, ita Chriſtus ſeptiformi gratia plenus,à dominatu vitiorum nos eruit:& quos illa addicit ſeptemplici vitio, iſte liberat ſeptiformis gratiæ dono.

¶De Superbia. Cap.38.

OMni vitio deteriorẽ eſse ſuperbiã,ſeu ꝓpter ꝙ à ſummis pſonis & primis aſsumitur,ſeu ꝙ de opere iuſtitię & virtutis exoritur,minuſq; culpa eius ſentitur.Luxuria vero carnis ideo notabilis omnibus eſt, quoniã ſtatim per ſe turpis eſt.Et tamen pẽſante deo ſuperbia minor eſt. Sed qui detinetur ſuperbia & non ſentitur,labitur carnis luxuria,vt per hanc humiliatus & à cõfuſione

ſurgat & à ſuperbia. Omnis peccans ſuperbus eſt, eo ꝙ faciendo vitia contemptui habeat diuina pręcepta. Recte ergo initium omnis peccati ſuperbia, quia niſi præceſſerit mandatorum dei inobediētia, tranſgreſsionis non ſequitur culpa. Omnis ſuperbia tanto in imo iacet, quanto in altũ ſe erigit: tantóque profundius labitur, quāto excelſius eleuatur. Qui enim per propriam attollitur ſuperbiam, per dei iuſtitiam inclinatur. Qui inflantur ſuperbia, vēto paſcuntur: vnde & propheta, Omnes, inquit, paſtores tuos paſcet ventus, hoc eſt ſuperbus ſpiritus. Qui de ſuis virtutibus ſuperbiunt, ex ipſis iudicandi ſunt operibus, quibus pro virtutibus vtũtur: quia rem bonam non bona voluntate faciunt. Nam reuera ſine humilitate virtus quęlibet, & ſine charitate in vitio deputatur. Merito ſuperbię diabolus à ſuperna beatitudine corruit. Qui ergo de virtutibus attolluntur diabolum imitantur, & exinde grauius corruunt, quia de excelſo labuntur. Superbia, ſicut origo eſt omnium criminum, ita ruina cunctarum virtutũ. Ipſa eſt enim in peccato prima, ipſa in conflictu poſtrema. Hæc enim prima, aut in exordio mētem per peccatum proſternit, aut nouiſsime de virtutibus eiicit. Inde & omnium peccatorum eſt maxima, quia tam per virtutes q̃ per vitia humanã mentem exterminat. Ibi cadit ſuperbia, vbi & naſcitur, vt non ſit ſuperbis aliud culpa, aliud pœna, ſed ipſa culpa ſit illis & pœna. De ſuperbia naſcitur arrogantia, non de arrogantia naſcitur ſuperbia. Nã niſi præceſſerit occulta elatio mētis, nõ ſequitur aperta iactãtia laudis. Ita ergo in culpa præponitur ſuperbia arrogãtiæ, ſicut præfertur ex ori-

gine. Plerunq; ad elationis emẽdationẽ prouidẽtia dei aliquo casu nõnulli cadũt,pro quo lapsu reprehensi à semetipsis humiliter sapiant,& de muneribus dei laudari nõ appetant: sed laudent deũ à quo acceperũt,vnde laudari se nolunt. Vtilius est arroganti in quocunq; vitio labi, & humilem post casum deo fieri,q̃ per elationẽ superbire, grauioremq; ruinam & damnationẽ per superbiam sumere.

¶De Fornicatione. Cap.39.

EX culpa superbiæ plerunq; in abominandam carnis immunditiã itur. Nam alterum pendet ex altero:sed sicut per superbiã mentis itur in prostitutionẽ libidinis, ita per humilitatẽ mentis salua fit castitas carnis. Deus autẽ nõnunq̃ deiicit occultam mentis superbiã per carnis manifestam ruinã.Libidinis nasci immunditiam de animi occulta superbia, exemplo primi hominis, qui mox vt per superbiam contra deum tumuit,statim carnis libidinẽ sensit,& pudenda operuit. Quapropter vnusquisq; suæ deputet culpæ ꝙ cecidit quotiens libidine vincitur: quia nisi præcessisset latens superbia,non sequeretur libidinis manifesta ruina. Nonnunquam gemino vitio Christianus à diabolo appetitur, & occulto per elationem, & publico per libidinem. Sed dum euitat quis libidinem, cadit in elationem. Item dum incaute declinat elationem, cadit in libidinem, sicque ex occulto vitio elationis itur in apertum libidinis: & de aperto libidinis itur in occultum elationis. Sed dei seruus discrete vtrunque pensans, sic cauet libidinẽ vt non incurrat elationem,& sic premit elationem vt non resoluat animum ad libidinem. Luxuriosis

atq; superbis dęmones plus fautores existunt, dũq; in cæteris vitiis spiritus maligni deseruiant, his tamen maiori familiaritate iunguntur, eisque amplius iuxta eorũ desideriũ famulantur. Principaliter his duobus vitiis diabolus humano generi dominatur, id est, superbia mentis, & luxuria carnis. Vnde & dominus in Iob loquitur de diabolo dicens, Sub vmbra dormit in secreto thalami in locis humentibus. Per thalamum enim inanis superbia, per loca vero humentia carnis demõstratur luxuria. Per hæc enim duo vitia diabolus humanũ possidet genus, vel dum mentem in superbiã erigit, vel dum per luxuriam carnem corrumpit. Multi luxuriæ subditi sunt, & contumaci superbia de ipso luxuriæ opere gloriantur, & inde magis elati sunt, vnde humiliari debuerãt. Ad cõparationẽ mali fit deterius, quando nõ solum flagitia committuntur, sed etiam de ipsis flagitiis vanitate laudis perditi extolluntur: sicut scriptũ est, Quoniã laudatur peccator in desideriis animæ suæ. Quid enim peius est q̃ in flagitiis miseros gaudere, de quibus iã debent copiosius deplorare. Libido tũc magis quæritur dum videtur. Nam sicut quidam sapiens ait, Prima fornicationis oculorum tela sunt. Secunda verborum. Sed qui non capitur oculis, potest verbis resistere. Sufficit natura, vbi adhuc liber affectus est. Qui delectationem refrenat libidinosæ suggestionis, nõ transit ad consensum libidinis. Cito enim resistit operi, qui titilanti consensum non accommodat delectationi. Durius impugnatur qui vsque ad consensionem, & si non vsque ad perpetrationem tentatur, q̃ is qui sola suggestione pro cõditione carnis

tentamentis ſolicitatur. Stimuli carnis qui in Paulo excitãte Sathanę angelo inerant,ex lege peccati erant,qui in membris hominum de neceſsitate libidinis habitat.Quam reluctantem dum in ſe expugnat perficitur virtus, & de infirmitate libidinoſæ titillationis virtutẽ ſuſcipit glorioſi certaminis.Seruo dei multa certamina de ſua carne mouẽtur. Nã quanuis in amore dei eorum ſit inconcuſsa intentio:mens tamen in carne quã exterius geſtat interna prælia tolerat. Deus autẽ qui hęc ad probationem permittit gratia protegente ſuos non deſerit, ideoq; nonnunquam electi lapſu carnali corruũt, vt à vitio ſuperbiæ,qua de virtutibus tument,ſanentur.Et qui de virtutum effectibus exiſtunt ſuperbi vt cadant:carnis vitio humiliantur,vt ſurgant.Anteq̃ perficiatur adulterium in opere iam extat adulterium in cogitatione. Ex corde enim primum fornicationes ſunt auferẽdæ, & non prorũpũt poſtea in opere.Hinc eſt ꝙ per prophetam dicitur,Accingite lumbos veſtros ſuper vbera veſtra, hoc eſt in corde libidines reſecate, quæ ad lumbos pertinent. Nam cor ſub vberibus eſt, non in lumbis. Libidinis immoderata licentia neſcit habere modum.Nã dum ſe vitioſus animus in explenda fornicatione, carne luxuriante laxauerit:nihilominus ad alia nefanda ſcelera ſuadentibus dęmonibus tranſit : dũq; immoderate metas pudoris exceſserit,crimẽ criminibus adiicit, paulatimq; ad deteriora procedit. Non ita ſuauis eſt amãtium, immo amentium incerta carnis libido,ſicut expta:nec ita delectat fornicatio,dum primum committitur: nã repetita maiorem delectationem ingerit. Iam vero ſi in vſum

venerit,tanto perditis dulcior fit, vt separare difficile sit. Vnde & sæpe ex consuetudine delinquendi, quasi captiui ad peccandum cum quadam violentia trahimur:sensusq; nostros contra rectam voluntatem in nobis rebellare sentimus. Si plus oblectat mentem delectatio fornicationis,quàm amor castitatis,adhuc in homine peccatũ regnat. Certe si amplius delectat pulchritudo intimæ castitatis,iam nõ regnat peccatum,sed regnat iustitia. Nam non solũ de commissa fornicatione peccatum regnat in homine:sed si adhuc delectatur, atq; animum teneat, proculdubio repugnat.Fornicatio carnis,adulteriũ est:fornicatio animę,seruitus idolorum est. Est autem & spiritualis fornicatio secundum quod dominus ait, Qui viderit mulierem ad concupiscendam eã,iam mœchatus est eam in corde suo. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur,quanuis quisque diuersa turpitudinis voluptate prostituatur.Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia,quibus regnum dei clauditur,& homo à deo separatur.Inter cætera septem vitia fornicatio maximi est sceleris:quia per carnis immunditiam templũ dei violat,& tollens membrum Christi facit membrum meretricis. Maxime per carnis luxuriam humanũ genus subditur diabolo quàm per cætera vitia.Cum enim ille variis tentamentis illectos homines conetur peruertere,magis tamẽ mœchãdi desiderium suggerit,quia vtrunque sexum in hoc vitio amplius ægrotare intendit.Dęmones scientes pulchritudinem esse animę castitatem,& per hanc hominem angelicis meritis è quibus illi lapsi sunt coæquari:liuore percussi inuidiæ iniiciunt per sensus

corporis opus desideriumque libidinis, quatenus à cœlestibus deorsum deiectam animã pertrahãt, secumq; quos vicerint gloriantes ad tartara ducant. Quando impulsu dęmonũ mens ad delectationẽ fornicatiõis impellitur, diuini iudicii metus, & æterni tormẽta incendii ante oculos proponãtur, quia nimirum omnis pœna grauioris supplicii formidine superatur. Sicut enim clauus clauũ expellit, ita sæpe recordatio ardoris gehennæ ardorem excludit luxuriæ. Quidam in iuuentute luxuriose viuentes, in senectute continentes fieri delectantur, & tũc eligunt seruire castitati quãdo eos libido seruos habere contemnit. Nequaquam in senectute continẽtes vocandi sunt, qui in iuuentute luxuriose vixerunt. Tales non habent pręmium, quia laboris non habuerunt certamen. Eos enim expectat gloria, in quibus fuerint laboriosa certamina.

¶De Continentia. Cap. 40.

A Deo datur continentia, sed petite, inquit, & accipietis. Tunc autẽ tribuitur quãdo deus gemitu interno pulsatur. Pręlatam esse virginitatem nuptiis. Illud enim bonum, hoc optimũ. Coniugium cõcessum est, virginitas admonita tantum non iussa. Sed ideo tantum admonita, quia nimis excelsa. Geminum est bonũ virginitatis, quia & in hoc mundo sollicitudinem seculi admittit, & in futuro æternum castitatis præmium percipit. Virgines feliciores sunt in vita æterna. Esaia testante, Hæc dicit dominus eunuchis, Dabo eis in domo mea & in muris meis locũ, & nomẽ melius à filiis & filiabus, nomen sempiternũ dabo eis quod nõ peribit. Nec dubiũ ꝙ qui casti perseuerãt & virgines,

angelis dei efficiũtur ęquales. Amãda est pulchritudo castitatis, cui⁹ degustata delectatio dulcior inuenitur q̃ carnis. Castitas enim fructus suauitatis est & pulchritudo inuiolata sanctorũ. Castitas securitas mẽtis est, sanitas corporis est, vnde & aliquos gentiliũ gymnicos legimus perpetuã Veneris abstinentiam exercuisse, ne virtutẽ libidine frãgerẽt. Luxuriosa nanq; vita carnẽ cito debilitat, fractãq; celeriter ducit ad senectutẽ. Omne peccatũ per pœnitẽtiã recipit vulneris sanitatẽ, virginitas autẽ si labitur nullatenus reparatur. Nã q̃uis pœnitẽdo venię fructũ percipiat, incorruptionẽ tamẽ nullatenus recipit pristinã. Virgo carne nõ mẽte nullum pręmiũ habet in repromissione. Vnde & insipiẽtibus virginibus saluator in iudicio veniens dicit, Amen dico vobis nescio vos. Vbi enim iudicãs mentem corruptam inuenerit, carnis proculdubio incorruptionẽ damnabit. Nihil prodest incorruptio carnis, vbi nõ est integritas mentis. Nihilque valet mundum esse corpore eum qui pollutus est mẽte. Multi sunt reproborum, qui carnalis incorruptelæ contagium nesciunt, qui sicut infœcundi sunt corpore, ita steriles manent, & mente operis boni fœcunditate, qui recte de virginitate gauderent, si aliis prauis operibus non inseruirent. Qui continentiam profitetur, & ab aliis terrenis desideriis non subtrahitur, quamuis hunc luxuria carnis non polluat, diuersa tamen mundanæ conuersationis operatio maculat. Virgines de suis meritis gloriantes hypocritis comparantur, qui gloriam boni operis foris appetunt, quam intra conscientiam humiles habere debuerunt. Tales igitur ad promissa

cœlestia non perueniunt: quia ipsi sibi virginitatis prẹmium per elationis vitium auferunt. hoc est eñi in euangelio non habere virgines in vasis oleum, id est non seruare intra conscientiam boni operis testimonium, sed in facie gloriari apud homines, non in corde apud deum. Ruina adulterii excipitur de contemptu matrimonii. Meliusq; est vxorem ducere q̃ per libidinis ardorem perire. Quosdã cõiugale decus, non pro gignendis filiis delectat, sed hoc pro turbulenta carnis & libidinosa consuetudine appetunt: sicq; bono male vtũtur. Vitia per se mala sunt, coniugia vero & potestates per se quidẽ bona sunt: per ea vero quæ circa ea sunt mala existunt: coniugia eñi per id mala sunt, per quod dicit Apostolus, Qui autem cum vxore est, cogitat quæ mundi sunt. Et propter fornicationem vnusquisq; suam vxorẽ habeat. Sic & potestates per elationem, per oppressionem, per iustitiæ quoq; prẹuaricationẽ malẹ existunt: nocent enim nuptiæ, nocent & potestates, sed per id quod eis iuxta ponitur non per se, exemplo itineris recti iuxta quod spinæ nascuntur, quẹ surgẽtes è latere nocent eis qui recto itinere gradiuntur.

¶De Cupiditate. Cap. 41.

Non posse quempiam spiritalia bella suscipere, nisi prius carnis edomauerit cupiditates. Non potest ad contemplandum deum mens esse libera, quæ desideriis huius mundi & cupiditatibus inhiat. Neq; enim alta conspicere poterit oculus quẽ puluis claudit. Omni peccato peior est auaritia & amor pecuniarum. Vnde & per Salomonem dicitur, Nihil est scelestius q̃ amare pecuniam: hic enim animam suam vænalem facit, quo-

niam in vita sua proiecit intima sua. Cupiditas omnium criminũ materia est. Vnde & Apostolus ait, Radix omium malorum cupiditas est: quam quidã appetentes errauerũt à fide. si ergo succiditur radix criminum, non pululant cęteræ soboles peccatorũ. Multi causa cupiditatis terrenæ etiam ipsam fidem abnegauerunt. Cupiditas enim Christum vendidit. Nam & plerisq; tantum in rebus alienis est desiderium, vt etiam homicidium perpetrare non verean tur: sicut Achab q appetitu cupiditatis suæ sanguinis expleuit effusionem. Sæpe iniqui mala quæ cõcupiscunt assequũtur, quatenus de affectu mali desiderii fortius puniãtur. Electos autẽ suos deus non dimittit ire in desideriorum malorum perfectionẽ, sed in dolorem mentem conuertit eorum pro eo ꝙ in seculo nequiter appetunt, vt hac experientia resipiscant & conuertantur ad deũ, à quo mente recesserunt. Deum ergo sibi propitiũ nouerit aduersari, qui quod temporaliter cõcupiscit, non permittitur adimplere. Secreto autem dei iudicio fieri creditur, vt durius pereant hi, quorum cupiditate effectus statim sequitur actionis. Nunquam satiari nouit cupiditas. Semper enim auarus eget: quãtoq; magis acquirit, tanto amplius quærit: nec solum desiderio augendi excruciatur, sed etiam amittendi metu afficitur. Inopes nascimur in hac vita, inopes recessuri sumus de hac vita. Si bona mũdi huius peritura credimus, cur peritura tanto amore cupimus? Plerique potentes tanta cupiditatis rabie inflammãtur, vt de confiniis suis pauperes excludant, nec habitare permittant. Quibus recte per prophetam dicitur, Væ qui cõiungitis domũ ad domum & agrum ad agrũ

copulatis vsq; ad terminum loci. Nunquid soli vos habitabitis in medio terræ? Tales quippe homines infernum, id est, diabolum rapere ad perditionem idem propheta consequẽter annũciat dicens, Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino, & descendent fortes eius & sublimes gloriosiq; eius ad eum. Nec mirũ ꝙ morientes inferni ignibus deputentur, qui viuentes flammam cupiditatis suę minime extinxerunt. Qui desiderio cupiditatis exæstuant flatu diabolicę inspirationis vtuntur. Accendit enim mẽtem Euæ superbia, vt de ligno vetito manducaret. Accendit Caym mentem inuidia, vt fratrem occideret. Accẽdit Salomonem luxuriæ facibus, vt per amorem libidinis idola adoraret. Accendit Achab cupiditate, vt homicidium auaritię anneɛteret. His ergo inspirationibus diabolus corda hominũ occultis deprauat cupiditatibus.

¶De Gula. Cap. 42.

Prima concupiscentiæ suggestio panis est, cui si minime credit, diuersa edacitatis desideria comprimuntur. Vnde & Daniel panem, inquit, desiderii non comedi: hoc est eius concupiscentiam non impleui. Prima est luxuriæ materies saturitas panis: vnde & propheta Sodomam de satietate panis accusat dicens, Hęc fuit iniquitas Sodomorum, superbia, saturitas panis, & abundantia aquæ. Panem quippe Sodomitę immoderatè sumentes in turpitudines defluxere flagitiorum, atq; inde meruerunt, comitãte superbia, cœlestibus aduri incendiis, ex quo modum non tenuerunt edacitatis. Vtile est cauere gulam ciborumq; concupi-

ſcentiam. Quid enim tam noxium quàm vt animus ſeruiat ventri & eſcæ, quæ ſunt deſtruēda, teſtante Apoſtolo ac dicente, Deus autem & hunc & hanc deſtruet. Proxima eſt ventri libido: ſicut loco ſic vitio. Vbi enim vētris cura, ibi & eorum quæ circa vētrem ſunt proxima. In ordine nanq; membrorū genitalia ventri iunguntur. Dumque vnum ex his immoderate reficitur, aliud ad luxuriā excitatur. Non ad luxuriam vel ad ſatietatem: ſed tantummodo vt corpus ſuſtentetur, epulis eſt vtendum. Nam vt philoſophi dixerunt, cibandus eſt venter vt contineat animā, non vt corrumpat. Qui nimium cibis vtuntur, quanto magis ventrem paſcunt, tanto amplius ſenſum mentis obtundunt. Nam Græci dixerunt ex craſso ventre ſubtilem ſenſum gigni non poſse. Nam gulæ ſaturitas nimia aciem mentis obtundit, ingeniumque hebeſcere facit. Libidinis ignes ciborum fomite increſcunt. Corpus autem quod abſtinentia frangit, tentatio non exurit. Vnde & tres pueros abſtinentes flamma Babylonii incendii, etſi tetigit nō combuſsit, quia nimirum & ſi deſideriorum carnalium ignis abſtinentium mentes inflammat vſque ad conſenſum tamen concupiſcentię vel operis nō exurit. Cui abundantia eſt epularū, ardētis diuitis intendat ſupplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic epularum fuerat copia. In hoc enim ſeculo eſurire & ſitire noluit: propterea illic inter flammas ſitiens, ſtillam aquæ quæſiuit nec meruit. Conſiderandum quàm vehementer arguantur comeſsatio & ſumptuoſa conuiuia. Nam per prophetam cōminatur dominus, ſe non hanc relaxare iniquitatem his qui

eam libēter ambiunt. Dicit enim per Esaiam prophetam, Ecce gaudium & lætitia occidere vitulos & iugulare arietes, comedere carnes & bibere vinum. Si dimittitur iniquitas hæc vobis donec moriamini. Sicut omnes carnales cupiditates per abstinentiā resecantur: ita homines animæ virtutes edacitatis vitio destruuntur. Inde est quod & princeps cocorum muros Ierusalem subuertit, quia & vēter cui seruitur à cocis, virtutes animæ destruit. Neque enim posse quempiam virtutum perfectionem attingere, nisi prius ventris edomauerit ingluuiem. Nemo potest dominari cęteris vitiis, nisi prius ingluuiem ventris restrinxerit. Nec quisquam facile poterit à semetipso spiritus immundos expellere, nisi per abstinentiam gulæ. Tunc enim hostes qui extra nos sunt à nobis fortius superantur, quando prius quæ intra nos sunt vitia extinguntur. Nā frustra foris agit bellum, qui intus habet periculum. Non qualitatem ciborum, sed eorum cupiditatem cauēdam. Nam sæpe accuratius præparata, sine gulę concupiscentia degustātur, & sæpe abiecta & vilia edendi cupiditate sumuntur. Sicq; fit vt non sit in culpa ciborum qualitas, sed illud reputetur in vitium, quod cū desiderio degustatur. Quatuor sunt genera distinctionum in gulę appetitu, id est, quid, quādo, quantū, & quo modo appetat. Quid, ad rē ipsam pertinet, quæ appetitur. Quando, si ante legitimum tempus quid appetatur. Quantum vero, ad immoderationem refertur. Quomodo, ad impatiētiam festinationis ascribitur. Nullus homini tam importunus exactor est q̃ venter, qui quotidianam refectionē, quotidiana famis exactione adimplet.

Cum cæteris enim vitiis,etsi interdũ nascimur, interdum tamen cum eis non morimur: cum isto autem & nascimur, cum isto & morimur: Plerunque voluptas vescendi ita sub obtentu necessitatis subrepit,vt dum putatur seruire necessitati,voluptatis desiderio seruiatur:nec facile discernitur vtrum quod accipiatur gulæ an indigentiæ deputetur.

¶De Ebrietate. Cap.43.

Esca crapulam, potus ebrietatem generat. Ebrietas autem perturbationem gignit mẽtis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentem alienat,vt vbi sit,nesciat. Vnde etiam & malum non sentitur quod per ebrietatem committitur. Verum est ꝙ iuxta prophetã fornicatio & ebrietas aufert cor. Fornicatio enim sicut ait Salomon infatuat sapientem. Ebrietas sicut in Loth sensus & rationem captiuat. Vnde in Prouerbiis, Potentes,inquit, qui iracundi sunt vinum non bibant,ne cum biberint obliuiscantur sapientiam. Plerisq; laus est multum bibere & nõ inebriari. Audiant hi aduersum se dicentem prophetam. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum,& viri fortes ad miscendam ebrietatem. Vino multo deditos & luxuriose viuentes Esaias sic arguit dicẽs, Væ qui cõsurgitis mane ad ebrietatem sectandam,& potandũ vsq; ad vesperũ,vt vino æstuetis. De talibus & alio loco dicitur. Væ tibi ciuitas cuius rex iuuenis est,& cuius principes mane comedunt. Multi enim à mane vsq; ad solis occubitum ebrietati & gulæ voluptatibus deseruiunt,nec intelligũt cur nati sunt, sed consuetudine beluina detenti luxuriæ tantum tota die epulisq; inseruiunt. Clamat Iohel propheta his

qui ebrietati deſeruiunt dicens, Expergiſcimini ebrii & flete & vlulate omnes qui bibitis vinũ in dulcedine. Quo teſtimonio non ait tantum, Flete omnes qui bibitis vinum, vt bibere omnino non liceat, ſed adiecit in dulcedine: quod ad voluptuoſam pertinet & prodigam effuſionẽ. Nam quãtum ſatis eſt neceſsitati edocet Timothum bibere Apoſtolus dicens, Vino modico vtere. Nõ ſolum ex vino inebriantur homines: ſed etiam ex cæteris potãdi generibus, quę vario modo conficiuntur. Vnde & Nazareis qui ſe ſanctificabant domino, præceptum eſt vinũ & ſiceram non bibere. Vtraq; enim ſtatum mẽtis euertũt & ebrios faciũt: luxuriã quoq; carnis vtraq; ęqualiter gignũt. Quidam continẽtes ſicut panem cum pondere edunt, ita & aquam cum menſura ſumunt, aſserẽtes ad caſtimoniã carnis etiam aquæ abſtinentiam conuenire.

¶ De Abſtinentia. Cap. 44.

HOc eſt perfectum & rationabile ieiunium, quãdo noſter homo exterior ieiunat, & interior orat. Facilius per ieiunium oratio penetrat cœlum. Tunc enim homo ſpiritalis effectus angelis cõiungitur, deoq́; liberius copulatur. Per ieiunium etiam occulta myſteriorum cœleſtiũ reuelantur, diuiniq́; ſacramenti arcana panduntur. Sic nanq; Daniel angelo reuelante myſteriorum ſacramenta cognoſcere meruit. Hæc enim virtus & angelorum manifeſtationes & eorum annũciationes oſtendit. Ieiunia fortia tela ſunt aduerſus tentamenta dæmoniorum. Cito enim per abſtinentiam deuincuntur. Vnde etiam dominus & ſaluator noſter eorum incurſus ieiuniis & orationibus præmo

net superare dicẽs, Hoc genus non eiicitur nisi per orationem & ieiuniũ. Immũdi enim spiritus ibi sese magis iniiciũt, vbi plus viderint escam & potum. Sancti quandiu in huius seculi vita habitãt: desiderio superni roris corpus suum aridum portant. Vnde & Psalm. Sitiuit, inquit, in te anima mea q̃ multipliciter tibi caro mea. Caro enim tunc deum sitit, quãdo per ieiuniũ abstinet & arescit. Abstinẽtia & viuificat & occidit: viuificat animã, corp⁹ necat. Sępe abstinentia simulate agitur, ieiuniaque per hypocrisim exercẽtur. Quidã enim mira inedia corpus suum laniant, exterminãtes, sicut ait euangeliũ, facies suas, vt appareãt hominibus ieiunantes. Ore nanq; pallescunt, corpore atteruntur, cordis alta suspiria ducunt. Ante mortẽ quoq; mortiferis se suppliciis tradunt, tantumque miseri laboris exercitiũ, nõ pro dei amore, sed pro sola humanæ laudis admiratione sectantur. Quidam incredibiliter abstinent, vt hominibus curiosis sancti appareant: sed hoc bonum abstinentiæ talibus non est virtus reputanda, sed vitium quia bono male vtuntur. Ieiuniũ & eleemosyna in abscondito esse amant, vt solus deus qui inspicit omnia, meritum operum bonorum rependat. Nam qui ea sub populari manifestatione faciunt, nequaquã à deo iustificãtur: quia iuxta sermonem euangelicum, mercedem suam ab hominibus recipiunt. Ieiunia cum bonis operibus deo acceptabilia sunt. Qui autem à cibis abstinent & praue agunt, dæmones imitantur: quibus esca non est, & nequitia semper est. Ille enim bene abstinet à cibis qui & à malis actibus, & à mũdi ieiunat ambitionib⁹. Qui execratiõis studio nõ ab-

ſtinentiæ voto ab eſcis carnium ſe ſuſpendunt, hi potius execrandi ſunt, quia dei creaturã vſibus humanis conceſſam reiiciũt. Nihil enim fidelibus inquinatum, nihilq́ue eſse iudicatur immũdum (Paulo teſtante apoſtolo,) Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt mũdum, ſed polluta ſunt eorum & mens & conſcientia. Spernitur ieiunium quod in veſperum delitioſa repletione ciborũ reficitur. Neq; enim reputanda eſt abſtinẽtia, vbi fuerit ventris ſaturitas ſubſecuta. Spernitur ieiunium quod in veſperum delitiis compenſatur (dicente Eſaia propheta) Ecce in die ieiunii veſtri inuenietur voluptas veſtra. Voluptas enim delitiæ intelliguntur. Sicut enim repetitio debiti & lites, & contentio, & percuſsio: ita & delitiæ improbantur à propheta in ieiunio. Tota enim die epulas in cogitatione ruminat, qui ad explendam gulam veſpere ſibi delitias præparat. Non eſt corpori adhibenda immoderata abſtinentia, ne dũ amplius grauatur caro pondere inedię, malum agat poſtea, nec benefacere incipiat: & quę addicitur, vt vſu mali careat, ſimul & boni officium, dum plus premitur perdat. Sollicita igitur diſcretiõe carnis eſt moderanda materies, ſcilicet, ne aut integre extinguatur, aut immoderate laxetur. Infirmitate carnis nimia prǫualente ad perfectionem pertingere nemo poteſt. Nam quanuis ſanctitatis amorẽ quiſq; habeat: exequi tamen non valet operis meritũ, cui intentione cordis deſeruire conatur. Corporis debilitas nimia etiam vires animæ frangit, mentis quoq; ingenium facit marceſcere: nec valet quicquam boni per imbecillitatẽ perficere, ne dum quid nimis,

Nam quicquid cum modo & temperamento fit, salutare eſt: quicquid autē nimis & vltra modum eſt, pernitioſum fit, ſtudiumq; ſuum in contrariū vertit. In omni ergo opere modum & temperamentū oportet habere. Nam omne quod excedit periculoſum eſt. Sicut aqua quæ ſi nimios imbres præbeat, non ſolum nullum vſum adhibet, ſed etiā periculum exhibet.

LIB. II. FINIS.

Incipit liber III.

De Flagellis dei. Cap. I.

Diuinæ ſapientię ſubtilitas, ſicut interius vt teſtis ſcrutatur conſciētias, ita exterius vt iudex irrogat pœnas: vt verum ſit teſtimoniū prophetæ, quia ipſe eſt teſtis & iudex. Miſerere dn̄e miſero Iſidoro indigna agenti, & indigna patiēti: aſsidue peccanti, & tua flagella quotidie ſuſtinenti. Ordinata eſt miſeratio dei, quæ prius hic hominem per flagella à peccatis emēdat, & poſtea ab æterno ſupplicio liberat. Electus enim dei doloribus vitæ huius atteritur, vt perfectionē vitę futurę lucretur. Nequaquā deus delinquenti parcit, quoniam peccatorē aut flagello temporali ad purga-

tionem ferit, aut iudicio æterno puniendum relinquit: aut ipse in se homo pœnitēdo punit, quod male admisit. Ac proinde est quod deus delinquēti nō parcit. Iuste tēporalia flagella ad æterna proficiunt gaudia. Ideoq; & iustus in pœnis gaudere debet, & impius in prosperitatibus timere. Neq; iusto neq; reprobo deus misericordiā & iustitiam subtrahit. Nam & bonos hic per afflictionem iudicat, & illic remunerat per miseratione: & malos hic remunerat per temporalē clementiā, & illic punit per æternam iustitiam. In hac enim vita deus parcit impiis, & tamē nō parcit electis: in illa vero vita parcit electis, nō tamē parcit impiis. Periculosa est securitas in hac vita malorū, & bonorū dolor trāquillus. Nā iniquus post mortem ducitur cruciandus: iustus vero dormit post laborem securus. Non tantum de corporalibus passionibus, sed etiam de spiritalibus oportet intelligi: vt quanto quisque aut in corpore aut in mente flagella sustinet, tanto se in fine remunerari speret. Sæpe occulto dei iudicio extra flagelli correptionem sunt reprobi in hoc mundo, dumq; multa damnabilia commisisse videantur, despecti tamen à deo nullo emendationis verbere feriuntur. Plus corripitur flagello qui à deo diligit si peccauerit (dicente propheta) Tantummodo vos cognoui ex omnibus nationibus terræ: iccirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. Quem enī diligit dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Valde necessarium est iustum in hac vita & vitiis tentari & verberari flagello, vt dum vitiis pulsatur, de virtutibus non superbiat. dum vero aut animi aut carnis dolore atteritur, à

mundi amore retrahatur. tentari autem oportet iustum,sed tentatione plagæ,non tentatione luxuriȩ. Durius circa suos electos in hac vita deus agit, vt dum fortioribus flagelli stimulis feriuntur, nulla oblectamenta præsentis vitæ delectent, sed cœlestē patriam,vbi certa requies expectatur, indesinenter desiderent.Electos vitæ istius aduersitate probari, vt secundum Petrum iudicium à domo dei incipiat:dum in hac vita electos suos deus iudicii flagello castigat.

¶De gemina percussione dei. Cap.2.

Gemina percussio est diuina. Vna in bonā partem qua percutimur in carne vt emendemur. Altera,ex qua vulneramur in consciētia ex charitate, vt de ardentius diligamus. Gemino more deus respicit vel ad veniam vel ad vindictam. Ad veniam, sicut Petrum. Ad vindictā, sicut dū facta Sodomorum, cū se descensurum & visurū testatur. Trimoda ratione deus quos voluerit percutit,id est,ad damnationem reprobos,ad purgationem quos errare videt electos, ad propagandam meritorum gloriam iustos. Primo nanq; modo Aegyptus cæsa est ad damnationem. Secundo modo pauper Lazarus ad purgationē. Tertio modo percussus est Iob ad probationem. Flagellatur homo plerunq; à deo ante peccatū ne malus sit, vt Paulus qui Sathanæ angelo instigante carnis tolerabat stimulos. Fagellatur etiam & post peccatum vt corrigatur,sicut ille in Apostolo,qui traditus est Sathanæ in interitū carnis, vt spiritus saluus esset. Non tamen iuste murmurat etiā qui nescit cur vapulat. Nā deus ideo plerunq; iustū flagellat, ne de

iustitia superbiens cadat. In hac vita deus tanto magis studet vt parcat, quanto magis expectando flagellat: sed alios feriendo corrigit, alios vero feriendo interficit. feriēdo nãq; corrigit, de qb⁹ dicit, Ego quos amo arguo & castigo. Alios feriēdo perimit, quos incorrigibiliter delinquētes aspicit, quosq; nō iã sub disciplina vt filios pater, sed districta dãnatione, vt hostes & aduersarios percutit. De quibus dicit, Flagello inimici percussi te castigatione crudeli. Et iterum, Quid clamas ad me super cōtritione tua, insanabilis est dolor tuus. Vnde vnusquisq; festinet & timeat ne simul feriat vita ei⁹ cū culpa. Flagellum nanque tunc delet culpam, cum mutauerit vitam. Nam cuius mores non mutat, actiones non expiat. Omnis diuina percussio, aut purgatio vitæ pręsentis est, aut initium pœnæ sequētis. Nam quibusdam flagella ab hac vita inchoant, & in ęterna percussione perdurant. Vnde per Moysen dominus dicit, Ignis exarsit in ira mea, & ardebit vsq; ad inferos deorsum. A quibusdam dici solet, Non iudicat deus bis in idipsum: qui tamen non attendunt illud quod alias scriptum est, Iesus populum de terra Aegypti liberãs, secūdo eos q nō crediderūt perdidit. Quanuis enim si vna culpa bis non percutitur, vna tamē percussio intelligitur, quę hic cœpta illic perficitur, vt in his quę omnino non corriguntur, præcedentium percussio flagellorum, sequentium sit initium tormentorum. Hinc est quod in psalmo scribitur, Operiãtur sicut diploide cōfusione sua. Diplois enim duplex vestimentum est, quo figuraliter induuntur, qui & tēporali pœna & æterna damnantur. Vnde & Hieremias ait, Cōtritio su

per contritionem,id est, gemina damnatio, & hic & in futuro seculo. Et idem alibi, Duplici cōtritione cōtere eos,id est,gemina pœna, pręsenti scilicet & futura. Quibusdam secreto dei iudicio hic male est,illic bene:scilicet vt dum hic castigati corrigun tur,ab ęterna damnatione liberentur. Quibusdam vero hic bene est,illic male: sic vt diuiti illi accidit, qui hic potētiæ claritate conspicuus, post mortem gehennæ incendiis traditur cruciandus. Porro quibusdam & hic male & illic male est, quia corrigi nolentes,& flagellari in hac vita incipiūt,& in ęter na percussione damnantur. In tanto quosdam im mergi desperationis profundo, vt nec per flagella valeant emendari. De quibus recte per prophetam dominus dicit, Frustra percussi filios vestros, disciplinā non receperunt. Plerunq; iustus plangit,quia nescit vtrum pro omnibus suis peccatis præsentia patiatur flagella,an pro vno tantum: & nescit quæ sit culpa illa pro qua meruit eiusmodi pati supplicia,& pro ipso ambiguo maxime in mœrore versa tur. Quanuis flagella præsentia iustū à peccatis absoluunt,adhuc tamen sub metu vindictæ turbatur, ne instantes ei plagæ nō sufficiant ad purgāda delicta. Proinde ergo dum pręsentia patitur & futura pertimescit:quodammodo, sicut ait propheta, pro suis peccatis duplicia recipit.

¶De infirmitate carnis. Cap.3.

ESse nonnullos eiusdem qualitatis homines qui nesciant corrigi nisi alios viderint flagellari,sicq; proficiunt comparatione malorum,dum sibi id accidere timent,in quo deperire alios vident. Quosdam deus videns nolle proprio

voto corrigi,aduersitatum tãgit stimulis: quosdam etiam præsciens multum peccare posse,in salutem flagellat eos corporis infirmitate ne peccent, vt eis vtilius sit frangi languoribus ad salutem animæ, q̃ manere incolumes ad damnationem. Visitatio dei nec semper in bonum accipitur,nec semper in malum.In bonum enim accipitur,sicut est illud, Visita nos in salutari tuo. In malũ vero, iuxta illud, In tempore visitationis suæ peribunt. Tribus ex caussis infirmitates accidunt corpori,id est,ex peccato, ex tentatione,& ex intẽperantiæ passione: sed huic tantũ nouissime humana potest medicina succurrere,illis vero sola pietas diuinę misericordię.Qui valẽtiores sunt & sani,vtile est illis infirmari & nõ peccare,ne per vigorem sanitatis illicitis sordidentur cupiditatum & luxurię desideriis. Duritia quæ mẽtem premit nec sentitur, vtiliter mutatur in carne,vt sentiatur atq; intellecta emendetur. Nam citius vulnera carnis sentiuntur q̃ animę: ideoq; per carnis flagella errantes citius corrigũtur. Hoc quippe indicãt in Pauli oculis squamę infidelitatis,quę dum mutatæ sunt per increpationem in oculis carnis,confestim resoluta est duritia mentis. Est pernitiosa sanitas quæ ad inobedientiam hominem perducit.Est & salubris infirmitas, quæ per diuinam correptionem mentem à duritia frãgit. Langor animæ,id est,peccatorum infirmitas pernitiosa est, de qua etiam Apostolus ait, Quis infirmatur & ego non infirmor?Quis scandalizatur & ego nõ vror? Nam infirmitatẽ carnis vtilem esse idem Apostolus approbat dicens, Quando infirmor,tunc fortior sum.

¶De tolerantia diuinę correptionis. Cap. 4.

M Vrmurare in flagellis dei peccator homo nõ debet, quia maxime per hoc quod corri pitur emendatur. Vnusquisq; autem tũc leuius portat quod patit, si sua discusserit mala pro quibus illi infertur retributio iusta. Discat non murmurare qui mala patitur, etiam si ignorat cur mala patiatur: & per hoc iuste se pati arbitretur, p quod ab illo iudicatur, cuius nunquam iniusta iudicia sunt. Qui flagella sustinet & contra deum murmurat, iustitiam iudicantis accusat. Qui vero se cognoscit à iusto iudice pati quod sustinet: etiam si pro quo patitur ignoret, per hoc iam iustificatur, per quod & seipsum accusat, & dei iustitiam laudat. Dum ex rebus prosperis vtilia iustus exempla præstat hominibus, necesse est eum iterum & aduersitatibus tangi, quatenus eius patientia comprobetur, vt denuo fortitudinis documenta ex eo sumant hi, qui prosperitatis eius temperãtiam agnouerunt. Qui passionibus animę insidiante aduersario cruciatur: nõ iccirco se credat alienari à Christo, quia talia patitur, sed magis per hoc deo commendabilem se esse existimet si dum hæc patitur, laudet deum potius non accuset. Ad magnam vtilitatem diuino iudicio mens iusti diuersis passionũ tẽtationibus agitatur, pro quibus si deo gratias egerit, suæq; culpæ quod talibus dignus sit, deputauerit, hoc quod ex passione tolerat, ei pro virtutibus deputabitur: quia & diuinam agnoscit iustitiã, & suam culpam intelligit.

¶De tentationibus diaboli. Cap. 5.

MVltis calamitatum tentationibus mens iusti in hac vita pulsatur. Vnde & optat ab hoc seculo funditus euelli quo & ærumnis careat, & fixam illic securitatem inueniat. Inter eas pœnas quas iustus in corpore patitur, atque eas quas mente per fraudem diaboli tolerat, multum interest. Nā grauius fert quas interius luget, quàm eas quas exterius sustinet. Has enim & loco euitat & tempore, illas vero nec loco nec tempore potest euitare. Nam amplius tentat electos diabolus q̄ dei voluntas permittit. Tentando autem sanctorum profectibus seruit, etsi nolens: vtilitati tamen sanctorum seruit diabolus, quando eos tentationibus suis nō decipit, sed potius erudit. Nam tentationes quas ille ad humanum interitum mouet, interdum Christus ad exercitium virtutum salubri vtilitate conuertit. Insidiæ diaboli atq; astutiæ, quanuis huc atq; illuc quærentes quem deuorent diffundantur, à potestate tamen diuina non egrediuntur, ne tantum noceant quātum malitiose contendunt. Nam quomodo sanctorū virtus tanta tolerare potuisset, si superna dispensatio pio moderamine nequitiam dæmonum non refrenaret. Et licet diabolus tentationem iustis semper inferre cupiat, tamen si à deo potestatem nō accepit, nullatenus adipisci potest quod appetit. Vnde & omnis voluntas diaboli iniusta est, & tamen permittente deo omnis potestas iusta. Ex se enim tentare quoslibet iniuste appetit, sed eos qui tentādi sunt, & prout tentandi sunt, non nisi tentari deus iuste permittit. Vnde etiam in libris Regum de diabolo scriptum est: quia spiritus dn̄i malus irruebat in Saul,

vbi iuste queritur, si domini, cur malus? si malus, cur domini dicatur? Sed duobus verbis cõprehensa est & dei potestas iusta, & diaboli voluntas iniusta. Nã spiritus malus per nequissimam voluntatẽ, & idem spiritus domini per acceptam iustissimam potestatem. Diabolus nõ est immissor, sed incentor potius vitiorum. Neq; enim alibi concupiscentiæ fomenta succendit: nisi vbi prius praue cogitationis delectationes aspexerit: qui si à nobis spernitur, sine dubio ille confusus abscedit, statimque franguntur iacula concupiscentiæ eius, contemptæq; iacent, & sine luce faces illius. Sollicite hostis insidias intelligere pariter & cauere dei seruum oportet, sicq; innocentia vitæ existere simplicẽ, vt tamen oporteat cum simplicitate esse prudentem. Qui prudentiam simplicitati non miscet, iuxta prophetam columba est seducta non habens cor. Sed ideo columba, quia simplex: ideo autem cor non habẽs, quia ignara prudẽtiæ est. Sæpe fraus Sathanæ sanctorũ cordibus aperitur, quando per speciem boni angelum se simulãs lucis, dum nititur electos decipere, detegitur atq; cõtẽnitur. Sic & verba fallacis doctrinæ deus sanctos suos facit intelligere, quatenus diabolicum errorem interius cognoscãt, ac sollicite caueãt. Discretio sanctorum tanta esse debet, vt inter bonum & malum prediti ratione diiudicent, ne eos diabolus per speciem boni fallat. Hæc est enim percunctatio Iosue dicentis, Noster es an aduersariorum? Propter hoc & Hieremiæ dicitur, Si separaueris pretiosum à vili, quasi os meum eris. Tunc enim bene de se iudicãt sancti, quando ab eis deus fallacia demonum tentamenta facit intelligi. Multi decipiuntur à diabolo,

& ignorant se esse deceptos (Oseæ prophetæ testimonio declarante,) Comederunt, inquit, alieni robur eius, & ipse ignorauit. Alieni nanque maligni spiritus significantur, qui virtutes mentis comedunt, sed hoc corda negligentium non intelligunt. Tanquam inermis diabolus vincitur, quando de aperta iniquitate hominem deprauare conatur. Armatus vero tunc incedit, dum per speciem sanctitatis & virturis ea quæ sancta sunt, destruit: quando & qui decipitur sua detrimēta non sentit, sed tanquam sint virtutes, quę sunt vitia sectatur & diligit. In oculis carnalium diabolus terribilis est, in electorum oculis terror eius vilis est. Ab incredulis vt leo timetur, à fortibus in fide vt vermis contemnitur, atque ad momentum ostensus repellitur. Qui suggestiones diaboli non recipit, in eius insidias minime transit. Nam facile in consequenti opere repellitur, si prima oblectamenta illius respuantur. Diabolus enim serpens est lubricus, cuius si capiti, id est, primæ suggestioni nō resistitur, totus in interna cordis dum non sentitur, illabitur. Tentationum diabolicarum initia fragilia sunt: quæ si non caueātur, sed per vsum in consuetudinem transeant, in nouissimis fortiter conualescunt: ita vt aut nunquam aut cum difficultate vincātur. Cum in tota vita diabolus hominem præuaricari cupiat, amplius tamen in fine molitur decipere. Hinc est quod in principio contra protoplastum serpenti est dictum, Et tu insidiaberis calcaneo eius, quia nimirum hominē quem diabolus in cursu præteritæ vitæ non decepit, in nouissimis supplātare disponit. Proinde quāuis quisque sit iustus, nunquam necesse est vt sit in

hac vita securus: sed semper humilis caueat, semperque ne in fine corruat, solicitus pertimescat. Diabolus suis fautoribus blanditur, dei vero seruis molitur tentamenta contraria, exemplo domini, qui se post baptismum passus est à diabolo tentari. Diabolus sanctos omnes non tenendo possidet, sed tentando persequitur. Nam quia non in eis intrinsecus regnat, contra eos extrinsecus pugnat. Et qui intrinsecus amisit dominium, exterius commouet bellum. Tunc contra eum quem possidet diabolus acrius sæuit, quando se virtute diuina ab eo expellendum cognoscit. Vnde immundus spiritus tunc discerpsit grauius puerum in quo habitabat, quando ad Christi imperium exire ab eo coactus est. Quod factum & ad Iob verba respicit, vbi in nouissimis Vehemoth caudam suam quasi cedrus astringit. Plus contra eos diabolus diuersis tentationibus insistit, qui possunt & aliis sua vtilitate prodesse, vt dum illi impediuntur, non proficiãt, qui docendi sunt. Malignus spiritus hoc quod intra nos mundare cupimus, sine intermissione tentat iterum sordidare. Sancti autem eorum insidias presago spiritu præcognoscunt, & quicquid in semetipsis terrenũ sentiũt, indesinẽter operibus sanctis atq; virtuosis exhauriũt, vt de intimis puri inueniantur. Eodẽ blandimento decipiũtur nunc per diabolum homines, quo protoplasti in paradiso sunt decepti. Multis enim vitiorum præstigiis mentes reproborum tentando deludit. Nunc enim promissis decipit, nunc rebus transitoriis quasi necessariis illicit, nunc etiam ipsa inferni supplicia quasi leuia

& transitoria suggerit: quatenus miserorũ corda in cupiditatẽ lasciuiamq; dissoluat, secumq; ad tartara ducat. Argumenta machinationum malarũq; cogitationum semina, quæ in cordibus hominum diabolus fundit: ita sæpe vndiq; captam implicant mentem, vt ex qua parte euadere quisq; tentauerit, sine periculo exire non possit: veluti si iures hoc facere, quod si feceris pecces: si nõ feceris, reus periurii sis. In tanto ergo mali discrimine vt euadẽdi aditus pateat, minora potius eligenda sunt, vt maiora vitentur. Diabolus quando decipere quenquam quærit, prius naturam vniuscuiusq; intendit, & inde se applicat: vnde aptum hominem ad peccandum inspexerit. Ex ea parte homines diabolus tentat, qua eos pro excrescente humore facile inclinari ad vitia cõspicit, vt secundum humoris conspersionem adhibeat & tentationem. Lege Balaam qui in figura diaboli contra populũ dei, & ex ea parte præcipit perniciosos prætendere laqueos, ex qua sensit eos facilius esse lapsuros. Nam & qui aquam alicubi deducit, non eam per aliam partem mittit, nisi vbi impetum eius intẽderit. Nullus culpam existimet quam ex conspersione propria sustinet: sed quantum valet contra id quod tolerat, pugnet. Nam si compassioni ceditur, tentationi vel vitio nequaquam resistitur. Ideo diabolus in sacris eloquiis vehemoth, id est, animal dicitur, quia de cœlis lapsus ad terras cecidit, iuxta psalmistam, iumentis insipientibus comparatus. Ideo Leuiathan, id est, serpens de aquis dicitur, qa in huius seculi mari volubili versatur astutia. Auis vero propterea nominatur, quia per superbiã ad alta sustollitur. Et recte his tribus vocabulis

appellatur, quia pro suo merito aerẽ quasi auis pro carcere meruit: Vehemoth terram, quia vt animal brutum in imis delectatur: serpens, eo quod in huius seculi mari insana iactetur fluctuatione. Exinde enim ꝙ per membra sua diabolus operatur, sortitur vocabula: ita vt quod singuli agunt incitante illo ipse nominetur ex eo. Quem enim non decipit diabolus? vnde animal est, hoc est, per carnis luxuriam tentat: vnde serpens est, hoc est cupiditatis ac nocendi malitia. Quem autem nec sic decipit, insidiatur ei, vnde auis est: hoc est, superbiæ ruina. Vndiq; enim dolos præparat, quousq; inueniat viam, per quam incautum decipiat. Aliud est intrare mẽtem cuiusquã diabolum, aliud vero inhabitare: Nã & in cordibus sanctorũ diabolus ingreditur, dum malam suggestionem insinuat: sed non habitat in eis, quia in suo corpore non eos transducit. Qui vero in corpore eius sunt, ipsos inhabitat, quia ipsi sunt templum eius. Et si subrepat mẽtibus electorũ diabolus, non autem in eis requiescit, sicut in cordibus reproborum: nam calore fidei mox excitatur, vt exeat ab electis. Nõnulli quos iam auido ore diabolus deuorauerat, rursus diuini iudicii occulta miseratione ab eius ore eripiuntur, & saluti restituuntur. Nam sæpe multos quos antiquus hostis luxuriæ voragine immersos tenuit, potentia diuina per pœnitẽtiam ab eius faucibus traxit. Quomodo bonorum interitum propheta electam dicit esse diaboli escam, dum alibi scriptum sit de illo, fœnũ sicut bos comedet: nisi ꝙ in oculis dei fœnũ sunt qui electus cibus secundum homines esse videntur. Ac per hæc qui de bonorũ numero pereunt, apud ho

mines electi, apud deum fœnum existunt. Eum diabolus iam deglutisse dicitur, quē iam perfecto scelere deuorare videtur. Eum vero quem non deglutiuit operis perfectione, sed tentationum illecebris mordet vt deuoret, adhuc quasi in maxilla mandit. Vnde & Paulus habet stimulos carnis quibus humilietur, nō habet peccandi perfectionē qua deglutiatur. Os diaboli verba eius sunt. Verba vero eius inspirationes occultę sunt, quibus corda hominū alloquēs occultis vrit cupiditatibus. Quidam ob incorrigibilem iniquitatē, quia sponte nō corrigūtur, immundis spiritibus vexandi traduntur, vt arripiēdi eos dæmones corporaliter habeāt potestatē, terroribusq; eorū afflicti humilientur, pœniteāt & saluētur. Sicut & Apostolus Corinthiis scribēs dicit, Tradere huiusmodi hominē Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die dn̄i. Vtile est em̄ quosdam peccantes vt in anima saluentur, Sathanę corporaliter deputari: quatenus ex pręsenti correptione futurum iudicium timeant, & de cætero delinquere caueant. Quidam autem potestate dæmonum ad emendationem deputantur, quidā vero despecti ad solam perditionē traduntur. Nūquam vacat diabolus aduersus hominē iustum. Aut enim tribulationes cordis illi exaggerat, aut dolores corporis suscitat. Hinc est quod Apostolus ait, Datus est mihi stimulus carnis meę angelus Sathanæ, qui me collaphiset. Sæpe mentem iusti variis vexationum doloribus vis dæmonum cruciat: vnde & interdum vsque ad desperationis angustiam coartatur. Permanenti autem in dei amore animę, & ipsa talis angustia ad meritum proficit, Nam siue in ani

mo siue in corpore per instinctũ immundorũ spirituum quęlibet aduersa iustus patiatur,ex dei vtiq; permissu id patitur.Quod si hoc ipsum ad dei gloriã humilis referat,& dicat ꝙ pro corporis passione Iob dixit, Si bona suscepimus de manu domini, mala autem quare non sustineamus? iste qui sic loquitur non separatur à deo,sed coniungitur,quãlibet atroci angustia torqueatur. Multa iustus aduersa in anima patitur instigatione dæmonum, sed talibus tentamentis perire à vita ęterna non potest, quia pius dominus ad damnationem culpæ nõ reputat quod de suæ maiestatis permissu nolens, qui patitur portat. Nam ibi peccamus, vbi cupiditate vel voluntate deflectimur. Vbi vero violenter addicimur, & si facinus aut flagitium non est, miseria tamẽ & pro flagitio & facinore est. Sed qui deũ pro irrogata laudat miseria, commisso proculdubio caret facinore.

¶De tentamentis somniorum. Cap.6.

PLerunque dæmones in noctibus occurrentes humanos sensus per visiones cõturbãt, vt formidolosos & timidos faciant.Aliquoties etiam ex desperatione peccatorum mentem cõuersi per soporem conturbant,horridaq; gehennę supplicia immittunt.Nonnunquam autem & aperta impugnatione grassantes humana corpora verberant:quod tamẽ deo permittente malis fit ad vindictã,iustis ad tolerantiæ gloriam. Plerunq; immũdi spiritus eos quos incumbere in seculi amore cõspiciunt,dormiẽtes quadam vana spei prosperitate illudũt.Quosdã vero quos formidare aliqua aduersa ꝑsentiũt, dormiẽtes inani terrore cõcutiũt. Sicq;

miſerorum corda variis illuſionibus tentantes modo vana proſperitate demulcent, modo inani formidine terrent. Qui autem nullis aut raris conſcii ſunt delictis, aut nunquam aut raro terroribus fatigantur nocturnis, ſed pacato ſomno quieſcẽtes: interdum etiam per ſoporẽ quædam arcana & myſtica contuentur ac vidẽt. Qui vero corda ſua grauioribus vitiis polluerunt, conſcientiæ pauore illuſi, ſpecies tremendas aſpiciunt. Fallax enim imago mentes miſerorum diuerſis illudit imaginibus, & quos vigilantes in vitia traxit, dormientes fatigat, vt nunquam ſecuros requieſcere ſinat. Nonnũquã etiam electorum mentes horrendis imaginibus ſomniorum ſpiritus immundi terrificare conãtur, & quos vigilantes vitiis tentant nec ſuperant, acriter dormientes impugnant. Sancti autem & ſi ad momentum huiuſmodi viſionibus cõmoueantur: mox tamen euigilantes illuſionum vanitates deſpiciũt, intentionemq; ſuam protinus ad deum conuertũt. Diuerſæ ſunt qualitates ſomniorum. Quædam enĩ ex ſaturitate ſeu inanitione occurrunt: quæ etiã per experientiam nota ſunt. Quædam vero ex propria cogitatione oriuntur. nam ſæpe quæ in die cogitamus, in noctibus recognoſcimus. Nonnullæ autẽ viſiones ſpirituum immundorũ fiunt illuſione (Salomone probante,) Multos, inquit, errare fecerunt ſomnia & illuſiones vanæ. Porro quædam iuſto fiunt modo, id eſt, ſupernæ reuelationis myſterio, ſicut legitur in lege de Ioſeph filio Iacob, qui per ſomnia fratribus prę ferendus prędicitur. vel ſicut in euangelio de Ioſeph ſponſo Mariæ, qui vt fugeret cum puero in Aegyptum ſomnio admonetur. Nõ-

nunquam & permixte accidunt visiones, id est cogitatione simul & illusione: atque item cogitatione & reuelatione (Daniele dicente,) Tu, inquit, rex co gitare cœpisti in stratu tuo quid esset futurum post hæc, & qui reuelat mysteria ostendit tibi quæ futu ra sunt. Et inde sæpe ea in quibus cogitationum no strarum sensum porrigimus, quodam mentis exces su reuelantur, dum requiescimus. Quannis nonnul la vera sint somnia, facile tamẽ credi eis non opus est: quia diuersis imaginationum qualitatibus oriũ tur, & vnde veniant raro consideratur. Tam facile igitur somniis fides habẽda non est, ne forte Sathanas in angelum lucis se trasformans quemlibet incautũ fallat, & aliqua erroris fraude decipiat. Nonnunquam interdum dæmones deceptoria fraude ita quosdam curiosos obseruant, eisque illudunt, vt quædam somnia non aliter eueniant q̃ ostenduntur. Vt enim in multis fallant, interdũ & vera pronunciant. Sed q̃uis ita accidant, contemnẽda sunt, ne forte de illusione procedant, recolentes testimo nium scripturæ dicẽtis, Si dixerint vobis, & ita eue nerit non credatis. Somnia similia sunt auguriis, & qui ea intendunt reuera augurari noscuntur. Non esse vera somnia, quæ cogitat animus die noctuq; sibi imaginatur. Mentes enim nostræ nõnunquam ipsa sibi somnia fingũt. Sępe dum priora mala per tristem memoriam ad mentem reducũtur, per hęc gehennæ vindictam in nobisipsis recolendo imagi namur. Huiusmodi mentis imaginationes, quæ aut de præteritis admissis aut de futuris suppliciis memoria vigilantibus fiunt, & per visiones somniaq; occurrunt, cogitationum mentes cõcutiunt. Nam

ria vi memoriæ fiunt vtraq; siue vigilantibus siuẽ dormiẽtibus nobis. Tenui enim admonitione, horribili pauore etiã per quietem cõcutimur: & q̃ grauia sunt quæ commisimus, & quàm dura quæ pertimescimus, mentis aspectu etiam in somnio cõtẽplamur. Non esse peccatum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur: sed tunc esse peccatũ si anteq̃ illudamur, cogitationis affectibus præueniamur. Luxuriç quippe imagines quas in veritate gessimus, sæpe dormientibus in anima apparent, sed innoxiæ, si non concupiscendo occurrant. Qui nocturna illusione polluitur, quãuis etsi extra memoriam turpium cogitationum sese præsentiat inquinatum, tamen hoc vt tentaretur culpæ suæ tribuat, suamq; immunditiam statim fletibus tergat.

¶De Oratione. Cap. 7.

HOc est remedium eius qui vitiorum tentamentis exæstuat, vt quotiens quolibet tangitur vitio, toties ad orationem se subdat, quia frequens oratio vitiorum impugnationem extinguit. Tamen perseueranter intendere oportet animum nostrum orando atque pulsando, quousque importunas desideriorum carnalium suggestiones quæ nostris obstrepunt sensibus, fortissima intentione superemus, ac tandiu insistere, quousq; persistendo vincamus. Nam negligentes orationes, nec ab ipso homine impetrare valent quod volunt. Quando quisque orat, sanctum ad se spiritum aduocat: At vbi aduenerit, confestim tentamenta dæmonum, qui se mentibus humanis immergunt, præsentiam eius ferre non sustinentes effugiunt. Oratio cordis est, non labiorum. Neque enim ver-

ba deprecantis deus intendit, ſed orantis cor aſpicit. Quòd ſi tacite cor oret, & vox ſileat: quãuis homines lateat, deũ latere nõ poteſt, qui conſcientiæ præſens eſt. Melius eſt autem cum ſilentio orare corde ſine ſono vocis, quàm ſolis verbis ſine intuitu mentis. Nunquam eſt ſine gemitu orandum. Nam peccatorum recordatio mœrorem gignit. Dum enim oramus, ad memoriam culpam reducimus, & magis reos tunc nos eſſe cognoſcimus. Ideoque cum deo aſsiſtimus, gemere & flere debemus, reminiſcentes quàm grauia ſunt ſcelera quæ commiſimus, quamque dira inferni ſupplicia quæ timemus. Mens qualem ſe in oratione offert, talem poſt orationem ſe conſeruet. Nam nihil proficit oratio, ſi denuo committitur, vnde iam iterum venia poſtuletur. Ille enim precis deſideratum effectum ſine dubio percipit, qui quod orando ablui poſtulat, delinquendo non iterat. Mens noſtra cœleſtis eſt, & tunc orando deum bene contemplatur, quando nullis terrenis curis aut erroribus impeditur. Apta eſt enim ad bonum in ſua natura, in aliena vero turbatur. Pura eſt oratio quam in ſuo tempore ſeculi nõ interueniunt curæ, longe autem eſt à deo animus, qui in oratione cogitationibus ſeculi fuerit occupatus. Tunc ergo veraciter oramus, quando aliunde non cogitamus. Sed valde pauci ſunt qui tales orationes habeant. Et licet in quibuſdam ſint, difficile tamen eſt vt ſemper ſint. Mens quæ ante orationem vacans à deo in illicitis cogitationibus occupatur, dum in orationem venerit, confeſtim illi imagines rerũ, quas nuper cogitauit occurrunt, aditumq; precis obſtruũt:

ne se mens libera ad cœleste desiderium erigat. Purgandus est itaq; primum animus atq; à temporalium rerũ cogitationibus segregãdus, vt pura acies cordis ad deum vere & simpliciter dirigatur. Nam reuera tunc impetranda diuina munera credimus: quãdo simplici affectu assistimus, cũ oramus. Multis modis interrumpitur orationis intentio, dum se per incuriam vana mundi ingerunt in cuiuscunq; orantis animo. Tunc autem diabolus magis cogitationes curarum seculariũ humanis mentibus ingerit, quando orantem aspexerit. Duobus modis oratio impeditur, ne impetrare quisq; valeat postulata, hoc est, si aut quisq; adhuc mala cõmittit, aut si delinquenti sibi debita non dimittit. Quod geminum malum dũ quisq; à semetipso absterserit: protinus securus studio orationis incũbit, & ad ea quę impetrare precibus cupit, mẽtem libere erigit. Qui læditur non desistat orare pro se lędentibus: alioquin iuxta domini sentẽtiam peccat qui pro inimicis non orat. Sicut nullum proficit in vulnere medicamẽtum si adhuc ferrum in eo sit, ita nihil proficit oratio illius, cuius adhuc dolor in mẽte, vel odiũ manet in pectore. Tantus debet esse orantis erga deum affectus, vt nõ desperet precis effectum. Inaniter autem oramus si spei fiduciam nõ habemus, Petat ergo vt Apostolus ait, vnusquisq; in fide nihil dubitans: nam qui dubitat similis est vndę maris quæ à vento fertur atq; dispergitur. Diffidentia nascitur impetrandi orata, si se adhuc animus sentiat circa peccandi affectionem versari. Non enim potest habere precis certam fiduciã, qui adhuc in præceptis dei pigritat, & peccãdi recordatione de-

lectatur. Qui à præceptis dei auertit, quod in oratione postulat accipere non meretur, nec impetrat ab illo bonum quod poscit, cuius legi nõ obedit. Si enim id quod deus pręcepit facimus, id quod petimus sine dubio obtinemus. Nam sicut scriptũ est, Qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Multum apud deum vtraq; sibi necessario commendatur, vt oratione operatio & opere fultiatur oratio. Vnde etiã Hieremias ait, Leuemus corda nostra cũ manibus ad deum. Cor enim cum manibus leuat, qui orationẽ cum opere subleuat. Nam quicunque orat & nõ operatur, cor leuat & manus non leuat. Quisq; vero operatur & non orat, leuat manus & cor non leuat. Sed quia operari necesse est & orare, bene iuxta vtrunq; dictum est, Leuemus corda nostra cum manibus ad dominum, ne de negligentia mandatorũ corde reprehendamur dum salutem nostram obtinere aut sola oratione aut sola operatione contendimus. Postquam bonum opus agimus, lachrymæ orationum fundantur, vt meritum actionis humilitas impetret precis. Culpabiliter manus ad deum expandit, qui facta sua orando iactanter prodit: sicut Pharisæus in templo iactanter orabat, seq; magis quàm deum de operibus iustis laudari volebat. Quorundam oratio in peccatum conuertitur, sicut de Iuda proditore scribitur. Qui enim iactanter orat laudẽ appetendo humanam, non solum eius oratio non delet peccatum, sed etiam ipsa vertitur in peccatũ. Sic Iudæi & hæretici qui licet ieiunare & orare videantur, eorum tamen oratio non delet peccatum, nec ad purgationis proficit meritum: sed mutatur

potius in peccatum. Ideo interdum oratio electorum in pressuris eorum differtur, vt impiorũ peruersitas augeatur. Verum dum iusti temporaliter audiuntur, pro eorum fit salute, qui eos affligunt: vt dum illis temporali remedio subuenitur, prauorum oculi ad conuersionem aperiantur. Vnde & trium puerorum frigidus ignis fuit, vt Nabuchodonosor deum verum agnosceret. Sicut & propheta in psalmis ait, Propter inimicos meos eripe me. Proinde tardius exaudiuntur quorundam orationes, vt dum differuntur, fortius excitati maioribus prȩmiis cumulentur, exemplo pruinarũ, & repressione messium, in quibus quanto tardius sata semina exeunt, tanto ad frugem cumulatius crescunt. Quoties orantes non cito exaudimur, nostra nobis facta in oculis proponamus, vt hoc ipsum quod differtur diuinæ reputetur iustitiæ, & culpæ nostræ. Interdum quod perseueranter orantes non cito exaudimur, vtilitatis nostræ est non aduersitatis. sæpe enim multos deus non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad salutem. Multi orantes non exaudiuntur, quia prouidendo illis deus meliora quàm petunt reseruat, sicut contingere solet paruulis, qui ne in scholis vapulent deum exorant, sed non datur illis postulationis effectus, quia impeditur talis auditio ad profectum. Non aliter quibusdam contingit electis. Deprecantur enim deum pro nonnullis vitæ huius commodis vel aduersis. Prouidentia vero diuina temporaliter eorum desiderio minime consulit: quia meliora illis in æternum promittit. Oratio priuatis locis oportunis funditur, magisque obtentu impetrat, dum deo tãtum

teste depromitur. Proprium autem hypocritarũ est offerre se in oratione vidẽtibus, quorum fructus est non deo placere, sed gloriam ab hominibus comparare. Non in multiloquio exaudiuntur homines à deo quasi plurimis eum verbis conentur inflectere. Neque enim conciliat eum multiplex orantis sermo; sed pura sinceraque orationis intentio. Bonum est corde semper orare, bonum etiam & sono vocis deum spiritalibus hymnis glorificare, Nihil est sola voce canere sine cordis intentione: sed sicut ait Apostolus, Cantantes in cordibus vestris, hoc est, non solum voce, sed & corde psallentes. Vnde & alibi, Psallam spiritu, psallam & mente. Sicut orationibus regimur, ita psalmorum studiis delectamur. Psallendi enim vtilitas tristia corda consolatur, gratiores mentes facit, fastidiosos oblectat, inertes exuscitat, peccatores ad lamenta inuitat. Nam quanuis dura sint carnalium corda, statim vt psalmi dulcedo insonuerit, ad affectum pietatis animum eorum inflectit. Dum Christianum non vocis modulatio, sed tantum verda diuina, quæ ibi dicuntur debeant commouere: nescio tamen quo pacto modulatione canentis maior nascitur compunctio cordis. Multi enim reperiuntur, qui cantus suauitate commoti sua crimina plangunt, atque ex ea parte magis flectuntur ad lachrymas, ex qua psallentis insonuerit dulcedo suauissima. Oratio in præsenti tantum vita pro remedio peccatorum effunditur: psalmorum autem decantatio perpetuam dei laudem demonstrat in gloriam sempiternã, sicut scriptũ est, Beati qui habitãt in domo tua dñe, in secula seculorum laudabunt te.

Cuius operis ministerium quicunque fideliter intentaque mente exequitur, quodammodo angelis sociatur.

¶De Lectione. Cap.8.

O Rationibus mundamur, lectionibus instruamur, vtrumq; bonum est, si liceat: si non liceat, melius est orare, q̃ legere. Qui vult cũ deo semper esse, frequenter debet orare, frequenter & legere. Nã cũ oramus ipsi, cũ deo loquimur: cũ vero legimus, deus nobiscum loquitur. Omnis profectus ex lectione & meditatiõe procedit. Quæ eñ nescimus, lectione discimus: quæ autem didicimus, meditationibus conseruamus. Geminũ confert donum lectio sanctarum scripturarum, siue quia intellectum mentis erudit, seu q̈ à mũdi vanitatibus abstractum hominem ad amorem dei perducit. Excitati enim sæpe illius sermone, subtrahimur à desiderio vitæ mundanæ, atq; accensi in amore sapientiæ, tanto vana spes mortalitatis huius nobis vilescit, quanto amplius legẽdo spes ęterna claruerit. Geminum est lectionis studium: primum, quomodo scripturæ intelligantur: secundum, qua vtilitate vel dignitate dicantur. Erit enim antea quisq; promptus ad intelligendum quæ legit, sequenter idoneus ad proferendum quæ didicit. Lector strenuus potius ad agendũ quæ legit, q̃ ad sciendum erit prõptissimus. Minor enim pœna est nescire quid appetas, quàm ea quæ noueris, non implere. Sicut enim legendo scire concupiscimus, sic sciendo recta quæ didicimus implere debemus. Lex dei & pręmium habet & pœnã legentibus eam. Præmium his qui eam bene viuendo custodiunt: pœnam vero eis qui eam male viuen-

do contẽmnunt. Omnis qui à præceptis dei diſcedit opere, quoties eadẽ dei præcepta legere vel audire potuerit, corde ſuo reprehenſus cõfunditur, quia id quod non agit memoratur, & teſte conſcientia interius accuſatur. Vnde & Dauid propheta deprecatur dicens, Tunc non cõfundar dum reſpicio in omnia mandata tua. Grauiter nanque vnuſquiſque confunditur, quando mandata dei vel legendo vel audiendo reſpicit, quæ viuendo cõtemnit. Corde enim reprehenditur, dum mandatorum meditatione docetur, quia non impleuit opere, quod diuina didicit iuſsione.

De aſsiduitate legendi. Cap. 9.

NEmo poteſt ſenſum ſcripturę ſanctę cognoſcere, niſi legendi familiaritate, ſicut eſt ſcriptum, Ama illam & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus. Quanto quiſq; magis in ſacris eloquiis aſsiduus fuerit, tanto ex eis vberiorem intelligẽtiam capit, ſicut terra quæ quanto amplius excolitur, tanto vberius fructificat. Quãto amplius ad quamlibet artem homo conſcẽdit, tanto magis ad hominem ars ipſa deſcendit: ſicut in lege ſcribitur, Moyſes aſcendit in montem, & dominus deſcendit. Verũ eſt de otio ſpiritali quòd ille tantum ſecreta diuinorum ſcrutatur mandatorum, qui ab actione terrenæ curæ reuocauerit animum, & ſedula familiaritate ſcripturis ſanctis inhęſerit. Nam ſicut cæcus & videns poteſt quidẽ vterq; ambulare, ſed non conſimili libertate, dum cæcus pergens quo non videt offendat: videns vero offendicula cauet, & quo ſit pergendum agnoſcat: Sic & qui nubilo terrenæ curæ fuſcatur, ſi tentet dei

ſcrutari myſteria non valet,quia caligine curarũ nõ videt. Quod ille tantundem efficere valet, qui ſeſe de exterioribus ſeculi curis abſtrahit,& totum ſe in ſcripturarum meditatione defigit. Quidam habent intelligentiæ ingenium,ſed negligunt lectionis ſtudium,& quod legendo ſcire potuerunt,negligendo contemnunt. Quidam vero amorẽ ſciendi habent, ſed tarditate ſenſus præpediuntur: qui tamẽ aſsidua lectione capiunt quod ingenioſi per deſidiam non nouerunt. Ingenium tardius etſi non per naturam, per aſsiduitatem tamen lectionis augmentatur. Nã quanuis ſenſus hebetudo ſit:frequens tamen lectio intelligentiam adhibet. Sicut qui tardus eſt ad capiendum,pro intentione tamen boni ſtudii prę̨miũ percipit:ita qui prę̨ſtitum ſibi ex deo ingenium intelligentiæ negligit,cõdemnatione reus exiſtit:quia donum quod accepit deſpicit, & per deſidiam delinquit. Quidam dei iudicio donum ſcientiæ quod negligunt accipiunt,vt durius de rebus creditis puniantur. Tardiores autem ideo quod ſcire cupiunt difficiliter inueniunt,vt pro maximo exercitio laboris maximum prę̨mium habeant retributionis.

¶De doctrina ſine gratia. Cap.10.

DOctrina ſine adiuuante gratia, quanuis infundatur auribus, ad cor nunquam deſcendit:foris quidem perſtrepit, ſed interius nihil proficit. Tunc autem dei ſermo infuſus auribus ad cordis vltima peruenit, quãdo dei gratia mẽtem interius vt intelligat tangit. Sicut enim quoſdam flãma charitatis ſuæ deus illuminat vt vitaliter ſapiãt, ita quoſdam frigidos torpenteſquę deſerit, vt ſine ſenſu perſiſtant. Plerique acumine intelligendi vi-

uaces exiſtunt, ſed loquendi inopia anguſtantur. Quidam vero in vtriſq; pollent, quia & ſciendi copiam & dicendi efficaciam habent.

¶De ſuperbis lectoribus. Cap. 11.

PLerique ſcientia accepta ſcripturarum, nõ ad dei gloriam, ſed ad ſuam laudem vtuntur: dum & ipſa ſcientia extolluntur, & ibi peccant vbi peccata mundare debuerunt. Nunquã conſequuntur legendo perfectam ſcientiam arrogantes. Nam quanuis ſapientes in ſuperficie videantur, medullitus tamen veritatis arcana nõ tangunt, quia ſuperbiæ nube præpediuntur. Semper enim ſuperbi legunt, quærunt, & nunquam inueniunt. Diuinæ legis penetralia humilibus & bene ad deum intrantibus patent: prauis autem atque ſuperbis clauduntur. Nam quanuis diuina eloquia in lectione arrogantibus ſint aperta, in myſterio tamen clauſa atque occulta ſunt. Dum ſermo dei fidelibus lux ſit, reprobis autẽ ac ſuperbis quodammodo tenebreſcit: & vnde illi illuminantur, inde iſti excæcantur.

¶De carnalibus lectoribus & hæreticis. Cap. 12.

NEquaquaquam legem intelligit qui carnaliter verba legis percurrit, ſed is qui eam ſenſu interioris intelligentiæ proſpicit. Nam qui ad literam legis intendunt, eius occulta penetrare non poſsunt. Multi enim non intelligendo ſpiritaliter ſcripturas, nec eas recte ſentiendo in hęreſim deuoluti ſunt, atque in multis erroribus defluxerunt. In ſolis fidelibus religata eſt lex (teſtante domino per prophetam) Signa teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis, ne eam aut Iudæus

intelligat:aut hæreticus,quia nõ eſt Chriſti diſcipulus. Vnitatem quippe pacis quã Chriſtus docuit nõ ſequũtur,de qua idem dominus dicit,In hoc cognoſcent omnes,quia mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem inter vos habueritis.Scripturas hæretici ſano ſenſu non ſapiunt,ſed eas ad errorem prauæ intelligẽtiæ ducũt,neq; ſemetipſos earum ſenſibus ſubdunt, ſed eas peruerſe ad errorem proprium pertrahũt. Doctores errorum prauis perſuaſionibus ita per argumenta fradulentiæ illigant auditores ſuos , ut eos quaſi in labyrinthum implicent, à quo exire vix valent.Tanta eſt hæreticorum calliditas, vt falſa veris malaq; bonis permiſceant,ſalutaribusq; rebus plerunq; erroris ſui virus interſerunt,quo facilius poſſint prauitatem peruerſi dogmatis ſub ſpecie perſuadere veritatis.Plerunq; ſub nomine catholicorũ doctorum hæretici ſua dicta conſcribunt, vt indubitanter lecta credantur.Nonnunquã etiam blaſphemias ſuas latẽti dolo in libris noſtrorũ doctorũ inſerũt, doctrinamq; verã adulterando corrũpunt, ſcilicet vel adiiciendo quę impia ſunt,vel auferẽdo quę pia ſunt.Caute meditanda,cautoq; ſenſu probanda ſunt quæ leguntur,vt iuxta apoſtolica monita teneamus quæ recta ſunt,& refutemus quæ contraria veritati exiſtũt:ſicq; in bonis inſtruamur,vt à malis illeſi permaneamus.

¶De libris gentilium. Cap.13.

POetę ideo in libris ſuis Venerẽ impudicã, Martemq; adulterum deum appellare voluerunt , vt perſuaderent mentibus hominum quaſi deum imitari malum,vt dum libidinoſa perſuaſione eorũ flagitia cõfidenter cõmittunt, nõ

quaſi homines peritos, ſed quaſi cœleſtes deos imitari videantur. Ideo prohibetur Chriſtianis figmēta legere poetarum, quia per oblectamenta inaniū fabularum mentem excitant ad incentiua libidinū. Non enim ſolum thura offerendo dęmonibus immolatur, ſed etiam eorum dicta libētius capiendo. Quidam plus meditari delectantur gentiliū dicta propter tumentem & ornatum ſermonem, q̃ ſcripturā ſanctam propter eloquium humile. Sed quid prodeſt in mundanis doctrinis proficere, & inaneſcere in diuinis: caduca ſequi figmenta, & cœleſtia faſtidire myſteria? Cauendi ſunt igitur tales libri, & propter amorem ſanctarum ſcripturarū vitandi. Gentilium dicta exterius verborum eloquentia nitent, interius vacua virtutis ſapientia manent. Eloquia autem ſacra exterius incompta verbis apparent, intrinſecus autem myſteriorum ſapientia fulgent. Vnde & Apoſtolus, Habemus, inquit, theſaurum iſtum in vaſis fictilibus. Sermo quippe dei occultum habet fulgorē ſapientię & veritatis, repoſitum in verborum viliſsimis vaſculis. Ideo libri ſancti ſimplici ſermone conſcripti ſunt, vt nō in ſapiētia verbi, ſed in oſtēſione ſpiritus homines ad fidem perducerētur. Nam ſi dialectici acuminis verſutia, aut rhetoricæ artis eloquentia editi eſsent nequaq̃ putaretͬ fides Chriſti in dei virtute, ſed in eloquentiæ humanę argumētis conſiſtere: nec quenq̃ crederemus ad fidem diuino inſpiramine prouocari, ſed potius verborū caliditate ſeduci. Omnis ſecularis doctrina ſpumantibus verbis reſonans, ac per ſe eloquentiæ tumorem attollens per doctrinā ſimplicem & humilem Chriſti euacuata eſt, ſicut ſcri-

ptũ eſt, Nonne ſtultã fecit deus ſapientiã huius mũ di? Faſtidioſis atq; loquacibus ſcripturæ ſanctę minus propter ſermonẽ ſimplicẽ placent. Gentili enĩ eloquentię cõparata videtur illis indigna. Quod ſi animo humili myſteria eius intendant, confeſtim aduertũt quantũ excelſa ſunt, quæ in illis deſpiciũt. In lectione nõ verba, ſed veritas eſt amanda. Sæpe autem reperitur ſimplicitas veridica, & compoſita falſitas, quæ hominem ſuis erroribus illicit, & per linguæ ornamenta laquæos dulces aſpergit. Nihil aliud agit amor mũdanæ ſciẽtiæ, niſi extollere laudibus hominem. Nam quanto maiora fuerint literaturæ ſtudia, tanto animus arrogantiæ faſtu inflatus maiore intumeſcit iactãtia. Vnde & bene Pſalmiſta ait, Quia non cognoui literaturã, introibo in potẽtias domini. Simplicioribus literis nõ eſt præponendus fucus grammaticæ artis. Meliores ſunt enim communes literæ: quia ſimpliciores, & ad ſolam humilitatem legentium pertinentes: illæ vero nequiores, quia ingerunt hominibus pernitioſam mentis elationem. Meliores eſse grãmaticos q̃ hæreticos. Hæretici enim hauſtum letiferi ſucci hominibus perſuadendo propinant: Grammaticorũ autem doctrina poteſt etiam proficere ad vitã, dum fuerit ad meliores vſus aſsumpta.

¶ De Collatione. Cap. 14.

CVm ſit vtilis ad inſtruendum lectio: adhibita autem collatione maiorem intelligentiam præbet. Melius eſt enim conferre q̃ legere. Collatio autem docibilitatẽ facit. Nam propoſitis interrogationibus cunctatio rerum excluditur, & ſæpe obiectionibus latens veritas approbatur.

Quod enim obscurum aut dubium est, conferẽdo cito perspicitur. Multum prosunt in collatione figuræ. Res enim quæ minus per se aduertuntur, per comparationem rerum facile capiũtur. Nam sæpe sub specie alia spiritales causas scripturę diuinę insinuant, & nisi per aliquam euidentem ostensionẽ vix apparent occulta legis mysteria. Sicut instruere solet collatio, ita contentio destruit. Hæc enim relicto sensu veritatis lites generat, & pugnando verbis etiam in deum blasphemiam ingerit. Inde & hęreses & schismata, quibus subuertitur fides, veritas corrumpitur, scinditur charitas. Contẽtiosorum studium non pro veritate, sed pro appetitu laudis certat: tantaq; est in his peruersitas, vt veritati cedere nesciant, ipsamq; rectam doctrinam euacuare contendant. In disputatione infideliũ cauenda est propositionum artificiosa subtilitas, quæ callidis obiectionibus retia tendit. Ita enim versutis assertionibus prauorum disputatio innodatur, vt recta esse simulent, quæ peruersa persuadent. Lectio memoriæ auxilio eget. Quod si fuerit naturaliter tardior, frequenti tamen meditatione acuitur, ac legendi assiduitate colligitur. Sæpe prolixa lectio longitudinis causa memoriam legentis obliterat. Quod si breuis sit submotoq; libro sententia retractetur in animo: tũc sine labore legitur, & ea quæ lecta sunt recolendo memoria minime excidunt. Acceptabilior est sensibus lectio tacita q̃ aperta. Amplius eñi intellectus instruitur, quando vox legentis quiescit, & sub silentio lingua mouetur. Nam clare legendo & corpus lassatur, & vocis acumen obtunditur.

¶De contemplatione & actione. Cap. 15.

Actiua vita innocentia est operum bonorũ: cõtemplatiua, speculatio supernorum. Illa communis multorũ est, ista vero paucorũ. Actiua vita mundanis rebus bene vtitur, contemplatiua vero mundo renunciãs, soli deo viuere delectatur. Qui prius in actiua vita proficit, ad contemplationem bene cõscendit. Merito enim in ista sustollitur, quia in illa vtilis inuenitur. Quicunq; adhuc temporalem gloriam aut carnalem affectat cõcupiscentiã, à contemplatione prohibetur, vt positus in actualis vitæ operatione purgetur. In ista em̃ prius per exercitium boni operis cuncta exhauriendа sunt vitia, vt in illa iam pura mentis acie ad contemplandum deũ quisq; pertranseat. Et licet cõuersus statim ad contemplationẽ conscendere cupiat, tamen ratione cogitur vt prius in actiuæ vitæ operatione versetur. Exemplum itaque actiuæ vitę de Iacob sume, qui dum ad Rachel, hoc est ad visum principum destinaret, quæ contemplationem significat: Lya illi, hoc est laboriosa vita supponit, quæ actiuã demõstrat. Sicut sepultus ab omni negotio terreno priuatur: ita & contẽplationi vacans ab omni occupatione actuali auertitur. Et sicut ab actuali vita conscẽdentes in cõtemplationis quiete sepeliuntur: ita ab actione seculi recedentes eos vita actiua in se quasi sepeliendo suscipit, ac per hoc vitę mundanę actiua vita, & vitę actiuę contemplatiua sepulcrum est. Viri sancti sicut à secreto contẽplationis egrediũtur ad publicum actionis: ita rursus ab actionis manifesto ad secretum contemplationis intimæ reuertuntur, vt intus deũ laudent vbi

acceperunt: vnde & foris ad eius gloriā operantur. Sicut aquilæ moris est semper oculum in radiū solis infigere, nec deflectere nisi escæ solius obtentu: ita & sancti à cōtemplatione ad actualē vitā interdum reflectuntur, cōsiderantes illa summa sic esse vtilia, vt tamen ista humilia sint paululum nostræ indigentiæ necessaria. In actiuæ vitę genere humana intentio perseueranter incedit, in cōtemplatione autē sese per interualla resumit, qa diuturnitate contemplandi lassatur. Visio animaliū in Ezechiele, quę ibāt & nō reuertebātur, pertinet ad vitę actiuæ perseuerantiam: & iterum ea animalia quę ibāt & reuertebantur, pertinēt ad contemplatiuæ vitæ mensuram, in qua dum quisq; intenderit, sua reuerberatus infirmitate reflectitur, atq; iterum renouata intentione ad ea vnde descēderat rursus erigitur. Quod fieri in actiua vita non potest, de qua si quisq; deflectat vel ad modicum, statim vitiorum excipitur fluxu. Oculus dexter scandalizans quem euelli dominus pręcepit, vita contēplatiua est. Duo oculi in facie, actiua vita & contemplatiua in homine. Qui igitur per contemplationem ceciderit in errorem, melius est si euellat contemplationis oculum, seruans sibi vnum vitæ actualis obtutum, vt sit vtilius illi per simplicem actionē ire ad vitam, q̃ per contemplationis errorem mitti in gehēnam. Sæpe mens ad summa ab imis erigitur, & sæpe à summis ad infima pondere carnis inclinata reflectitur. Multos deus ex carnalibus sua gratia visitat, & ad contemplationis fastigium eleuat. Multosq; à contemplatione iusto iudicio deserit, & lapsos in terrenis operibus derelinquit.

¶ De contemptoribus mundi. Cap. 16.

EA quę seculi amatorib⁹ chara sunt, sancti velut aduersa refugiunt: plusq; aduersitatibus mundi gaudent q̃ prosperitatibus delectentur. Alienos esse à deo, quibus hoc seculũ ad omne commodum prosperatur. Seruis autem dei cuncta huius mundi cõtraria sunt, vt dum ista aduersa sentiunt, ad cœleste desiderium ardentius excitentur. Magna apud deum refulget gratia, qui huic mundo contemptibilis fuerit. Nam reuera necesse est vt quem mundus odit, diligatur à deo. Sanctos viros in hoc seculo legimus peregrinos esse & hospites. Vnde & reprehenditur Petrus quod tabernaculum in monte fieri cogitauit, quia sanctis in hoc mundo tabernaculum non est, quibus patria & domus in cœlo est. Sancti viri ideo contemnere cupiunt mundum, & motum mentis ad superna reuocare, vt ibi se recolligant vnde defluxerunt, & inde se subtrahant vbi dispersi sunt. Iusti qui rebus honoribusq; ac vitæ blandimentis renunciant: proinde se ab omni terrena possessione mortificant, vt deo viuant: ideoq; seculi huius blanditias calcant, vt validiores ad vitam illam de huius vitæ mortificatione consurgant. Cuncta quippe tẽporalia quasi herbæ virentes arescunt & transeunt: ideoque & pro æternis rebus, quæ nunquã arescunt, recte ista dei seruus contemnit, quia in eis stabilitatẽ nõ aspicit. Qui post enunciationem mundi ad supernam patriã sanctis desideriis inhiat, ab hac terrena intẽtione quasi quibusdam pennis subleuatus erigitur, & in quo lapsus erat, per gemitum cõspicit: & vbi peruenerit, cum gaudio magno intendit. Qui vero

à contemplationis requie reflexus, in curis huius se culi incidit: si ad memoriam sui reuertatur, protinus ingemiscit: quantumque fuerint tranquilla quę perdidit, & q̃ confusa sint in quibus cecidit, ex ipsa laboris sui difficultate cognoscit. Quid eñ in hac vita laboriosius quàm terrenis desideriis æstuare? aut quid hic securius, quam huius seculi nihil appetere? Qui enim hunc mundum diligunt, turbulentis eius curis & solicitudinibus conturbantur. Qui autem eum odiunt nec sequuntur, internæ quietis trãquillitate fruentes, futuræ pacis requiem, quam illic expectant, hic quodammodo habere iam inchoant.

¶De Sanctis qui se à consortio seculi separant. Cap.17.

SAncti viri funditus seculo renunciantes, ita huic mundo moriuntur, vt soli deo viuere delectentur: quantoq; ab huius seculi conuersatione se subtrahunt, tanto internæ mentis acie præsentiam dei & angelicæ societatis frequentiam contemplantur. Malorum tam praua sunt opera manifesta, vt hi qui supernam patriam desiderant, non solum mores eorum, sed & consortia fugiant. Quidam etiam corporaliter separari desiderant ab iniquis, vt eorũ non inuoluantur delictis. Nonnulli etsi non corporali discessu, spiritali tamen ab eis intentione recedunt: qui etsi communes sunt conuersatione, discreti tamen sunt corde vel opere. Et licet sæpe in medio carnalium vitam deus protegat electorum, tamen satis rarũ est quisque inter seculi voluptates positus à vitiis maneat illibatus, in quibus & si nõ cito implicetur, aliquã-

do tamen attrahitur. Neq; enim diu tutus esse poterit qui periculo proximus fuerit. Via sine offendiculo, vita monachi sine cupiditatis & timoris impedimẽto. Dũ enim quisq; à cõsortio mũdi abstrahitur, nec cupiditas eum obligat consentiẽtem, nec cruciat sentientem. Bonum est corporaliter remotum esse à mundo, sed multo est melius voluntate: vtrunque vero perfecte. Ille ergo perfectus est, qui huic seculo & corpore & corde discretus est. Onager vt ait Iob contemnit ciuitatẽ, & monachus cõmunem secularium ciuiũ conuersationẽ. Hi aduersa vitę nostrę appetunt, prospera contemnunt, vt dum ab eis hęc vita despicitur, futura inueniatur.

¶De præceptis altioribus monachorum. Cap. 18.

ALia sunt præcepta quę dantur fidelibus cõmunem vitam in seculo agentibus, atq; alia seculo huic renunciantibus. Illis enim dicitur vt sua omnia bona gerant, istis vt sua omnia derelinquant. Illi præceptis generalibus astringuntur: isti præcepta generalia perfectius viuendo trãscendunt. Ad perfectum non sufficit nisi vt abnegatis omnibus suis etiam seipsum quisq; abneget. Sed quid est seipsum abnegare, nisi volũtatib⁹ propriis renũciare? vt qui superbus erat, sit humilis: qui iracundus, esse studeat mansuetus. Nã si ita quisq; renunciet quæ possidet omnibus, vt suis non renunciet moribus, non est Christi discipulus. Qui enim renunciat omnibus rebus suis, sua abnegat: qui vero renunciat moribus pravis, semetipsum scilicet abnegat. Vnde & dominus, Qui vult, inquit, post me venire, abneget semetipsum.

¶De profeſsione monachorum. Cap.19.

QVi non rigida intentione monachi profeſſionē ſectantur, quāto ſuperni amoris propoſitū diſſolute appetunt, tanto procliuius ad mundi amorem denuo reducūtur. Nam profeſſio non perfecta pręſentis vitę repetit deſideria: in quibus etſi nondū monachus alliget opere, iam tamen alligat cogitationis amore. Lōge quippe à deo eſt animus, cui hęc adhuc vita dulcis eſt. Iſte enim quid de ſupernis appetat, quidve de infimis fugiat, neſcit. Nam ſicut ſcriptum eſt, Qui apponit ſcientiam, apponit & dolorem. Quantū enim quiſq; potuerit ſuperna ſcire quę appetat, tanto de infimis acrius quibus inhæret, dolere debet. Propter hoc enī & Iacobus apoſtolus dicit, Miſeri eſtote, lugete & plorate. riſus veſter in luctū conuertatur, & gaudiū in mœrorē. Hinc etiā domin⁹, Beati, inquit, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Et rurſum, Vę vobis qui ridetis, quoniam flebitis. Qui ad hoc cōuerſionem ſanctitatis prætendit, vt aliis quandoq; pręeſſe deſideret, iſte nō diſcipulus Chriſti ſed prauitatis ſectator exiſtit, quia non pro deo, ſed pro ſeculi honore portare ſtudet crucis Chriſti laborem.

¶De humilitate monachi vel opere. Cap.20.

SVmma virtus monachi humilitas, ſummū vitium eius ſuperbia eſt. Tunc autē ſe quiſq; monachum iudicet, quando ſe minimū exiſtimauerit, etiā cum maiora virtutum opera geſſerit. Qui mundū deſerunt, & tamen virtutes præceptorū ſine cordis humilitate ſequuntur: iſti quaſi de excelſo grauius corruūt, quia deterius per virtutem elationem deiiciuntur, q̃ per vitia prolabi po-

tuerunt. Omnis dei ſeruus de ſuis meritis non debet extolli, dum poſse videat ex inferioribus ſibi prę latiores alios fieri. Nouerit autem omnis ſanctus ſe alterius non præponere ſanctitati. Semper enim conſcientia ſerui dei humilis eſse debet, & triſtis, ſcilicet vt per humilitatem nõ ſuperbiat, & per vtilem mœrorem cor ad laſciuiam non diſsoluat. Dei ſeruus dum bonum aliquod opus agit, vtrum ei ad boni remuneratioñe pertineat quæ facit, incertus eſt, ne forte diſcuſsione cœleſtis iudicis reus penſetur, & in his quæ dei ſunt negligẽter aut ſupbe aliquid operaſse inueniatur. Ideoq́ue pro hoc ipſo triſtis mœrensq́ue efficitur, atque indeſinenter turbatur: reminiſcens proculdubio ſcriptum eſse, Maledictus qui facit opus domini negligenter. Nã veraciter condemnamur, ſi per torporem ea quæ bona ſunt agimus. Dei ſeruum ſine intermiſsione legere, orare, & operari oportet, ne forte mentem ocio deditam ſpiritus fornicationis ſubripiat. Cedit enim labori voluptas: animum autem vacantem eito præoccupat. Contuere Salomonem per otium multis fornicationibus inuolutum, & per fornicationis vitium vſq; in idolatriam lapſum.

¶De Monachis quæ curis ſeculi occupantur Cap. 21.

HI qui pro dei timore ſeculo renunciant, & tamen curis rerum familiarium implicantur: quanto ſe rerum ſtudiis occupant, tanto à charitate diuina ſeipſos ſeparant. Qui ſimul & terrenis parere curis & diuinis exercere ſtudent, vtrumque complectere ſimul non valent. Nam duas curas pariter ineſse pectori humano non poſse,

& duobus seruientem dominis vtrisque placere dif ficile esse. Nisi prius à secretioribus cordis expellatur importuna secularium multitudo curarum, anima, quæ intrinsecus iacet, nequaquam resurgit. Nã dum se per innumeras seculi cogitationes spargit, ad considerationẽ sui se nullatenus colligit. Arguitur eorum tepor qui deo vacare volentes, & mundo renunciant, & curas proprias aspernantur: sed dum propinquorũ vtilitates procurant, à dei amore se separant. Vir spiritalis ita prodesse debet suæ propinquitati, vt dum illis gratiam carnis præstare studet, ipse à spiritali proposito nequaquam declinet. Multi enim monachorum amore parentum non solum terrenis curis, sed etiam forensibus iurgiis inuoluuntur, & pro suorum temporali salute suas animas perdiderunt. Interdum ordinata discretio est, dũ negatur proximo quod præstatur extraneo, vt noueris non prohiberi pietatis officium, sed negari carnalitatis affectum. Parentibus enim carnaliter præstatur quod extraneis pie impenditur. Sicut nostra nobis non odienda est anima, sed eius carnales affectus odio habere debemus: ita nec parentes odio à nobis habendi sunt, sed eorum impedimenta quæ nos ab itinere recto præpediunt: dum tamen dominus ita præcipit à nobis parentes odire, sicut & animas nostras. Figuram sanctorum virorum renunciantium seculo vaccas designasse allophilorũ arcam dei gestantes. Nam sicut illæ pignorum affectibus à recto itinere minime digressę sunt, ita & vir sanctus mundo renuncians parẽtelæ obtentu non debet à bono impediri proposito.

¶ De his qui à deo mundi amore præpediuntur. Cap. 22.

MVlti cupiunt conuolare ad gratiam dei, sed timent carere oblectamento mundi. Prouocat quidē eos amor Christi, sed reuocat cupiditas seculi. Qui proinde obliuiscūtur voti, quia capiūtur illecebris vanitatis. Quæcunq; mens procellis mundi huius inuolueris, lignū conscende crucis, vt a mari id est tempestate huius seculi libereris. Nam nullus te à lacu mortis humanæ saluabit, nisi Christus eruerit. Qui seculo renunciare disposuit, trāsgressionis reatu astringitur, si votū mutauerit. Atrociter em̄ in discussione diuini iudicii arguēdi sunt, qui quod professione spopōderāt, implere opere contēpserunt. Mirabiliter cōparatur similitudo à voluptatibus mundi conanti redire ad deum, retinentibus eum cupiditatibus seculi, ei qui dormitās exurgere conatur & sopore somni deprimitur. Ille enim ad bonum nouit redire, & voluptatum fascibus nō irretitur. Iste melius eligit vigilare, sed soporis torpore tenetur. A bono in deterius lapsos supra carbones frigidos fieri nigriores, quia ꝑ torporem mentis ab igne charitatis dei extincti sunt, & per mundi appetitum à luce supernę illuminationis priuati nigredine peccatorum fuscātur. Quidā intentionē bonæ operationis metu extingunt inopiæ, nec permittūtur infirma mēte desiderata perficere, & cum indigere in mundo metuūt, à gloria superna semetipsos abscindunt. Multis cōsiliorum argumentis insidiatur eis diabolus in acquirendo plurima, qui in paucis & modicis nouerant esse contēti. Opponit igitur in eorum mētes futuras filiorum

egestates persuadet habere plura, vnde sibi egenisq; sufficiat, quatenus his blandimentis intentionem bonæ deuotionis subuertat, atque in terrenis lucris deceptam mentem reducat. Multis argumentis insidiatur diabolus eis qui renunciant seculo, vt eius se iterum amori substernant. Grauius autẽ illos in concupiscentiis seculi ferit, quos post renunciationẽ ad mundi amorem reduxerit. Et maxime per cenodoxiam subiicit sibi diabolus monachum, vt quem per seculi amorẽ retinere non potuit, ab humilitatis culmine subtrahat, & superbiæ tumore sibi subditũ faciat. Dei seruus semper fallentis diaboli præuidere debet insidias, & magis in bonis operib⁹ cordis debet adhibere cautelam, ne per vanam gloriam perdat semetipsum ac pereat, cunctaque bona amittat quæ recte agendo obtinuerat.

¶De Iactantia. Cap. 23.

TAm in factis q̃ in dictis cauenda est iactantia, flenda tñ est ruina qua sibi quisq; magis q̃ deo placere, & laudẽ ab hoĩbus cõparare studeat. Vanus & erroris est animus plenus, famam appetere, & ad capiẽdam terrenam laudem studiũ dare. Circunspice temetipsum homo, nihilq; tibi arroges de his quę in te sunt pręter peccatũ. Non declinat ad dexteram, qui non sibi, sed deo tribuit bona quę agit: neq; ad sinistram se vertit, qui de diuina indulgentia peccandi licentiam non præsumit. Hoc est quod propheta ait, Hæc via ambulate in ea, neque ad dexteram neq; ad sinistram declinantes. Verum est quod natura expetit delectari in laudibus: sed tunc recte si in deo non in se quisq; laudetur, sicut scriptum est, In domino laudabitur anima mea.

Sæpe vanam gloriam contemnendo, in aliud genus elationis inciditur, dum in se quisque gloriatur pro eo quod contemnat ab hominibus laudē. Quibusdam concessum est tantumdem bene agere & fructum boni operis non habere, quod ipsi sibi auferunt per studium humanę iactantiæ. Semper suā aspiciant fœditatem, qui vanæ gloriæ fauores diligunt, & perdidisse bonum opus doleant, quod pro humana ostentatione fecerunt. Amator vanæ glorię vnde possit semper laudari agere nō quiescit, & subinde illi vires vanitatis prauus appetitus auget. Boni operis inchoatio nō debet citius palam ad hominum cognitionem venire: ne dum boni inchoatio humanis oculis reseratur, à virtute perfectionis inanescat intentio sanctitatis. Ante maturitatis enī tempus messes florentes cito pereunt, germinaque inutilia fiunt. Virtutes sanctorum per ostentationis appetitum dominio dęmonum immundorum subiiciuntur, sicut Ezechias rex qui diuitias suas Chaldæis per iactantiam prodidit, & propterea perituras per prophetam audiuit, vt significaret dei seruū virtutes suas dū vanæ gloriæ studio prodiderit, statim dæmones suorum operum dominos facere, sicut ille per ostētationem Chaldæos rerum suarum dominos fecit. Optima est illa discretio, vt & nota sint opera nostra ad dei agēdam gloriam, & occulta pro elatione vitanda humana. Ille autē debet publicare bonū quod ait, qui perfecta humilitate fundatus, nulla iam elatione cōtingitur. Nam is qui se intelligit adhuc amore laudis pulsari, facta bona in occulto agat, ne forte quod egerit perdat. Interdum viri sancti dum cupiunt funditus suam mutabilita-

tem corrigere, aliquando tumore tanguntur elationis suæ conscii actionis iustitię; sed ab huius subreptionis malo humilitatis compunctione purgantur. Viri sancti nonnunquam quosdam de se audientes instruuut, & tamen in his alta se consideratione custodiunt, ne dum alios à terrena intentione erigunt, ipsi in terrenæ laudis appetitu demergantur. Quidam per incautam virtutum iactantiam relabuntur ad vitia, & quidam dum vitiorũ impulsum frequenter plangunt, de ipsa infirmitate per humilitatem validius conualescunt. Plerunque vtile est arrogantibus deseri à deo: quatenus suæ infirmitatis conscii ad humilitatem redeant, & humiles post casum existant. Nonnulli falsa opinione arrogantiæ se esse perfectos existimant, dum non sint qui obortis tentationibus innotescant. Tanto quisq; sit veritati vicinior, quanto se esse longius ab ea fuerit arbitratus. Hoc enim humilitatis est, quæ deo hominem iungit. Cęterum hominum iactantia oculos, quibus deus videri poterat, claudit. Sicut solis radius dum conspicitur, acies oculi hebetatur: sic & qui immoderate altiora se scrutatur, ab intentione veri obtunditur. Sicut aquila ex alto ad escas collabitur: sic homo de alto bonæ cõuersationis per carnalem appetitum ad inferiora demergitur.

¶De Hypocrisi. Cap. 24.

HYpocrita verba sanctorum habet, vitam nõ habet: & quos per sermonem doctrinæ genuerit, nõ fouet exẽplis sed deserit: qa quos verbo ædificat, vita & moribus destruit. Hypocritæ simulatores dicuntur, qui iusti nõ esse quærunt,

ſed tantum videri cupiunt. Hi mala agunt, & bona profitentur. Per oſtentationem quippe boni apparent:per actionē vero mali exiſtunt. Omnia poſsūt à ſimplicibus vitia perpetrari, ſimulatio vero & hypocriſis non committitur,niſi à male aſtutis per calliditatem valentibus vitia ſub ſpecie virtutum celare,& non veram ſanctitatem obiicere. Sancti nō ſolum gloriam ſupra modum ſuum omnino non appetunt:ſed etiam hoc ipſum videri refugiunt, quod eſse meruerunt.Hypocritæ autem malitiæ ſuæ occulta tegentes ante oculos hominum quadam innocentiæ ſanctitate ſe veſtiunt vt venerentur. Quibus bene diuina voce dicitur, Væ vobis hypocritæ quia ſimiles facti eſtis ſepulcris dealbatis, quæ foris quidem apparēt hominibus ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſsibus mortuorū.Ita & vos quidem foris apparetis hominibus iuſti,intus vero pleni eſtis auaritia & iniquitate. Dupliciter damnantur hypocritæ, ſiue pro occulta iniquitate, ſiue pro operta ſimulatione.Ex illo enim condemnātur , quia iniqui ſunt, ex iſto, quia oſtendunt quod non ſunt.Non ſemper latent hypocritæ:nā etſi in principio ſui quidam nō pateant,prius tamē q̃ vita eorum finiatur quàm ſimulate vixerint deteguntur. Omne enim ſincerum permanet.Nam quę ſimulata ſunt diuturna eſse nō poſsunt.Non eorum deſperāda eſt ſalus, qui adhuc aliquid terrenum ſapiunt dum poſsint & in occultis agere vnde iuſtificentur. Hi enim meliores ſunt hypocritis,eo quod mali ſint in aperto, & in occulto boni.Hypocritæ vero in occulto mali ſunt, & bonos ſe palam oſtendunt.Hypocritam iuſtus arguere prohibetur,ne deterior caſtigatus exiſtat (dicēte

Salomone,)Noli arguere derisorem ne oderit te.

¶De Inuidia. Cap.25.

Liuor alieni boni suũ punit auctorem. Nam vnde bonus proficit,inde inuidus contabescit.Homines praue viuẽtes sicut de bonorum lapsibus gratulantur,ita de eorum recte factis boniq; perseuerantia confunduntur.Inuidus membrum est diaboli,cuius inuidia mors introiuit in orbem terrarum.Sicut & superbus membrum est diaboli,de quo scriptum est, Omne sublime videt. Et ipse est rex super omnes filios superbiæ. Nulla est virtus quæ non habeat cõtrarium inuidiæ malum. Sola miseria caret inuidia, quia nemo inuidet misero,cui reuera nõ liuor obiicitur,sed sola misericordia adhibetur.Multi & bonos imitari volunt,& de bonorũ profectibus inuidię liuore tabescunt.Quo fit vt nec illi corrigantur à malo suo : sed per inuidentiam deteriorẽtur,& bonos à recto studio quãtum in ipsis est, si potuerint deprauare conentur. Quando malos boni proficere vident, non scandalizentur:sed quem sint finem habituri maxime cogitent. Hoc omnis inuidus alienis virtutibus præstat,quod beato Iob Sathan pręstitit.Nã dum ęmulatur prosperitatibus commouit aduersa. Sed dum credidit eum diabolus posse prosternere, inde eius aucta sunt merita,atq; inde claruerunt probabiliora patientiæ documenta. Ita requirunt inuidi aditũ malæ famæ,per quam bonorum vitam maculent; sicut quærebãt ostium Sodomitæ,quo domũ Loth nocituri introirent. Illi vero cęcitate erroris percussi parietes videbant,ostiũ non inueniebant. Nõ aliter inuidi videndo velut parietem virtutes disi-

mulant,vitia vero perquirunt,per quæ eorum con scientiam vrant.

De Simulatione. Cap.26.

FRaudulentiæ genus in modũ pharetrę subtiliter insidiarum sagittas celat, vt falsam faciat securitatem,decipiatq; callide eum contra quem molitur occulte. Cauendus est inimicus qui manifestus est,sed magis ille qui videri non potest.Facile eñ vincimus quæ videmus,quę autẽ nõ videmus difficile à nobis expellimus.Raro nocetur homo ab extraneis,si sui eũ non lędant. Magis eñ insidiis nostrorũ q̃ aliorũ periclitamur.Latent sæpe venena circumlita melle verborũ. Et tandiu deceptor bonitatẽ simulat,quousq; fallendo decipiat.

De Odio. Cap.27.

NOn homines sed vitia odio habenda sunt. Flebiliter autem deplorandi sunt, qui odio in fratrem tabescunt, & contra alios perniciosum animi dolum seruant.A regno enim dei se separant,qui semetipsos à charitate dissociãt. Sicut mater ecclesia praue ab hominibus hæreticis premitur,sed tamen eos venientes ad se benigna charitate amplectitur: ita & singuli nostrum quoscũq; inimicos sustinemus, reuertẽtes materna imitatiõe amplecti statim debemus. Cito est ignoscendum cuiq̃ dum veniã postulat.Nõ posse peccata dimitti ei qui in se peccandi debita nõ dimittit. Formã eñ nobis indulgentiæ deus ex merito conditionis nostræ imposuit,dum ita orare nos præcepit,Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.Iustum est enim dei iudicium,tantumq; peccatori à se indulgeri ostendit, quantũ al-

terutro vnusquisq; in se offenso indulget. Quidam de suis fidentes meritis pigre in se delinquentibus veniam præstant, sed nihil proficit esse illibatum à culpa, qui non est paratus ad veniam: dum potius hęc magna sit culpa, quando tardius relaxātur fraterna delicta. Qui fratrem sibi tardius reconciliat, deum sibi tardius placat. Frustra enim propitiari sibi deum quærit, qui cito placari in proximum negligit.

¶De Dilectione. Cap. 28.

DVo sunt erga dilectionem proximi conseruanda, vnum ne malum quis inferat, alterũ vt bonum intẽdat. Primũ, vt caueat lædere: sequenter vt discat præstare. Amicitia est animorũ societas. Hęc quippe à duobus incipit. Nam minus quàm inter duos dilectio esse non poterit. Antiqui enim dixerunt de societate duorum, vnum esse animam in duobus corporibus propter vim scilicet amoris, sicut in Actibus apostolorum legimus, Erat illis cor vnum & anima vna: non quia multa corpora vnam habebant animam, sed quia vinculo & igne charitatis cõiuncti, vnum omnes generaliter sine dissensione sapiebant. Amicitia & prosperas res dulciores esse facit, & aduersas cõmunione temperat, leuioresq; reddit: quia dũ in tribulatiõe amici consolatio adiungitur, nec frangitur animus nec cadere patit̃. Tũc vere amicus amatur, si nõ pro se sed pro deo ametur. Qui vero pro se amicũ diligit insipienter eum amplectitur. Multũ in terra diuersus est, qui carnaliter hominem moriturum plus diligit, quàm oportet. Qui enim intemperanter amicũ amat, pro se magis illum q̃ pro deo amat. Quã-

tum ergo bonus est qui pro deo fratrem diligit,tan tum pernitiosus qui eum pro seipso amplectitur. Plerunq; diligit in alio homo quod odit in se,vtpo te in infantibus. Amamus enim quandam eorum ignauiam,& tamen odimus,quia ignaui esse nolumus. Sic lapides, equos, & cætera quælibet diligimus,sed tamē nolumus hoc esse,etiā si possumus.

¶ De fictis amicis. Cap.29.

C Ito per aduersa fraudulentus patet amicus: Nam in prosperitate incerta est amicitia: nec scitur vtrum persona an fœlicitas diligatur. Sæpe per simulationem amicitia colitur, vt qui non potuit aperte decipere, decipiat fraudulenter. Tunc quisque magis fit pietati iustitięque diuinæ contrarius,quando despicit amicum aliqua aduersitate percussum. Qua in re & sibi occasionem mercedis tollit, & erga percussionem proximi crudelis existit: veluti actum est inter Lazarū vlcerosum,diuitemque superbum. Per aduersa igitur & prospera comprobatur,si vtique vere diligatur deus & proximus:quia dum aduersa procedunt, amicus fraudulentus detegitur: statimq; despicit quem se diligere simulauit. Amicitia certa nulla vi excluditur,nullo tempore aboletur. Vbicunque enim se verterit tempus,illa firma est. Rari sunt amici, qui vsque in finem existant chari. Nam multos à charitate aut aduersitas temporis, aut contentio quælibet actionis auertit. Sępe per honores quorundam mutantur & mores:& quos ante conglutinatos charitate habuerunt,postquam ad culmen honoris venerint,amicos habere despiciunt.

¶De Amicitia munere orta. Cap.30.

I Nter veros amicos amicitia ex beneuolentia oritur, inter fictos beneficio adiungitur. Non sunt fideles in amicitia, quos munus non gratia copulat. Nam cito deserunt nisi semper acceperint. Dilectio enim quæ munere glutinatur, eodem suspenso dissoluitur. Illa vero est amicitia quę nihil quærit ex rebus amici, nisi solam beneuolentiam, scilicet vt gratis amet amantem. Plerunq; amicitia ex necessitate vel indigentia nascitur, vt sit per quem quisque quod desiderat consequatur. Ille autem eam veraciter quęrit, qui nihil egendo eam appetit. Nam illa ex inopia breuis est & fucata, ista pura atq; perpetua.

¶De Concordia malorum. Cap.31.

A Micitia in rebus tantum bonis habenda est. Nam qui ea in malo vtuntur, non sibi amici sed inimici existunt. Concordiam malorum contrariam esse bonorum. Et sicut optandum est vt boni pacem habeant inuicem, sic optandum est vt mali inuicem sint discordes. Vnanimitatem quippe malorum bonorum esse contrariam Paulus apostolus approbat, qui malos cõtra se diuidit, quos in necẽ suã cõcordasse cõspexit. Inde & in lege, mare rubrum, hoc est concordia malorum hominum diuiditur, vt electorum via tendens ad beatitudinem non impediatur. Impeditur autẽ iter bonorũ, si mare, hoc est vnitas nõ diuidatur iniquorũ.

¶De correptione fraterna. Cap.32.

N On debet vitia aliena corripere, qui adhuc vitiorum cõtagionibus seruit. Improbũ est enim arguere quenquã in alio, quod adhuc

deprehendit in semetipso. Qui veraciter fraternam vult corripere ac sanare infirmitatē, talem se præstare fraternæ vtilitati studeat, vt eum quem corripere cupit humili corde admoneat, & hoc faciens ex compaßione quasi communis periculi, ne forte & ipse subiiciatur tentationi. Sicut viri spirituales alieni peccati emendationem expectant: ita proterui delinquentibus deridendo insultant, & quantum in ipsis est eos insanabiles putant, nec inclināt cor ad compatiendi misericordiam, sed superbiētes detestantur atque blasphemant. Nonnunquam accidit vt intra amicos aliqua redargutiōis enutrita discordia, maiorem postea charitatem parturiat: vtpote dum corriguntur ea quæ displicere in amico videntur, & hoc quidem primum non sine quadam emulatione admonitus suscipit, sed correptus post modum gratias agit. At contra multi pro parua læsione vim charitatis rescindunt, & ab amore dilectionis sese perenniter retrahūt. Pleriq; correptionem suam officium charitatis existimāt. Pleriq; vero hocipsum quod ex charitate corripiuntur ad iniuriæ contumeliam trahunt. Vnde euenit vt ex eo deteriores efficiantur, per quod emendari obediendo potuerūt. Salubriter accipiūt iusti quotiēs de suis excesibus arguūtur. Superflua autē est humilitas eorū, qui se gessisse accusant quæ non admiserunt. Qui vero sine arrogātia bona facta sua pronūtiat, proculdubio nequaquā peccat. Est quorundā excusatio peruersorum, qui dum pro suis facinoribus arguūtur, verba iustorū pro censura declināda abiiciunt, seruātes se diuino iudicio quo puniendi sunt durius dum temporaliter contemnunt iudicari sese

ab hominibus. Iniquis molesta est veritas & amara disciplina iustitiæ : nec delectantur nisi placentiā propriæ imbecillitatis, iniustitiæ fœcundi, & steriles veritati, cæci ad contuendam lucem, & oculati ad tenebrarum aspiciendum errorem. Corda reproborũ lubrica sunt ad malum consentiendum & fluxa, ad bonum vero consentiendum durissima. Probat Salomon, & iusti emendationem correpti, & stulti obstinationem admoniti dicẽs, Doce iustum & festinabit accipere. De stulto autem ait, Qui erudit derisorem, ipse sibi facit iniuriam. Nonnullos tantæ esse prauitatis homines, qui dum ipsi à malo corrigi negligunt, corripientium vitam falsa criminatione detractant, & ad sui sceleris solatium vsurpant, si vel falsò compererint quod ad infamiam bonorum obiiciant: sicut est illud ex Salomone, Bona in malum cõuertit impius, & in electis imponit maculam. Vę autem illi qui & suā renuit vitam corrigere, & bonorum non desinit detrahere famæ. Pleriq; mali similes sibi in malũ defendunt, & patrocinio suo prauos cõtra correptionem bonorum suscipiũt, ne vnde displicent emendentur, adiicientes in se aliena delicta, vt non tantum de suis malis, sed etiam de aliorũ facinoribus puniantur, quorum peccata defendunt.

¶De prępositis ecclesiæ. Cap. 33.

VIr ecclesiasticus & crucifigi mũdo per mortificationem propriæ carnis debet: & dispensationẽ ecclesiastici ordinis, si ex dei voluntate peruenerit, nolens quidẽ sed humilis gubernādam suscipiat. Multis intercipit Sathanas fraudibus eos q̨ vitæ & sensus vtilitate præstātes ꝑesse &

prodeſse aliis nolunt: & dum eis regimẽ animarũ imponitur renuunt,conſultius arbitrantes otioſam vitam agere,q̃ lucris animarum inſiſtere. Quod ta men decepti agunt per argumentum diaboli fallen tis eos per ſpeciem boni,vt dum illos à paſtorali of ficio retrahit,nequaq̃ proficiant,qui eorum verbis atq; exemplis inſtrui poterant. Sancti viri nequaq̃ occupationum ſecularium curas appetunt, ſed oc- culto ordine ſibi ſuperimpoſitas gemunt. Et q̃uis illas per meliorem intentionem fugiãt, tamen per ſubditam mentem portant. Quas quidem ſummo- pere ſi liceat vitare feſtinant, ſed timentes occulta diſpenſatione dei ſuſcipiunt quod refugiunt, exer- cent quod vitare noſcuntur. Intrant enim ad cor, & ibi cõſulunt quid velit occulta voluntas dei: ſe- ſeque ſubditos debere eſse ſummis ordinationibus cognoſcentes humiliant ceruicem cordis iugo di- uinę diſpenſationis.

¶De indignis præpoſitis. Cap. 34.

NOn ſunt promouendi ad regimen eccleſię qui adhuc vitiis ſubiacent. Hinc eſt ꝙ præ- ceptũ eſt Dauid, non ædificare viſibile tem plum,quia ſanguinum vir, id eſt, belli frequentia il li eſset. Qua figura illi ſpiritaliter admonentur,qui vitiorum adhuc corruptioni ſunt dediti,ne templũ ædificent:hoc eſt,eccleſiam docere ne præſumant. Nõ debet honoris ducatũ ſuſcipere,qui neſcit ſub- iectis tramite vitæ melioris præire. Neq; eñ quiſq̃ ad hoc tantum præficitur,vt ſubditorũ culpas cor- rigat,& ipſe vitiis ſeruiat. Qui non ſe dignũ ad epi ſcopatum exiſtimat,locum eius qui dignus eſt non præoccupet. Nam tam ſanctũ eſt ſacerdotii nomẽ,

vt nulla vitiorum nota maculari se sinat. Grauius enim condẽnabitur, qui indignus suscipit quod nõ meretur. Qui regimen sacerdotii contendit appetere: ante in se discutiat, si vita honori sit congrua: quod si non discrepat, humiliter ad id ad quod vocatur, accedat. Reatum quippe culpę geminat, si quisquam cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. Heu me miserum inexplicabilibus nodis astrictum. Si enim susceptum regimẽ ecclesiastici ordinis retineam, criminis conscius timore cõcutior: si vero deseram, ne deterior sit culpa susceptum gregẽ relinquere amplius formido: vndiq; miser metuo, & in tanto rei discrimine quod sequar, ignoro. Vniuscuiusq; casus tãto maioris est criminis, quanto & prius q̃ caderet erat virtutis. Pręcedentiũ nãq; magnitudo virtutum; crescit ad cumulum sequentium delictorũ. Pleriq; sacerdotes suæ magis vtilitatis causa q̃ gregis pręesse desiderant: nec vt prosint pręsules fieri cupiunt, sed magis vt diuites fiant & honorentur. Suscipiunt enim sublimitatis culmen non pro pastorali regimine, sed pro solius honoris ambitione: atq; abiecto opere dignitatis, solam nominis appetunt dignitatem. Dum mali sacerdotes deo ignorante non fiant, tamen ignorantur à deo: ipso per prophetam testante, Principes extiterunt, sed nõ cognoui: sed hoc nescire dei, reprobare est.

¶De indoctis præpositis. Cap. 35.

Sicut iniqui & peccatores ministeriũ sacerdotale assequi prohibẽtur: ita indocti & imperiti à tali officio retrahuntur. Illi eñ exẽplis suis vitam bonorum corrumpũt: isti vero sua ignauia iniquos corrigere nesciunt. Quomodo do

cere poterũt,quod ipsi non didicerunt? Desinat locum docendi suscipere,qui nescit docere. Ignorantia quippe præsulum, vitæ non congruit subiectorũ. Cæcus enim si cæco ducatum præbuerit,ambo in foueam cadunt. Sacerdotes indoctos per Esaiam prophetam dominus improbat dicens, Ipsi,inquit, pastores ignorabant intelligentiam. Et iterum,Speculatores cæci omnes,id est imperiti episcopi. Nescierunt,inquit,vniuersi canes muti non valentes latrare,hoc est plębes commissas non valentes resistendo malis per verbum doctrinæ defendere.

¶De doctrina & exemplis præpositorum. Ca.36.

TAm doctrina quàm vita clarere debet ecclesiasticus doctor. Nam doctrina sine vita arrogantem reddit, vita sine doctrina inutilem facit. Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est,ita vt quod docet verbo,instruat exẽplo. Vera est illa doctrina,quã viuendi sequitur forma. Nam nihil turpius est, quàm si bonum quod quisque sermone prædicat,explere opere negligat. Tunc enim vtiliter prædicatio profertur, quãdo efficaciter adimpletur. Vnusquisq; prædicator & bonę actionis,& bonę prędicationis habere debet studium,nam alterum sine altero nõ facit perfectum, sed præcedit iustum bene facere, vt sequenter bene possit docere. Omnis vtilis doctor plebibus subiectis ita se præstare debet atque insistere doctrinę,vt quanto claret verbo,tanto clarescat & merito. Nã quod Apostolus Timotheo præcipit cũ omni imperio docere,non hortatur ad tumorem superbiæ, sed ad bonam actionem & vitę authoritatem , videlicet ne libertatem præberet peccãdi,si bene do-

ceret & male viueret. Vnde & dominus, Qui solue rit vnum de mandatis istis minimis, & sic docuerit, minimus erit in regno cælorum. Vides ꝙ authorita te magisterii caret, qui quod docet non facit. Sicut in nummismate metallum figura & pondus inquiritur, ita in omni doctore ecclesiastico, quid sequatur, quid doceat, quomodo viuat. Per qualitatem igi tur metalli doctrina, per figuram similitudo patrũ, per pondus humilitas designatur. Qui vero ab his tribus discrepauerit, non metallum, sed terra erit.

¶De his qui male docent & male viuunt. Cap. 37.

I Nterdum doctoris vitio etiam ipsa vera doctrina vilescit: quia dum non viuit sicut docet, ipsam quam prædicat veritatẽ contemptibilem facit. Arcus peruersus est lingua magistrorum docentium bene, & viuentium male. Et ideo quasi ex peruerso arcu sagittam emittunt, dum suam prauam vitam propriæ linguæ ictu confodiunt. Qui diuina prædicant, & ex eiusdem prædicationis dignitate viuere minus curant, habentes verbum dei in ore, & in opere non habentes, multa bene docentes, nihil autẽ operãtes, imitantur Balaã ariolum, qui corruens opere, opertos habuit oculos ad contuendã lucẽ doctrinæ. Qui bene docet & ma le viuit, tanquam ęs aut cymbalum sonũ facit aliis, ipse tamẽ sibi manet insensualis. Qui bene docet & male viuit, ꝙ docet bene viuentibus proficit, ꝙ vero male viuit, seipsum occidit: sicut sacerdos q si digne agit vt sacerdotẽ decet, ministeriũ ei⁹ & ipsi & aliis vtile est: Indigne aũt viuẽs, aliis quidẽ vtilis est lo-

quendo:se autem interficit praue viuendo, ac per hoc quod in illo mortuum est, proprium eius est: quod vero viuit in eo, id est, sacrum ministerium, alienum est. Qui bene docet & male viuit, ęquatur cęreo, qui bonam quidem aliis lucem præstat, se vero in malis suis cõsumere videtur atq; extinguere. Qui bene docet & male viuit, videtur bonum malo coniungere, lucem tenebris commiscere, veritatem mendacio mutare.

¶De exemplis prauorum sacerdotum. Cap. 38.

SAepe p quos iustitia docetur, per ipsos peccati morbus irrepit, & mors ad plebes pertransit, scilicet vel dum mala docẽt, vel dum praua faciunt. Pleriq; sacerdotes & clerici praue viuentes forma cæteris in malum existunt, qui in bonis exemplum esse debuerunt. Hi enim quoscũq; exemplo malæ cõuersationis suę perdunt, de illis rationẽ sine dubio reddituri sunt. Ex carnalium prępositorum exemplo plerunque fit vita deterior subditorum, & plebis merito fiunt tales sacerdotes, qui exemplo deteriore populum destruant nõ ædificent. Ex merito enim plebis nonnunquam episcopi deprauãtur, quatenus procliuius corruãt qui sequuntur. Capite laguente cætera corporis membra inficiuntur. Vnde & scriptum est, Omne caput languidum, & omne cor mœrens, à planta pedis vsq; ad verticem non est in eo sanitas. Caput enim languidum, est doctor agens peccatum: cuius malum ad corpus peruenit, dum eo vel peccante vel praue docẽte pestifer languor ad plebes subditas transit. Deteriores sunt qui sine doctrinis seu exemplis vi-

tam moresque bonorum corrumpunt, his, qui substã tias aliorum prædiaq; diripiunt: hi enim ea quę extra nos sunt, sed tamen nostra auferunt: corruptores vero morum proprie nosipsos diripiunt, quoniã diuitiæ iustorum mores eorũ sunt. Multum ergo distant damna morum à damnis temporalium rerũ: dum ista extra nos sunt, mores vero in nobis.

¶De præpositis carnalibus. Cap.39.

PRouidentia plerũque diuini consilii ordinantur præpositi, mundana & exteriora sectantes, vt dum tẽporalibus rebus se totos impendunt spiritales tutiorem vitam contẽplationis exerceant. Quia durę sunt quiete viuere volentium sarcinę curarum episcopalium, prouidet sępe deus curis deditos secularibus, ad susceptionem regiminis, vt dum hi exteriora sine tędio procurãt, spiritales rebus interioribus sine impedimento rerũ terrenarum deseruiant. Dei ergo ordinationem accusant à quo instituuntur qui episcopos condẽnãt: dum minus spiritualia, sed magis terrena sectantur. Ex diuini enim tabernaculi dispositiõe ob iniurias mundi ferẽdas & turbines, quosdam institui episcopos secularibus curis insistẽtes, vt hi qui interius superna desiderant nullo terreno obsistente negocio liberius hoc quod amant intendant. Non est itaque iudicandus à plebe rector inordinatus, dum magis nouerint populi, sui fuisse meriti peruersi regimen suscepisse pontificis. Nam pro meritis plebium disponitur à deo vita rectorum. Exemplo Dauid, peccant ad comparationem principum, qui ex merito plebis præuaricantur. Sententia damnantur Cham filii Noë, qui suorum præpositorum culpas impu-

blico produnt:ſicut Cham qui patris pudenda non operuit,ſed deridēda mōſtrauit. Habituri ſunt Sem meritum & Iaphet,qui reuerenter operiunt quę patres ſuos exceſsiſse cognoſcunt,ſi tamen patrū facta non diligant,ſed tantum operiant nec imitētur. Nam ſunt qui prępoſitos ſuos peruerſe iudicāt, dū terrenis ſtudiis eos plus viderint eſse intentos,ſi vel parum iam ipſi de ſpiritalibus cogitauerint.Rectores ergo à deo iudicandi ſunt,à ſuis aūt ſubditis nequaquam iudicandi ſunt,exēplo domini,qui per ſe vendentes columbas & nūmulariorū menſas proprio euertit flagello & proiecit à tēplo:vel etiam ſicut dicit Pſal.Deus ſtetit in ſynagoga deorū,in medio autē deos diſcernit. Quòd ſi à fide exorbitauerit rector,tūc erit arguēdus à ſubditis: pro moribus vero reprobis tolerandus magis quàm diſtringendus a plebe eſt.

¶De iracundis doctoribus. Cap.40.

IRacundi doctores per rabiem furoris,diſciplinæ modū ad immanitatē crudelitatis conuertūt:& vnde emendare ſubditos poterant,inde potius vulnerant. Ideo ſine menſura vlciſcitur culpas præpoſitus iracūdus,quia cor eius diſperſum in rerum curis non colligitur in amorem vnius deitatis. Mens enim ſoluta in diuerſis,catena charitatis non aſtringitur, ſed male laxata male ad omnem occaſionem mouetur.

¶De ſuperbis doctoribus. Cap.41.

BOnus doctor & in humilitate ſeruat diſciplinam, & per diſciplinam non incurrit ſuperbiam. Elati autem paſtores plebes tyrannice premunt,non regunt,quique nō dei,ſed

ſuam gloriam à ſubditis exigunt. Multi ſunt qui in verbo doctrinæ non humiles ſed arrogãtes exiſtũt: qui & ipſa recta quæ prædicant, non ſtudio correctionis, ſed vitio elationis annunciant. Multi ſunt q non ex conſultu ędificandi, ſed ex tumore ſuperbiẽ di docent: nec vt proſint ſapientes ſunt, ſed vt ſapiẽtes videantur docere ſtudent. AEſtimatio praua arrogantium ſacerdotum, per quam imitãtur ſanctos rigore diſciplinæ, & ſequi negligunt charitatis affectione: videri volũt rigida ſeueritate, ſed formam humilitatis præſtare nequeunt, vt magis terribiles quàm mites aſpiciantur. Superbi doctores vulnerare potius quàm emendare nouerunt (Salomone teſtante qui ait,) In ore ſtulti virga ſuperbię, quia increpando rigide feriunt, & compati humiliter neſciunt. Bene alieni peccati curanda vitia ſuſcipit, qui hoc ex cordis dilectione & humili conſcientia facit. Cæterum qui delinquẽtem ſuperbo vel odioſo animo corripit, non emendat ſed percutit. Quicquid enim proteruus vel indignantis animus protulerit, obiurgãtis furor eſt, non dilectio corrigẽtis.

¶ De humilitate præpoſitorum. Cap. 42.

QVi pręficitur ad regimẽ, taliter erga diſciplinã ſubiectorũ præſtare ſe debet, vt non ſolũ authoritate, verũ etiã humilitate clareſcat. Sed tamen ita erit in eo virtus humilitatis, ne diſsoluatur vita ſubditorũ in vitiis: atq; ita authoritas aderit poteſtatis, ne per tumorem cordis ſeueritas exiſtat immoderationis. Hæc eſt enim in dei ſacerdotibus vera diſcretio, qua nec p libertatẽ ſupbi, nec p humilitatẽ remiſsi ſint. Hinc eſt ꝙ ſancti cum

magna constantia redarguerunt etiam principum vitia, in quibus cum summa esset humilitas: loco tamen necessario, libere transgressores iustitiæ increpabant. Aliquando etiam subditis nos oportet animo esse humiliores, quoniam facta subditorum iudicãtur à nobis, nostra vero deus iudicat. Agnoscat episcopus se esse conseruum plebis, non dominum verum: hoc charitas non conditio exigit.

¶De doctrinæ discretione. Cap. 43.

Non omnibus vna eademque doctrina est adhibenda, sed pro qualitate morũ diuersa exhortatio erit doctorum. Nam quosdam increpatio dura, quosdã vero exhortatio corrigit blanda. Sicut periti medici ad varios corporis morbos diuerso medicamine seruiunt; ita vt iuxta vulnerum varietates medicina diuersa sit, sic & doctor ecclesiæ singulis quibusque hominibus cõgruũ doctrinæ remedium adhibebit, & quid cuiq; oporteat pro ętate, pro sexu ac professione annũciabit. Non omnibus ea quæ sunt clausa aperienda sunt. Multi sunt enim qui capere non possunt, quibus si indiscrete manifestẽtur, statim aut detrahũt aut negligunt. Prima quippe prudentiæ virtus est eã quã docere oporteat existimare personam. Rudibus populis seu carnalibus plana atque cõmunia, nõ summa atque ardua prædicanda sunt, ne immensitate doctrinę opprimantur potius quàm erudiãtur. Vnde & Paulus apostolus ait, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalib⁹: tanquam paruulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam. Carnalibus quippe animis nec alta nimis de cælestibus nec terrena cõuenit prædicare, sed mediocri-

ter, vt initia eorũ moresq; desiderant edoceri. Coruus dum suos pullos viderit albi coloris, nullis eos cibis alit, sed tantũdem attendit donec paterno colore nigrescant, & sic illos frequenti cibo reficit: Ita & ecclesiæ doctor strenuus nisi eos quos docet viderit ad suam similitudinem pœnitẽtiæ confessione nigrescere, & nitore seculi deposito lamentationis habitum de peccati recordatione induere, vtpote adhuc exterioribus hoc est carnalibus, non aperit intelligẽtiæ spiritalis profundiora mysteria, ne dum audita non capiunt, prius incipiant contemnere q̃ venerari mãdata cœlestia. Aliter est agẽdum erga eos qui nostro committuntur regimini si offendunt: atq; aliter cum his qui nobis commissi non sunt. qui si iusti sunt, venerandi sunt; si vero delinquunt, pro sola charitate, vt locus est, corripiẽdi sunt: non tamẽ cum ea sęueritate sicut hi qui nobis regendi cõmissi sunt. Prius docendi sunt seniores plebis, vt per eos infra positi facilius doceãtur. Vnde & Apostolus, Hæc, inquit, commendo hominibus fidelibus qui idonei sunt & alios docere. Ingenium boni doctoris est incipere à laudibus eorũ, quos salubriter obiurgatos corrigere cupit: sicut Apostolus ad Corinthios facit, quos à laudibus inchoat, & increpationibus probat. Sed erant apud Corinthios, qui & laude & increpatione digni essent. ille vero indiscrete loquitur, q̨ sic vtraq; omnibus loquitur, vt omnibus vtraq; cõuenire videãtur.

¶De silentio doctorum. Cap. 44.

PRo malo merito plebis aufertur doctrina prædicationis. Pro bono merito audientis tribuitur sermo doctoris. In potestate diui-

na consistit, cui velit deus doctrinæ verbum dare, vel cui auferre, & hoc pró dicentis aut pro audientis fit merito, vt modo pro culpa plebis auferatur sermo doctoris: modo vero pro vtilibus meritis tribuatur. Nam & bonus docet bonum, & malus malum, & bonus malum, & malus bonum: quod tamen fit iuxta meritum populorum. Non omnia tẽpora congruunt doctrinæ, secundum Salomonis sententiam dicentis, Tempus tacendi & tempus loquendi. Non quidem per timorem, sed per discretionem propter malorum incorrigibilem iniquitatem, nõnunquam electos oportet à doctrina cessare. Interdum doctores ecclesiæ calore charitatis ardentes conticescunt à docendo, quia non est qui audiat (testante propheta, qui ait,) Ciuitates austri clausæ sunt, & non est qui aperiat. Qui docendi accepit officium, interdum ad tempus facta proximi taceat, quæ statim corrigere nequaquam existimat. Nam si corrigere potest & dissimulat, verum est quòd consensum alieni erroris habeat. Plerique sancti doctores pro mali pertinacia, quia iniquos emendare nequeunt, his tacere disponunt, sed calorem spiritus feruoris, quo aguntur ferre non sustinentes: iterum in increpationem prosiliunt iniquorum.

¶ De prębenda sacerdotali protectione in plebe. Cap. 45.

QVibus docẽdi forma commissa est, multum subeunt periculi, si contradicentibus veritati resistere voluerint: dum propheta doctorẽ ecclesiæ instruat, ad summum vsque iustitiæ peruenire: cum dicit, Super montem excelsum ascẽde tu

qui euãgelizas Syon, ſcilicet vt ita pręemineat merito ſicut & gradu. Sequẽter, ne forte debeat à docendo timore reſtringi, audiat, Exalta in fortitudine vocem tuam, & noli timere. Vnde & Hieremię ita dominus ait, Accinge lumbos tuos, & ſurge: loquere ad eos, ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorũ. Vnde apparet, quia & non timere donum dei eſt. Qui perſonam potẽtis accipit, & veritatẽ loqui pertimeſcit, grauis culpæ mulctatur ſentẽtia. Multi enim ſacerdotes metu poteſtatis veritatem occultant. & habentur rei qui à bono opere vel à iuſtitiæ prædicatione rei alicuius formidine aut poteſtate terrente auertuntur. Sed heu proh dolor inde metuunt, quia vel amore rerum ſecularium implicantur, vel quia aliquo facinoris onere confunduntur. Multi præſules eccleſiarum timẽtes ne amicitiam ſecularium perdant, & moleſtiam odiorum incurrant, peccantes non arguunt, & corripere pauperũ oppreſsores verentur, non pertimeſcentes ꝙ de veritate ſint reddituri rationem, pro eo ꝙ cõticeſcunt de plebibus ſibi cõmiſsis. Quando à potentibus pauperes opprimuntur: ad eripiendos eos boni ſacerdotes protectionis auxilium ferunt: nec verentur cuiuſquam inimicitiarum moleſtias, ſed oppreſsores pauperũ palam arguunt, increpãt, excõmunicant, minusq; metuũt eorum nocendi inſidias, etiam ſi nocere valeãt. Paſtor enim bonus animã ſuam ponit pro ouibus. Sicut peruigil paſtor contra beſtias oues cuſtodire ſolet, ita & dei ſacerdos ſuper gregẽ Chriſti ſolicitus eſse debet, ne inimicus vaſtet, ne pſecutor infeſtet, ne potẽtioris cuiuſq; cupiditas vitam pauperũ in-

quietet. Praui autem paſtores non habent curam de ouibus: ſed ſicut legitur in euangelio de mercenariis, vident lupum venientem & fugiunt. Tunc enim fugiunt, quando potentibus tacent, & malis reſiſtere metuunt.

¶De diſciplina ſacerdotis in his qui delinquunt. Cap. 46.

Sacerdotes pro populorũ iniquitate dãnantur, ſi eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant (teſtãte domino ad prophetam,) Speculatorem dedi te domui Iſrael. Si non fueris locutus vt ſe cuſtodiat impius à via ſua, ille in iniquitate ſua morietur: ſanguinem autẽ eius de manu tua requiram. Sic enim Heli ſacerdos pro filiorũ iniquitate damnatus eſt: & licet eos delinquentes admonuerit, ſed tamen non vt oportebat, redarguit. Sacerdotes exquirere debent peccata populorum, & ſagaci ſolicitudine vnumquẽq; probare: iuxta teſtimonium domini ad Ieremiam loquentis, Probatorẽ, inquit, dedi te in populo meo robuſtum, & ſcies & probabis vias eorum. Sacerdotes ſtudio corrigendi facta perſcrutari debent ſubiectorum, vt emendatos lucrifacere poſsint. Sicut autem peccatorem conuenit argui, ita iuſtum non exulcerari. Sacerdotes curam debẽt habere de his qui pereunt, vt eorum redargutione aut corrigantur à peccatis, aut ſi incorrigibiles exiſtũt, ab eccleſia ſeparentur. Atrociter arguuntur, qui decipiẽdo peccantes non ſolum quia non arguũt pro peccato, ſed etiam adulanter decipiunt (dicente Propheta,) Et erunt qui beatificant populum iſtum ſeducentes, & qui beatificantur pręcipitati. Atrociter

iterum arguuntur qui peccantem non recipiunt, ſed deſpiciunt & ſpernunt: nec alterius delictũ tanquam proprium ingemiſcunt. De talibus per Eſaiam dominus comminans dicit, Qui dicunt recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es: iſti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die. Inde eſt quòd & Apoſtolus omnibus omnia factus eſt, non imitatione erroris, ſed compaſsionis miſeratione, ſcilicet vt ita vitia aliena fleret, quemadmodum ſi tali & ipſe implicaretur errore. Boni paſtores populi debent delicta deflere, & totos ſe plãctibus tradere, imitantes Hieremiã prophetam dicentem, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos populi mei. Tanquam propria igitur delicta, plebis peccata ſacerdos flere debet, ſed affectu compatiendi non accuſatione commiſsi. Nonnulli præſules gregis quoſdam pro peccato à communione eiiciunt, ſed qualiter poſt viuere debeant, ad melius exhortando non viſitant. Quibus congrue ſermo diuinus increpans comminatur. Paſtores qui paſcitis populum meum, vos diſperſiſtis gregem meum, eieciſtis & non viſitaſtis eos: ecce ego viſitabo ſuper vos malitiam ſtudiorum veſtrorum. Bonorum ſtudia ſacerdotum multa diligentia etiam praua plebium facta perquirũt, vt dum in minimis ſubditorum peccatis ſe acerrimos præſtant, de maioribus malis cautos ſibi ſubiectoſque ac ſolicitos faciant. Sicut medici morbos imminentes curandos ſuſcipiunt, futuros vero ne irrepant, medicinæ obiectu quadam præſciẽtia antecedunt: ita & doctores boni ſi ea quæ male acta

ſunt,reſecant: vt ea quæ admitti poſsunt ne perpetrentur doctrina ſua ſuccurrente preueniant. Qui blando verbo caſtigatus non corrigitur, acrius neceſse eſt vt arguatur.Cum dolore enim abſcindenda ſunt,quæ leuiter ſanari non poſsunt.Qui admonitus ſecrete de peccato corrigi negligit,pubice arguendus eſt,vt vulnus quod occulte ſanari neſcit, manifeſte debeat emendari. Manifeſta peccata nõ ſunt occulta correptione purganda. Palam enim ſunt arguendi qui palam nocent, vt dũ aperta obiurgatione ſanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum vnus corripitur, plurimi emendantur. Vtilius eſt enim vt pro multorum ſaluatione vnus condẽnetur,q̃ per vnius licentiã multi periclitẽtur. Ita cõtra delinquẽtes ſermo eſt proferendus,ſicut eius qui corripitur,expoſtulat ſalus. Quod ſi opus eſt aliquã medicamẽti aſperitatẽ verborum predicatione aſpergere : lenitatẽ tamẽ corde opus eſt retinere.Doctores nonnunq̃ durius feriunt increpationibus ſubditos:qui tamẽ à charitate eorũ,quos corripiunt,non recedunt. Sæpe eccleſiæ cenſura arrogantibus videtur eſse ſuperbia: & quod à bonis pie fit,crudeliter fieri putatur à prauis,quia nõ diſcernũt recto oculo,quod à bonis recto fit animo.Notandũ eſt vehemẽter ab omni põtifice,vt tãto cautius erga cõmiſsos agat, quãto durius à Chriſto iudicari formidat: nã ſicut ſcriptum eſt,In qua menſura menſi fueritis, in ipſa remetietur vobis. Quotidie nanq; omnes delinquimus, & in multis erroribus labimur.Qui enĩ in noſtris delictis clemẽtes ſumus,in alieno peccato rigorem tenere nequaquã debemus.Multi aliorũ vitia cernũt,

ſua non aſpiciunt. Et cum ipſi maximis criminibus obnoxii teneantur, minora peccata fratribus non dimittunt. Hypocritę trabem in oculo ſuo conſiſtentem non ſentiunt, & hærentem feſtucam in lumine fratris intendunt. Facilius reprehendimus vitia aliena, q̃ noſtra. Nam ſępe quę peruerſa in aliis iudicamus, in nobis nocibilia eſſe minus ſentimus: & quod in aliis reprehendimus, agere ipſi non erubeſcimus. Facilius vitia vniuſcuiuſque quàm virtutes intendimus: nec quid boni quiſque geſſerit agnoſcere cupimus, ſed quid mali egerit perſcrutamur.

¶De ſubditis. Cap. 47.

PRopter peccatũ primi hominis humano generi pœna diuinitus illata eſt ſeruitutis, ita vt quibus aſpicit nõ congruere libertatẽ, his miſericordius irroget ſeruitutem. Et licet peccatũ humanæ originis per baptiſmi gratiam cunctis fidelibus dimiſſum ſit, tamen æquus deus ideo diſcreuit hominibus vitam, alios ſeruos conſtituens, alios dominos, vt licentia male agendi ſeruorum, poteſtate dominantium reſtringatur. Nam ſi omnes ſine metu fuiſſent, quis eſſet qui à malis quempiam prohiberet? Inde & in gentibus principes regesque electi ſunt, vt terrore ſuo populos à malo coercerent, atq; ad recte viuendũ legibus ſubderẽt. Quantum attinet ad rationem: nõ eſt perſonarũ acceptio apud deum, qui mundi elegit ignobilia & contemptibilia & quę non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret, ne glorietur omnis caro, hoc eſt carnalis potentia coram illo. Vnus enim dominus ęqualiter & dominis fert cõſultũ & ſeruis. Melior eſt ſubiecta ſeruit⁹

quàm elata libertas. Multi enim inueniuntur deo libere seruientes sub dominis constituti flagitiosis, qui etsi subiecti sunt illis corpore, prælati tamen sunt mente.

De Prælatis. Cap. 48.

VIr iustus aut omni potestate seculari exuitur, aut si aliqua cingitur, non sub illa curuatur vt superbus tumeat: sed eam sibi subiicit, vt humilior innotescat. Probatur autem hoc apostolico exẽplo, qui data sibi potestate etiã ne ad hoc vsus est quod licebat, sed dum posset, vt illicita abnuit, seseq; vt paruulũ in medio eorũ, quibus præerat ostendit. Qui in appetendis honoribus seculi aut prosperitatibus mundi instanti desudat labore, & hic & in futuro vacuus inuenitur à requie: tantoq; sarcinis peccatorum grauabitur, quanto à bonis operibus extitit alienus. Quanto quisque amplius secularis honoris dignitate sublimatur, tanto grauius curarum ponderibus aggrauatur: eisque magis mente & cogitatione subiicitur, quibus sublimitatis gradu præponitur. Nam vt quidam patrum ait, Omne quod supereminet, plus mœroribus afficitur, quàm honoribus gaudet. Quãto quisque curis mundi maioribus occupatur, tanto facilius vitiis premitur. Si enim vix valet peccata animus deuitare quietus, quanto magis occupatione seculari detentus? Non statim vtile est omne potestatis insigne, sed tunc vere est vtile si bene geratur. Tũc autẽ bene gerit̃ quãdo subiectis prodest quib⁹ terreno honore prȩfertur. Potestas bona est quãdo deo donante est, vt malũ timore coerceat, nõ vt temere malũ cõmittat. Nihil autẽ peius est q̃ ꝑ pote-

ſtatem peccandi libertatem habere, nihilque infelicius male agendi felicitate. Qui in hoc ſeculo bene imperat, ſine fine in perpetuū regnat, & de gloria ſeculi huius ad æternam tranſmeat gloriā. Qui vero praue regnum exercent, poſt veſtem fulgentem lapillorumq; nitorē, & nudi & miſeri ad infernum torquendi deſcendent. Reges a recte agendo vocati ſunt, & ideo ſicut recte faciendo regium nomen obtinetur, ita peccando amittitur. Nam & viros ſanctos proinde reges vocari in ſanctis eloquiis, eo ꝙ recte agant, ſenſusque proprios bene regāt, & motus reſiſtentes ſibi rationabili diſcretione componant. Recte igitur illi reges vocantur, qui tam ſemetipſos quàm ſubiectos bene regendo modificare nouerunt. Quidam ipſum nomen regiminis ad immanitatem tranſuertunt crudelitatis: dumq; ad culmen poteſtatis venerint, in apoſtaſiam cōfeſtim labuntur: tantóque ſe tumore cordis extollunt, vt cunctos ſubditos in ſui comparatione deſpiciant, eosq; quibus præeſse contingit non agnoſcant. Quos cōgrue eccleſiaſtes admonet dicens, Ducem te conſtituerunt, noli extolli, ſed eſto illis quaſi vnus ex ipſis. Dum mundi reges ſublimiores ſe cæteris ſentiunt, mortales tamen ſe eſse agnoſcant, nec regni gloriā qua in hoc ſeculo ſublimantur aſpiciant, ſed opus quod ſecum ad inferos deportent attendant. Si ergo amiſsuri ſunt huius temporis gloriam, illa agant quæ poſt finem momentaneum ſine fine poſsideāt. Dum Apoſtolus dicat, Non eſt poteſtas niſi à deo, quomodo dominus per prophetam de quorundam principatu dicit, ipſi regnauerunt ſed non ex me. Quaſi diceret, non me propitio, ſed me irato. Vnde

& inferius per eundem prophetam addidit, Dabo, inquit, tibi regem in furore meo. Quo manifestius elucet bonam malamque potestatem à deo ordinari: sed bonam propitio, malam irato. Reges quando boni sunt, muneris est dei: quando vero mali, sceleris est populi. Secũdũ enim meritũ plebiũ disponitur vita rectorum (testante Iob) Qui regnare facit hypocritã propter peccata populi. irascẽte enim deo talem rectorem populi suscipiunt, qualem pro peccato merentur. Nonnunquam pro malitia plæbis etiam reges mutantur, & qui ante videbãtur esse boni, accepto regno fiunt mali.

¶ De iustitia principum. Cap. 49.

QVi recte vtitur regni potestate ita se præstare omnibus debet, vt quanto magis honoris celsitudine claret, tanto semetipsum mente humiliet, præponens sibi exemplum humilitatis Dauid qui de suis meritis non tumuit, sed humiliter sese deiiciens dixit, Vilis incedo, & vilior apparebo ante deũ qui elegit me. Qui recte vtitur regni potestate, formã iustitiæ factis magis quàm verbis instituit. Iste nulla ꝓsperitate erigitur, nulla aduersitate turbatur, nõ innititur propriis viribus, nec a domino recedit cor eius, regni fastidio humili p̃sidet animo, non eum delectat iniquitas, non inflammat cupiditas, sine defraudatione alicuius ex paupere diuitem facit, & quod iusta potestate a populis extorquere poterat, sæpe misericordiæ clemẽtia donat. Dedit deus principibus præsulatum pro regimine populorum, & illis eos præesse voluit cum quibus vna est eis nascendi moriendique cõditio. Prodesse ergo debet populis principatus non nocere:

nec dominando premere,ſed condeſcendendo conſulere,vt vere ſit vtile hoc poteſtatis inſigne,& dono dei pro tuitione vtantur membrorum Chriſti. Membra quippe Chriſti fideles ſunt populi, quos dum a poteſtate quam accipiunt optime regunt,bonam vtique viciſsitudinem deo largitori rependũt. Bonus rex facilius ad iuſtitiam a delicto regreditur quàm de iuſtitia ad delictum transferatur,vt noueris hic eſſe caſum,illic propoſitũ. In propoſito eius eſſe debet nunquam deuiare a veritate. Quod ſi caſu titubare contigerit,mox reſurgere.

¶De patientia principum. Cap.50.

PLerunque princeps iuſtus etiã malorum errores diſsimulare nouit,non ꝙ inquitati eorum conſentiat,ſed ꝙ aptum tempus correctionis expectet,quando eorum vitia vel emẽdare valeat vel punire.Multi aduerſus principes cõiurationis crimine deteguntur, ſed probare volens deus clementiam principum, illos male machinari permittit,iſtos non deſerit. De illorum malo bene iſtis facit,dum culpas quas illi faciunt,iſti mira patiẽtia indulgẽt.Reddere malum pro malo,viciſsitudo iuſtitiæ eſt:ſed qui clementiam addit iuſtitię,nõ malum pro malo culpatis reddit, ſed bonum pro malo offenſis impartit.

¶De delictis principum ſiue exemplis. Cap.51.

DIfficile eſt principem regredi ad melius,ſi fuerit vitiis implicatus.Populi enim peccantes iudicem metuunt,& à malo ſuo legibus coercentur.Reges autem niſi ſolo dei timore metuq; gehẽnę coerceãtur,libere in pceps proruũt & p abruptũ licẽtię in omne facinus vitiorũ labũt.

Quanto quiſque in ſuperiori conſtitutus eſt loco, tanto in maiori verſatur periculo, & quanto ſplendoris honore celſior quiſque eſt, tanto ſi delinquat peccator maior eſt. Potentes enim potenter tormẽta patientur. Cui etenim plus committitur, plus ab eo exigitur, etiam cum vſura pœnarum. Reges vitã ſubditorum facile exẽplis ſuis vel ędificant vel ſubuertunt, ideoque principem non decet delinquere, ne formam peccandi faciat peccati eius impunita licentia. Nam rex qui ruit in vitiis, cito viam oſtẽdit erroris, ſicut legitur de Hieroboam qui peccauit, & peccare fecit Iſrael. Illi nanque aſcribitur quicquid exemplo eius à ſubditis perpetratur. Sicut nonnulli bonorum principum deo placita facta ſequuntur, ita facile multi praua eorum exempla ſectãtur. Plerique autem apud iniquos principes neceſsitate magis q̃ voto mali exiſtunt, dum imperiis eorum obediunt. Nonnulli autem ſicut prompti ſunt ſequi reges in malum, ſic pigri ſunt imitari illos in bonum. Sæpe vnde mali reges peccant, inde boni iuſtificantur, dum præcedẽtium cupiditatem & malitiã corrigunt. Nam reuera peccatis eorum communicant, ſi quod illi diripuerunt, iſti retentant. Cuius peccatum quiſque ſequitur, neceſse eſt vt eius pœnam cõſequatur. Neque enim impar erit ſupplicio, cuius errori quiſque par eſt ac vitio.

Quòd principes legibus teneantur. Cap. 52.

IVſtum eſt principem legibus obtemperare ſuis. Tunc enim iura ſua ab omnibus cuſtodienda exiſtimet, quãdo & ipſe illis reuerentiam præbet. Principes legibus teneri ſuis, nec in ſe conuenit fruſtrare iura, quæ in ſubiectis cõ

ftituũt.Iufta eft enim vocis eorũ authoritas,ſi quod populis prohibeant,ſibi licere non patiãtur. Sub regiminis diſciplina ſeculi poteſtates ſubiectæ ſunt,& quanuis culmine regni ſint prędíti, vinculo tamen fidei tenentur aſtricti,vt & fidem Chriſti ſuis legibus prædicent,& ipſam fidei prædicationem moribus bonis conſeruent.

¶De poteſtate principum in eccleſia. Cap.53.

P Rincipes ſeculi nonnunquam intra eccleſiam poteſtatis adepte culmina tenent,vt per eandem poteſtatem diſciplinam eccleſiaſticam muniant.Cæterum intra eccleſiam poteſtates neceſsariæ non eſsent,niſi vt quod non prę-ualet ſacerdos efficere per doctrinæ ſermonem,poteſtas hoc impleat per diſciplinæ terrorem.Sæpe p̱ regnum terrenum cœleſte regnum proficit, vt qui intra eccleſiam poſiti contra fidem & diſciplinam eccleſiæ agunt,rigore principũ conterãtur,ipſamq; diſciplinam quam eccleſiæ humilitas exercere non præualet,ceruicibus ſuperborum poteſtas principalis imponat,& vt veneratione mereatur,virtute poteſtatis impartiat.Cognoſcant principes ſeculi deo debere ſe rationem reddere propter eccleſiam quã a Chriſto tuendam ſuſcipiunt. Nam ſiue augeatur pax & diſciplina eccleſiæ per fideles principes, ſiue ſoluatur, ille ab eis rationem exigit, qui eorũ poteſtati ſuam eccleſiam credidit.

¶De iudicibus. Cap.54.

A D delictum pertinet principum qui prauos iudices contra voluntatem dei populis fidelibus præferunt. Nam ſicut populi delictum eſt,quando principes mali ſunt, ſic princi

pis est peccatum quando iudices iniqui existũt. Bonus iudex sicut nocere cuilibet nescit, ita prodesse omnibus nouit. Aliis enim præstat censuram iustitiæ, aliis bonitatem, qui iudicia sine personarum acceptione suscipit, non infirmat iustitiam auaritiæ flamma, nec studet auferre alteri quod cupiat sibi. Boni iudices iustitiam ad solam obtinendam salutẽ æternam suscipiunt, nec eam muneribus acceptis destruunt, vt dum de iusto iudicio temporalia lucra non appetunt, pręmio æterno ditẽtur. Omnis qui recte iudicat staterã in manu gestat, & in vtroq; pẽso iustitiam & misericordiam portat, sed per iustitiam reddit peccati sententiam, per misericordiam peccantis tẽperat pœnam, vt iusto libramine quædam per æquitatẽ corrigat, quædam vero per miserationẽ indulgeat. Qui dei iudicia oculis suis præponit, semper timens tremẽsq; in omni negocio reformidat, ne de iustitiæ tramite deuiãs cadat, & vnde non iustificatur, inde potius condemnetur.

De prauis iudicibus. Cap. 55.

NEminem stultorum vel improborũ oportere iudicem esse. Nam stultus per ignauiam ignorat iustitiam, improbus autem per cupiditatem corrumpit ipsam quam didicit veritatem. Grauius lacerãtur pauperes à prauis iudicibus, quàm à cruẽtissimis hostibus. Nullus enim ꝑdo tam cupidus in alienis, quàm iudex iniquus in suis. Latrones inaccensis faucibus ac latebrosis latentes insidias ponunt, isti palam rapacitatis auaritia sæuiunt. Hostes in alienorum tantum sanguinem intendunt, iudices quasi crudelissimi carnifices ciuiũ, oppressione sua subiectorũ vitam extinguunt. Qui

enim destruant multi sunt,rari sunt autem qui populos legum moderamine regant.Plerunq; & boni iudices sunt,sed ministros rapaces habent. Horum figura,vt ait quidam tanquam scylla pingitur atq; describitur:ipsa quidem humana specie,sed capitibus caninis accincta circundata. Non aliter quibusdam potestatibus accidit,vt ipsorum humanitatem immanitas iniquorum sociorum perturbet.Sæpe iudices praui cupiditatis causa aut differunt aut peruertunt iudicia,nec finiunt cœpta negocio,quousq; marsupia eorum qui causantur exhauriant. Quando enim iudicant,non causam,sed dona considerāt: & sicut negligentes sunt in discusione causarum, sic in corū damno soliciti sunt. Iudices praui iuxta prophetæ verbum quasi lupi prædam vespere non derelinquunt in mane. hinc est ꝙ de præsentis vitæ tantum cōmodis cogitāt, non de futuris.Vita enim ista vesperum,futura vera mane accipitur. Et bene ait quasi lupi,quia luporum more cuncta diripiūt, & vix pauca pauperibus derelinquunt.

¶De verbosis & elatis iudicibus. Cap.56.

VErbosi iudices & elati vt sapientes videātur nō discutiūt causas, sed afferunt, sicq; conturbant iudicii ordinem dum non suo contenti officio aliena præsumunt. Quidam enim dum iudicare incipiunt irascuntur,ipsamque iudicii sententiam in insaniam vertunt. De quibus recte ꝑ prophetam dicitur,Qui conuertunt in furorē iudicium. Qui enim iratus iudicat, in furorem iudiciū mutat,cum ante profert sentētiā quàm cognoscat. Furor in iudice inuestigationē veri non valet attingere,quia mēs eius turbata furore ab inuestigatiōe

alienatur iuſtitiæ. Iracundus iudex iudicii examem plene conſiderare non valet, quia caligine furoris non videt. Qui autem repulſo furore diſcutit, facilius ad contuendam veritatem mentis ſerenitate cõſurgit, & ſine vlla perturbationę ad æquitatis intelligentiam peruenit.

¶ De iudicibus qui acceptione pęrſonarũ & cauſa amicorum ſubuertunt iudicium. Ca. 57.

NOn eſt perſona in iudicio obſeruãda ſed cauſa, ſic enim ſcriptum eſt. Non accipias perſonam in iudicio. Et iterum, Non miſereberis pauperis in iudicio. Qui enim conſanguinitatis vel amicitiæ fauore, ſiue inimicitiarum odio iudicium peruertũt, ſine dubio in Chriſtum qui eſt veritas & iuſtitia peccare noſcuntur. Iniqui iudices errant in veritate ſententiæ, dum intendunt in qualitatem perſonæ, & exulcerant ſæpe iuſtos dum improbe defendunt iniquos: qui autem recte præſidere ſtudet, nec partem palpare nouit, nec cohibere à iuſtitia didicit.

¶ Quibus rebus ſubuertitur iudicium. Cap. 58.

QVi recte iudicat & præmium inde remunerationis expectat, fraudẽ in deum perpetrat, quia iuſtitiam quam gratis impartiri debuit acceptione pecuniæ vendit. Bonis male vtuntur qui iuſte pro temporali lucro iudicãt. Tales quippe ad veritatem non iuſtitiæ defenſio, ſed amor pecuniæ prouocat. Quibus ſi ſpes nũmi ſubtrahitur, confeſtim a iuſtitiæ defenſione recedunt. Acceptio munerum præuaricatio veritatis eſt, Vnde & pro iuſto dicitur, Qui excutit manus ſuas ab omni munere, iſte in excelſis habitabit. Diues mu-

neribus cito corrumpit iudicem. Pauper autẽ dum non habet quod offerat, nõ solum audiri contẽnitur, sed etiam contra veritatẽ opprimitur. Cito violatur auro iustitia, nullamq; reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat. Plus enĩ obtinet mentem censoris, amor lucri q̃ ęquitas iudicii. Tres sunt munerum acceptiones, quibus contra iustitiam humana vanitas militat, id est, fauor amicitiarũ, adulatio laudis, & corporalis acceptio muneris. Facilius autẽ peruertitur animus rei corporeæ munere q̃ gratiæ laudisq; fauore. Quatuor modis peruertitur humanum iudicium, timore, cupiditate, odio, & amore. Timore, dũ metu potestatis alicuius veritatem loqui pauescimus. Cupiditate, dũ pręmio muneris alicuius corrũpimur. Odio, dum contra quemlibet aduersari molimur. Amore, dum amico vel propinquis complacere contendimus. His enim quatuor causis sæpe æquitas violatur, sæpe innocentia læditur.

¶ De falso teste. Cap. 59.

ETsi mendacium gratis dicitur, quanto magis si vænale quæritur? Neque enim deerit multiplex conuentus falsorum, si tantũ præsentia sit nũmorũ. Testis falsidicus, tribus est personis obnoxius. Primum deo quem periurando contemnit, & sequenter iudici quem mentiendo fallit, postremo innocenti, quem falso testimonio lędit. Testibus falsis cõiunctis tarde mẽdacii falsitas reperitur. Quod si separati fuerint, examine iudicantis cito manifestantur. Nam sicut in vnitate prauorũ grandis est fortitudo: ita in separatione maior infirmitas. Fraudulẽtia cito reprehenditur, cũ menda-

ciũ falſidicorũ ſibi cõuenit. Vnũ pene crimẽ habẽt, & qui falſitatem promit, & qui ſupprimit veritatẽ, quia & ille obeſse vult, & iſte prodeſse non vult. Peior eſt autẽ teſtis qui lædit, q̃ qui præſtare nolit. Nam ille malignus eſt, iſte inutilis. Iniquus teſtis quãuis ſua falſitate corpori rebusq́ue officiat, animæ tamen nihil oberit: immo maximũ lucrum cõfert, ſi impetitus æquanimiter tulerit. Erit autem ille apud deum condemnatus, qui aduerſus innocentem falſum teſtimoniũ vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non ſolum ille reus eſt qui falſum de alio profert, ſed & eis qui cito aurem criminibus præbet. Qui metu poteſtatis veritatem occultat, eiuſdẽ veritatis iracundiam ſibi cœlitus prouocat: quia plus pertimeſcit hominẽ q̃ diuinam trepidet indignationem. Beatus cuius teſtimonio innocens ab ſcelere obiecto purgatur impius, cuius proditione etiã iniquus perimitur. Neq; enim decet Chriſtianum morti obnoxium prodere, & ad effundẽdum ſanguinẽ infœliciũ voce teſtificationis præbere ſermonem. Iuſti enim tantum ad miniſterium debent eſse ſalutis: ira vero indignationis & tribulationis & immiſsionis per angelos malos.

¶De Cauſidicis. Cap. 60.

Negotiorũ forenſiũ ſectatores propter proximi dilectionem ſeculare negotium deſerere debent, aut certe manente proximi charitate negotiũ ſequantur terrenũ. Sed quia perrarũ eſt, vt inter iurgantes charitas maneat, poſtponẽda eſt rei cauſatio, vt perſeueret dilectio. Antiqui forẽſem eloquentiam caninam facundiam nuncupabant, eo quòd cauſidici in certaminibus cauſarum omiſ

ſis, quæ agunt, veluti canes alterutrum ſeſe lacerant, iurgiaque cauſarum ad iniurias ſuas commutant.

¶ De oppreſsoribus pauperum. Cap. 61.

Pauperū oppreſsores tunc ſe ſciant grauiori dignos ſententia, quando præualuerint his quibus nocere voluerunt. Nam tanto atrocius futuro ſupplicio cōdemnandi ſunt, quanto hic fortius contra miſerorum vitam inualuerint, audiāt iudices & qui præſunt populis, quia pro temporalibus moleſtiis, quas plebibus ingerunt ęterno incendio cremabuntur (teſtante domino per Eſaiam prophetā,) Iratus, inquit, ſum ſuper populum meū, & dedi eos in manu tua: non poſuiſti eis miſericordiam, ſed aggrauaſti iugum tuū valde. Deſcende in puluere, ſede, tace, & intra in tenebras. Veniet ſuper te malum & neſcies ortū eius, & irruet ſuper te calamitas, quam non poteris expiare. Veniet ſuper te repente miſeria quam neſcis. Magis mala facientibus, quàm mala patientibus dolere debemus. Illi enim praua faciendo in malum proficiunt, iſti patiendo à malo corriguntur. Deus autem per malos voluntates aliorum in aliis multa operatur bona. Malignantium hominū voluntas nequaquam poteſt impleri, niſi deus dederit poteſtatem. Nam dum homines deo permittente malum quod concupiſcunt, perficiunt: ipſe dicitur facere qui permittit. Inde eſt quod ſcriptum eſt per prophetam, Si erit malum quod dominus non fecit? Verūtamē quod iniqui mala expetunt voluntate, idcirco deus perficiendi dat poteſtatē per ſuam bonā voluntatē, quia de noſtro malo ipſe multa bona operatur.

Quidam cum dei voluntati resistũt, nescientes cõsilium dei faciunt. quo noueris sic deo subiecta esse omnia, vt ipsi qui eius dispositioni aduersantur, eius impleant voluntatẽ. Propterea in hac vita boni iudicantur à malis, vt iterũ in illa vita mali iudicẽtur à bonis: siue vt etiam sit hic bonis temporalis afflictio, & illic æterna remuneratio. Idcirco sunt necessarii mali, vt quoties boni offendunt, flagellẽtur ab illis. Hinc est ꝙ Assur virgã furoris sui testatur dominus. Sed quoties ita fit, de dei indignatione procedit, vt deus per illos in eos sęuiat, quos flagellando emendare desiderat. Sed ille iustissima voluntate, illi vero sæpe crudeli intentione, sicut per prophetam de eodem Assur dicitur, Ipse autem nõ sic arbitratur, sed ad conterendum paratũ est cor eius. Atrocem super eos diuinum furorem venturũ, qui existunt persecutores, & violenti fidelibus. Consolando enim per prophetam deus suos, ita iudicare permittit aduersarios. Eos, inquit, qui iudicauerunt te, ego iudicabo, & cibabo hostes tuos carnibus suis, & quasi à musto sanguine suo inebriabuntur. Habet aliquẽ vsum & malorũ iniquitas, ꝙ electos dei suis moribus laniant, ac per hoc vita impiorum sibi deperit, iustorum autẽ non perit, sed proficit, dũ eos mali per tribulationis exercitium ad præsentẽ odiendam vitam & futurã desiderãdam erudiunt. Interdum enim prodest peruersorũ prauitas vtilitati iustorum, dum eos malitia sua erudiunt, & ad regna cœlorum requirenda, molestia temporali impellunt. Probatur hoc exemplo Israeliticæ plebis, quæ tunc durius agebatur in Aegypto, quando oportebat eam per Moysen ad terram repromissio-

nis vocari, & ex malis quæ in Aegypto patiebatur discedere,& ad promissam patriam festinare. Iniqui dum constantiā iusti in persecutionibus suis aspiciunt,mentis confusione tabescūt. Et dum aduersa ostentant nec vincunt,tandem de suæ peruersitatis insania confunduntur. Stulti contra bonos studium semper assumunt,quibus dum prosperitas elucet,iactanter de suis meritis gloriātur, & bonorum atq; iustorum afflictionibus detrahūt: dumq; eis aduersa contigerint,mox ad blasphemiam pusillanimitate animi conuertuntur.Quidam simpliciū nescientes dispensationē dei,in malorum profectibus scandalizantur,dicentes iuxta prophetā,Quare via impiorū prosperatur, bene est omnibus qui præuaricantur & inique agunt? Qui enim hoc dicunt,non mirentur quod prauorum hominū temporalem & caducam fœlicitatem aspiciunt:sed magis nouissima eorum intendant, quanta illis post hæc æterna supplicia præparētur,dicente propheta,Ducunt in bonis dies suos, & subito ad inferna descendunt.

¶ De tribulatione iustorum. Cap.62.

IVstus in aduersis probari se cognoscat, nō deiici. Viri sancti plus formidant prospera, q̃ aduersa,quia dei seruos prospera deiiciūt: aduersa vero erudiunt. Ideoq; sancti viri constātia ita portare debet aduersa,vt frangi non queat. Tūc magis sunt dei oculi super iustos, quando eos affligi ab iniquis prouidentia superna permittit. Nam tunc eis gaudia disponuntur æterna, quando præsenti tribulatione probantur.Omnes vitæ huius tribulationes aquis similes comparātur prætereunti-

bus: propterea quia si quid in hac vita tribulationis acciderit, nõ stat, sed celeriter transit. Qui vitæ futurę pręmia diligenter excogitat, mala omnia vitę pręsentis æquanimiter portat: quoniam ex illius dulcedine huius amaritudinẽ temperat, & ex ęternitate illius breuitatẽ huius despicit trãsitoriã. Grauari diuerso malo temporali pro vtilitate eorũ est qui vitæ istius mala perferunt, quia cũ dolore grauãtur, cupiditatis & luxurię vitiorũq; exteriorũ mala nõ appetũt. Plus prodesse saluti tentationes seculi, q̃ prosperitates. Nam ex prosperitate in deterius itur: ex tẽtationis dolore in melius ꝓficitur. Vnusquisq; ad tentationẽ animũ præparare debet. Minus enim dũ speratur, tẽtatio grauat: dure autẽ premit si nõ sperata aduenerit. Sapientis est contra omnia aduersa ante meditari, nec inueniri casus debet quem non consimilia eius pręueniant.

¶ De amatoribus mundi. Cap. 63.

Mundi amatores nõ solum ex eo rei sunt ꝙ infima pro summis appetũt: verũetiã & miseri, per hoc quod graui erũna ad ipsa desiderata pertingũt. Grauius torquetur impius mundi exaggregãdo cõmoda, q̃ iustus tolerando aduersa. Qui enim bona mundi diligit, velit non velit timoris & doloris pœnę succumbit. Quique plus quàm oportet res transitorias diligunt, maiorem sibi ingerunt dolorem rei ablatæ, quam amorem parturiebant possessę. Cum graui enim dolore amittuntur, quę cum magno amore habẽtur. Minus autem carendo dolemus, quæ minus possidendo diligimus. Sciant seculi lucra sectãtes quantum sint vana vel aduersa quę diligũt: quę etiam ne in hoc seculo sine

cõtritione graui conquirũt, & pro quibus in futuro supplicio pœnas dabunt. His qui in voluntate secularium desideriorum persistunt, bene testimonium prophetæ dicitur, Factus est Effraim panis subcineritius, qui non reuertatur, id est, ita obruuntur cæcitate secularis amoris, vt nunq̃ resipiscãt ad deum amorem retorquere mentis. Multis mortuus est mundus, ipsi tamẽ vicissim mũdo mortui non sunt. Bona enim seculi diligunt, & tamen ipsa quæ diligunt minime consequuntur: in vtroque vacui, quia & futura perdunt, & pręsentia non acquirũt. Egestas est electorum quòd peregrinantur à bonis sempiternis, & in hoc exilio diutius remorantur. Egestas est reproborum quòd abundant vitiis, & virtutibus vacuantur, seque esse inopes nesciũt. Quod probatur per Apocalypsim Iohannis, qui contra huius mundi amatores sic ait, Dices quòd diues sum & locuples & nullius egeo: & nescis quia tu es miser & miserabilis & pauper, & cœcus & nudus. Gloriæ temporalis sequaces, & si nitidi sunt foris fulgore potentiæ, interius tamen vacui sunt elatione superbiæ: sicuti calami exterius quidem nitent, sed interius vacuantur. Ob hoc reprobi exterius, vt calami nitidi: interius vero vacui. electi vero exterius quasi arborum cortices fœdi, interius vero solidi. Qui pretioso cultu incedunt, audiant prophetam, quemadmodum detestatur eorum corporalia ornamenta: & quos successus habeat cultus secularis compositus & ornatus, hoc est pro suaui odore fœtorem, & pro zona funiculum, & cætera. Legant prophetam diuites, quorum spes opulentia est: & audiant

eũm dicentẽ, Vę qui opulenti eſtis. Quãto eñ quiſq; potentia maior eſt, tãto magis liber eſt ad peccãdum. Nã patrimoniũ grãde, grãdis tentatio eſt. Plus venerantur homines in hoc ſeculo pro tẽporali potentia, q̃ pro reuerẽtia ſanctitatis. Suſcipiũt enim ꝙ magis ſunt diuites, & ꝙ homines ſunt, omnino deſpiciũt. Sũt quidam iuſti qui ſine læſione cuiuſquã ſuis rebus vtuntur. Item ſunt quidam diuites humiles, quos nõ inflat ſuperbia rerum: veluti pleriq; fuerũt ſancti veteris teſtamẽti, qui & affluebãt diuitiis, & tamen humilitate pollebãt. At contra quoſdam ſuperbos diuites rerum copia facit elatos, quorum non ſunt opes in vitio, ſed voluntas. Nam crimen in rebus nõ eſt, ſed in vſu agentis. Eſt elatio pauperũ, quos nec diuitię eleuant, & voluntas ſola in eis ſuperba eſt. His etſi opes deſunt, propter mentis tamẽ tumorem pluſquam ſuperbi diuites condẽnantur. Secur⁹ vult eſse diues, pauper eſse nõ vult. Sed quomodo erit diues quietus, quem ſuis ſtimulis res ipſę ne careantur ſemper faciunt inquietũ? Et ideo elegit cupiditas inquietũ eſse & timidum diuitem, q̃ ſecurum pauco ſumptu contẽtum eſse & pauperem. Bonis bene vtuntur, qui diuitiis ſibi conceſsis in rebus ſalutaribus perfruuntur. Bonis male vtuntur, qui aut iuſte pro temporali lucro iudicant, aut aliquid boni pro vanæ gloriæ appetitu faciunt. Malis male vtuntur, qui noxias cogitationes operibus prauis perficiunt. Bene malis vtuntur, qui luxuriam carnis coniugali honeſtate reſtringũt. Sed ſicut malo bene vti bonũ eſt, ſic bono bene vti melius eſt. Et ſicut bono male vti malum eſt, ſic malo male vti peſsimum eſt.

¶De diuitiis & eleemosyna. Cap.64.

Grauiter in deum delinquūt, qui diuitiis à deo cōcessis non in rebus salutaribus, sed in vsibus prauis vtuntur. Nesciunt enim impartire pauperib⁹, oppressis subuenire despiciūt: & inde magis augēt delicta, vnde redimere debuerūt. Hoc habet tamē bonū possessio p̄sentiū rerū, si vitā reficiat miserorū: Præter hoc tētatio est mundi lucrū, tātoq; maiora supplicia in futurū dabūt, quāto & ipsa maiora sunt. Potētes enim potēter tormēta patiuntur. Terrena omnia seruando amittimus, largiēdo seruamus. Patrimoniū enim retentū perit, manet autē erogatū. Diu enim cū rebus nostris durare non possumus, quia aut nos illas moriēdo deserimus, aut illę nos viuētes deserūt. Pro diuersitate vsus alii de rebus mundanis pereūt, quas cupidius rapiunt: alii vero saluantur, dum in eorum pulchritudine cōditoris pulcherrimā prouidentiā laudātes mirātur, vel dū pro misericordię operibus ex eis cælestia bona mercantur. Misericordia à cōpatiendo alienę miserię vocabulum sortita est. Nullus aūt in alio misericors esse potest, qui praue viuendo in se misericors nō est. Qui enim sibi nequam est, cui bonus est? Nulla scelera eleemosynis posse redimi, si in peccatis quisq; permanserit. Tūc autē fructu eleemosynarū indulgētia consequitur, quādo ab scelerū opere desinitur. Verū est ꝙ peccata omnia misericordię operibus expurgātur, sed iam caueat peccare qui misericordiā impartitur. Cæterū nulla est delicti venia, quando sic procedit misericordia vt eam sequantur peccata. Non est eleemosyna quæ gloriæ magis causa quàm misericordiæ impartitur

tuitu. Quali enim intentione ab vnoquoque largitur, taliter & apud deum recipitur. Qui ergo hic de bono laudem præsentẽ appetit, spem perdit, & gloriam mercedis in futuro nõ recipit. Dũ enim causa iactãtiæ pauper pascitur, etiam ipsum misericordiæ opus in peccatum conuertitur. In tantum eleemosynarum opera peccata extinguunt, atque intãtum ad regnum seculi futuri proficiunt, vt etiam iudex cælestis in futuro iudicio veniens, in dextera consistentibus dicat, Esuriui & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi bibere, hospes eram & collegistis me, nudus eram & cooperuistis me. Quibus etiam bene promittit dicẽs, Venite benedicti patris mei, percipite præparatũ vobis regnũ. His autem quos nulla præcedentia eleemosynarum facta sequũtur, ęterni iudicis voce sic dicitur, Esuriui enim & non dedistis mihi manducare, sitiui & non dedistis mihi bibere. Quibus iuste dicitur, Discedite à me maledicti in ignem ęternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui hic misericordiam nõ impartit, illic pietatis fructum nõ inuenit: exemplo ardentis diuitis, qui in inferno ad tenuissima petenda compulsus est, qui hic tenuissima neganda studuit. Quid tribui subtilius, quid districtius petere poterat? Guttã aquæ ardens petiit, qui micas panis negauit. Sero diues oculos aperuit, quando Lazarum pauperem requiescentem vidit, quem iacentem ante ianuas videre despexit. Non solum qui esurienti & sitienti & nudo beneficium largitatis impendit vel si quid aliud indigenti largitur, sed & qui inimicum diligit, & qui lugẽti affectum compassionis & consolationis impartit, aut errantem fratrem chari

tatiue porrigendo ad viam veritatis reuocat, aut in quibuslibet necessitatibus consilium adhibet, eleemosynam proculdubio facit. Nam & doctrinę vel disciplinæ bonum eleemosyna est, & misericordia carnali eminentior est. Quicunque egẽs poscit etiã si indigentem se simulet, ex toto illi corde commiseri oportet. Et licet ille fortasse falsam indigentis speciem præferat, is tamen qui simpliciter impartit, fructum misericordię non amittit. quanuis quisque sit egens, nullus tamen vnde tribuat indigenti excusationem inopiæ potest obtendere: quando ex præcepto Saluatoris etiam calicem aquæ frigidæ præcipiamus indigenti præbere. Nam si aliud non habentes idipsum benigne tribuamus, mercedem proculdubio non amittimus. Cæterum si amplius possumus & egestatem simulãdo minus largimur, non egentem sed deum fallimus, cui conscientiam nostram abscondere non possumus. Duę sunt eleemosynæ, vna corporalis scilicet egenti dare quicquid potueris. Altera spiritalis, dimittere à quo læsus extiteris. Harum prima adhibenda est miseris, secunda malis. Erit ergo quod semper impartias, & si non pecuniam saltem vel gratiam. Non erit eleemosyna cũ murmuratione præbenda, ne comitante tristitia merces pereat dispensata. Tũc autem bene tribuitur, quando cum mentis hilaritate præbetur. Vnde & Apostolus, Hilarem, inquit, datorem diligit deus. Metuẽdũ est itaq; ne paup aut cũ tędio nostra oblata suscipiat, aut ne omnino ꝑtermissus mœrẽs tristisq; recedat. De rapinis alienis eleemosynam facere nõ est officium miserationis, sed emolumentũ magnũ sceleris. Vnde & Salomõ, Qui of-

fert,inquit,sacrificium de rapina pauperũ,tanquã si quis victimet filiũ in conspectu patris sui. Qui enim iniuste tollit,iuste nunquam distribuit,nec bene alteri præbet quod ab alio male extorquet. Magnum scelus est,rem pauperum præstare diuitibus, & de sumptibus inopum acquirere fauores potentũ: arenti terræ aquam tollere, & flumina quæ non indigẽt irrigare. Nonnunquam largitas diuitũ prodiga nõ ad vtilitatem sed ad elationem effunditur: comparata hypocritis qui non ad ædificationem docẽt audientium, sed ad suæ gloriæ exaggerãdum cothurnum. Reprehensibilis est superflua effusio largitatis. Nã qui modũ seruat,auarus nulli est, sed omnibus largus est. Dispensator nõ debet esse prodigus sed discretus: largiri enim debet quantum oportet, vt tenendo mensuram in vno sufficiat pluribus.

¶ Quòd tantum in vita est licitum operari bonũ. Cap. 65.

TAntum enim in hac vita est licitum operari bonum, illic nanq; non iam operatio expectatur,sed retributio meritorũ. Hæc vita impiis longa & grata est,in oculis autem iustorum amara & breuis. Et licet vita ista breuis sit,mora tamen sibi fieri creditur,quia quantũlibet breue sit temporis spatium,tamen & si viuenti parum est, non amanti proculdubio lõgum est: Qui vitę præsentis longitudinem non de suo spatio,sed de eius fine considerat,quàm sit breuis & misera satis vtiliter pensat. Vita enim præsens, quia ipsis suis incrementis deficit,breuis est. Suo enim augmẽto perit, dũ id quod videtur in futuro proficere,in præterito deficit. Item ex ipso esse breuis vita præsens ostẽ

ditur,ex quo non permanet ſed finitur. Tela enim conſumatur filis,& vita hominis expletur dieb' ſingulis. Quód diu in hac vita viuitur,quæritur vtrum augmentum,an rectius detrimentum dicatur. Sed quomodo poſſit recte dici augmẽtum, quod per dimenſiones ætatum ad mortis tendit detrimentum? Qui vitam longam quæris, ad eam tende vitã pro qua Chriſtianus es,id eſt æternam,non ad iſtam de qua ad eruendum te deſcendit vita æterna.i.Chriſtus verbum carni coniunctum. Hæc eſt enim vita vitalis,nam iſta mortalis eſt. Mori oportet hominẽ in carne mundo,ne moriatur in anima Chriſto. Nã vere tunc viuere quiſque creditur,ſi ſecundum ſeculum moriens in ſolo deo viuere delectetur. De mora vitæ iſtius tædium patitur iuſtus,eo ꝙ ad deſideratam patriam tarde perueniat, & vitæ præſentis ærumnam ſegnius amittat.

¶De metu mortis. Cap.66.

Q Vanuis ſancti ab huius vitæ ærumnis liberari ſe cupiãt,cito volẽtes ſe exire de corpore,dei tamen diſpenſatione plerunque diu in hac vita verſantur,vt per lõga tolerãtiæ experimenta ſolidius eorum patiẽtia roboretur. Multi vitam odio habent,& tamen mori timent, quod pleriſque in anguſtia cõtingere ſolet, ſicque cõtrario affectu & viuendi habent tædium, & moriendi metum. Solicite debet vnuſquiſque viuere & ſemper terminum vitæ ſuę conſiderare,vt de contẽplatione illius animus ſe ſemper ad alta ſuſtollat,& huius ſeculi blanditias cum timore caueat. Scriptum eſt enim,In omnibus operibus tuis memorare nouiſſima tua, & inæternum non peccabis. Venturi

exitus ignorantia incerta est, & dum quisque mori non existimat tollitur. Vnde vnusquisque festinet, ne in iniquitatibus suis rapiatur, simulque finiatur vita cum culpa. Nam incentor diabolus eos quos viuentes accendit ad vitia, subito morientes pertrahere nititur ad tormenta. Sæpe diuites in hac fallaci vita dum de potentiæ gloria vel rerum abundantia gestiunt, ab his repente hora qua nesciũt improuiso exitu rapiuntur, atque absorbẽte profundo cruciandi æternis gehennæ incendiis deputantur. De quibus bene per prophetam dicitur, Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descẽdunt. Iniquus moriens qui imitatione sua multos ad culpam traxerat delectatione peccati, multos à culpa reuocat terrore tormenti. Quod etiam Psalmista testatur dicens, Lætabitur iustus cum viderit vindictã impiorum, manus suas lauabit in sanguine peccatorũ. In peccatorum enim morientium sanguine iusti lauant manus, quia dum eorum pœna conspicitur, cõspicientis vita mundatur. Cuius enim talis tam crudelis exitus cernitur, non solum qui viderit refugit, sed alios etiam ab imitatione illius quanta valuerit exhortatione cõpescit. In exitu vitæ animæ electorum nimio terrentur metu, incerti vtrũ ad præmiũ an ad supplicium transeant. Quidam autem electi in fine suo purgantur à leuib⁹ quibusdã peccatis: quidam vero in ipso exitu suo hilarescunt ex æternorũ contemplatione bonorum. Quãuis enim quisq; in hac vita sit iustus, tamen dum ex corpore isto egreditur pertimescit, ne dignus supplicio sit. Nullus est enim homo absque peccato, nec quisque potest de dei securus esse iudicio, cum etiam & de ociosis ver

bis reddenda ſit ratio. Finem iuſtorum optimũ vocatio tranquilla commendat, vt ex eo intelligantur ſanctorum habere conſortium angelorum, ex quo ab hoc corpore ſine vexatione dura tolluntur. Prauos autem homines apoſtatę angeli excipiunt morientes, vt eis ſint ipſi tortores in pœnis, qui fuerũt ſuaſores in vitiis. Et ſi pietas pro defunctis fidelibus flere iubeat: fides tamen pro eis lugere vetat. Illi enĩ deplorandi ſunt in morte quos miſeros infernus ex hac vita recepit, non quos cæleſtis aula Chriſti lætificandos includit. Hic eſt enim Chriſtianæ miſerationis affectus, vt pro vnoquoque mortuo ſacrificium deo offeratur. Indę eſt quod ſcriptum eſt, Et mortuo ne fraudes miſericordiam.

FINIS.

PARISIIS

EXCVDEBAT IOANNES LODOICVS TILETANVS IMPENSIS HONESTISS. BIBLIOPOLAE IOANNIS ROIGNY,

M. D. XXXVIII.